

PUSZCZA BIAŁOWIESKA

**Dziedzictwo Przyrodnicze
i Kulturowe**

PROJEKTY USTAW

Warszawa, 2006

*Zespół Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
do Opracowania Projektu Ustawy Regulującej Status
Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego Puszczy Białowieskiej*

**USTAWA
o utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej
(projekt)**

**USTAWA
o ustanowieniu „Programu zrównoważonego rozwoju
regionu Parku Narodowego
Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”
(projekt)**

**USTAWA
o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw
(projekt)**

Materiały przyjęte przez Zespół na posiedzeniu w Warszawie w dn. 4 XII 2006 r.

Streszczenie

W dniu 24 czerwca 2006 roku Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Lech Kaczyński powołał Zespół do opracowania projektu ustawy regulującej status dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Puszczy Białowieskiej.

Odpowiadając na zagrożenia unikalnych w skali Europy wartości przyrodniczych i kulturowych Puszczy Białowieskiej, Zespół uznał, iż najlepszą formą ochrony tych wartości będzie park narodowy obejmujący cały obszar polskiej części Puszczy (około 600 km²). Zapewni on zachowanie bioróżnorodności na poziomie ekosystemowym, gatunkowym i genetycznym, trwałość naturalnych procesów przyrodniczych, ochronę populacji żubra i wszystkich pozostałości pierwotnych lasów. Równocześnie, uwzględniając obawy lokalnych społeczności przed podniesieniem statusu ochronnego Puszczy, Zespół wypracował nową formułę prawną parku narodowego, która zapewni zróżnicowane reżimy ochrony przyrody i udostępnienia obszaru parku dla ludzi, umożliwi zrównoważony rozwój regionu w oparciu o turystykę i edukację przyrodniczą oraz będzie sprzyjać zachowaniu dziedzictwa kulturowego (*Ustawa o utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej*).

Mając na uwadze złą sytuację ekonomiczną i demograficzną regionu, Zespół uznał za niezbędne, aby utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej towarzyszył wieloletni (2008-2013) program finansowego wsparcia powiatu hajnowskiego. Przygotuje on lokalne społeczności do czerpania korzyści ze zmiany statusu Puszczy przez poprawę i rozbudowę infrastruktury, edukację i aktywizację zawodową mieszkańców oraz rozwój turystyki i sektora usług w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe Puszczy Białowieskiej (*Ustawa o ustanowieniu Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013*).

Wprowadzenie nowej formuły parku narodowego wymaga uprzedniej zmiany Ustawy o ochronie przyrody. Zespół zaproponował takie zmiany, które nie tylko umożliwią utworzenie Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej, ale pozwolą także na dawno oczekiwaną reformę polskich parków narodowych tak, aby ich misją była ochrona najcenniejszych fragmentów przyrody oraz szerzenie wiedzy przyrodniczej i kształtowanie proekologicznej świadomości obywatelskiej, które będą sprzyjały ochronie bioróżnorodności i zrównoważonemu rozwojowi na obszarze całego kraju. W świetle propozycji Zespołu polskie parki narodowe będą istotnym elementem pozytywnego wizerunku naszego kraju na świecie, a także wymiernym środkiem promocji przekładającym się na dochody z turystyki oraz zrównoważony rozwój regionów (*Ustawa o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw*).

Zespół przeprowadził wstępne szacunki sumarycznych kosztów i przychodów generowanych w latach 2008-2013 przez zaproponowany pakiet 3 ustaw. Nakłady Skarbu Państwa pozwolą na pozyskanie funduszy z innych źródeł i wygenerowanie dochodów, które łącznie znacznie przekroczą poniesione wydatki.

Puszcza Białowieska położona na styku kultur różnych narodów – Polski, Litwy, Białorusi, Ukrainy i Rosji – jest wielkim dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym całej Europy. Zespół wyraża nadzieję, iż zaproponowane tu rozwiązania prawne pozwolą na zachowanie tego dziedzictwa dla przyszłych pokoleń.

**Zespół Prezydenta RP do Opracowania Projektu
Ustawy
Regulującej Status Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego
Puszczy Białowieskiej**

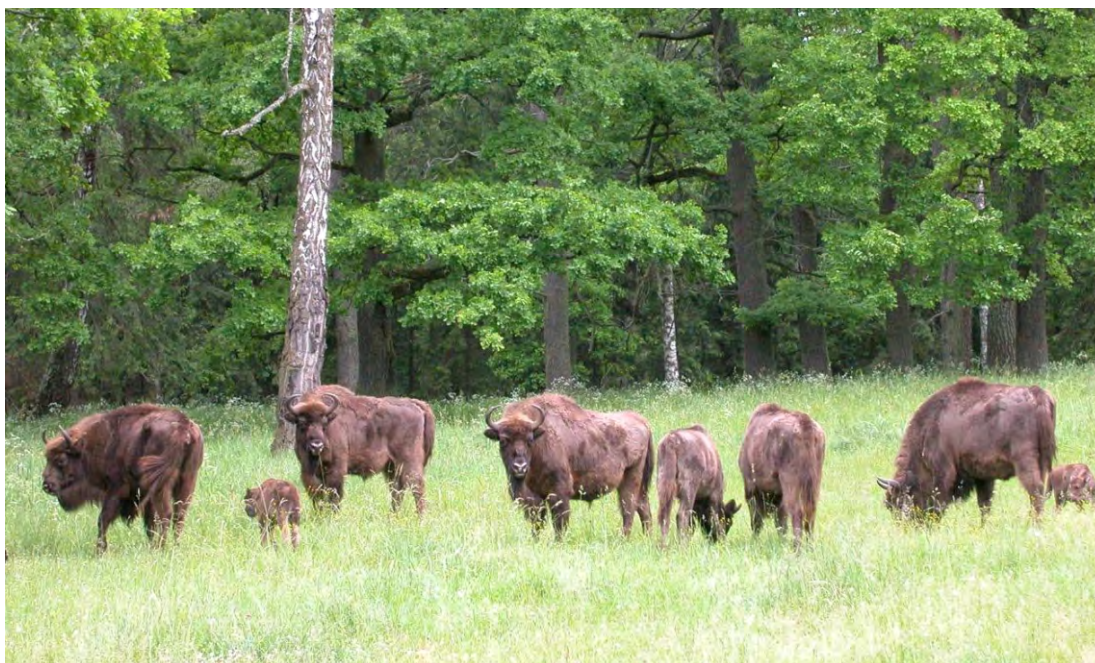
1. Prof. Włodzimierz Jędrzejewski – Przewodniczący
2. Prof. Tomasz Wesołowski – Zastępca Przewodniczącego
3. Dr Bogdan Jaroszewicz – Zastępca Przewodniczącego
4. Prof. Marek Górski – Przewodniczący Komisji ds. rozwiązań prawnych
5. Prof. Jan M. Wójcik – Przewodniczący Komisji ds. wypracowania zasad ochrony zasobów przyrodniczych Puszczy Białowieskiej
6. Stefan Jakimiuk – Przewodniczący Komisji ds. społeczno-ekonomicznych i ochrony wartości kulturowych
7. Prof. Jerzy M. Gutowski
8. Prof. Bogumiła Jędrzejewska
9. Prof. Kazimierz Rykowski
10. Prof. Tomasz Żylicz
11. Dr Andrzej T. Bobiec
12. Dr Andrzej J. Korbel
13. Bolesław Bielicki
14. Krzysztof Niedziałkowski
15. Paweł Pawlaczyk
16. Mirosław Stepaniuk
17. Krzysztof Tołwiński
18. Janusz Zaleski

Spis treści

USTAWA o utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej (projekt)	5
Załącznik 1 do ustawy. Wytyczne do planu ochrony Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej	11
Uzasadnienie do ustawy	33
USTAWA o ustanowieniu „Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013” (projekt)	45
Załącznik 1 do ustawy. Zadania do realizacji, cele i priorytety programu oraz źródła i mechanizmy finansowania	48
Załącznik 2 do ustawy. Środki z budżetu państwa przeznaczone na finansowanie programu w kolejnych latach	51
Uzasadnienie do ustawy	52
USTAWA o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw (projekt)	63
Uzasadnienie do ustawy	80

*Zespół Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
do Opracowania Projektu Ustawy Regulującej Status
Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego Puszczy Białowieskiej*

**USTAWA
o utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej
(projekt)**

**Załącznik 1
do ustawy o utworzeniu Parku Narodowego
Puszczy Białowieskiej:**

**WYTYCZNE DO PLANU OCHRONY
PARKU NARODOWEGO PUSZCZY BIAŁOWIESKIEJ
z Rycinami 1-5**

**UZASADNIENIE
do ustawy o utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej**

USTAWA
z dnia
o utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej
(projekt)

Art. 1.

1. Tworzy się Park Narodowy Puszczy Białowieskiej, zwany dalej „Parkiem”.
2. Park działa na zasadach określonych przepisami ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2004 r. Nr 92, poz. 880 z późn. zm.) z zastrzeżeniem postanowień niniejszej ustawy.
3. Powierzchnia Parku wynosi 604,059 km². Granice Parku określa załącznik nr 1 do ustawy.
4. Wokół Parku tworzy się strefę ochronną, zwaną otuliną, o powierzchni 114,1 km², której granice określa załącznik nr 1 do ustawy.
5. W zarząd Parku nie przechodzą nieruchomości Skarbu Państwa będące w dniu wejścia w życie ustawy:
 - 1) w zarządzie Dyrekcji Okręgowej Dróg Publicznych w Białymstoku – odcinki dróg wojewódzkich:
 - a) nr 689, na odcinku – Hajnówka – Białowieża – granica Państwa; – 19,31 km, o powierzchni 0,193 km²
 - b) nr 687, na odcinku – Zwodzieckie – Świnoroje, 5,16 km, o powierzchni 0,516 km²
 - 2) w zarządzie Zarządu Dróg Powiatowych w Hajnówce – odcinki dróg publicznych:
 - a) Olchówka – Stare Masiewo, 5,22 km, o powierzchni 0,522 km²,
 - b) Czerlonka – Zwierzyniec – Budy – Teremiski – Pogorzelce – Białowieża, 9,78 km, o powierzchni 0,098 km²,
 - c) Łozice – Topiło, 4,28 km, o powierzchni 0,428 km².
 - 3) w zarządzie Przedsiębiorstwa Państwowego „Polskie Koleje Państwowe”
 - a) na odcinku Orzeszkowo – Hajnówka, 3,67 km, o powierzchni 0,298 km²,
 - b) na odcinku – Zwodzieckie – Bernacki Most – Suszczy Borek, 8,09 km, o powierzchni 0,504 km²

Art. 2.

Park Narodowy Puszczy Białowieskiej tworzony jest w celu:

- 1) zachowania procesów ekologicznych i ewolucyjnych charakterystycznych dla niżowych lasów naturalnych, w tym procesów wielkoobszarowych i długoterminowych;
- 2) ochrony różnorodności biologicznej typowej dla europejskich lasów naturalnych na poziomie genetycznym, gatunkowym i ekosystemowym;
- 3) ochrony żubra (*Bison bonasus*);

- 4) prowadzenia badań naukowych;
- 5) niezagrażającego przyrodzie rozwoju turystyki przyrodniczej i edukacji przyrodniczej;
- 6) ochrony dziedzictwa kulturowego Puszczy Białowieskiej;
- 7) zapewnienia społecznościom lokalnym trwałej podstawy zrównoważonego rozwoju.

Art. 3.

1. W Parku tworzy się obszary ochrony:
 - 1) ściślej – obejmujący od 20% do 25% całkowitej powierzchni Parku,
 - 2) zintegrowanej,
 - 3) czynnej,
 - 4) użytkowej – obejmujący od 20% do 30% całkowitej powierzchni Parku,
 - 5) krajobrazowej.
2. Granice obszarów ochrony zostaną ustalone w planie ochrony Parku, a do czasu jego sporządzenia będą obowiązywały tymczasowe granice stref wskazane w Wytycznych do planu ochrony, stanowiących załącznik nr 1 do ustawy.

Art. 4.

1. Na całym obszarze Parku, z zastrzeżeniem ust. 2, zabrania się:
 - 1) polowania;
 - 2) rybactwa;
 - 3) amatorskiego połowu ryb, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych;
 - 4) chwytania lub zabijania dziko występujących zwierząt, zbierania lub niszczenia jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych zwierząt, umyślnego płoszenia zwierząt kręgowych, niszczenia nor, gniazd, legowisk i innych schronień zwierząt oraz ich miejsc rozrodu;
 - 5) wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości;
 - 6) zmiany stosunków wodnych i regulacji rzek, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody;
 - 7) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu;
 - 8) pozyskiwania skał, torfu oraz skamieniałości;
 - 9) niszczenia gleby;
 - 10) wprowadzania gatunków roślin, zwierząt i grzybów;
 - 11) hodowli organizmów genetycznie zmodyfikowanych;
 - 12) wprowadzania bez uwięzi psów i innych zwierząt domowych;
 - 13) wprowadzania zwierząt gospodarczych, z wyjątkiem zwierząt pociągowych używanych przy udostępnianiu obszaru Parku;
 - 14) palenia ognisk i wyrobów tytoniowych oraz używania źródeł światła o otwartym płomieniu, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora Parku;

- 15) prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej i rolniczej, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych;
- 16) ruchu pojazdów poza drogami do tego wyznaczonymi;
- 17) umieszczania, bez zgody dyrektora Parku, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną przyrody Parku, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku powszechnego;
- 18) organizacji imprez rekreacyjno-sportowych bez zgody dyrektora Parku;
- 19) zakłócania ciszy;
- 20) budowy lub rozbudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom Parku;
- 21) stosowania chemicznych i biologicznych środków ochrony roślin i nawozów;
- 22) biwakowania poza miejscami wyznaczonymi przez dyrektora Parku;
- 23) używania lotni i motolotni bez zgody dyrektora Parku;
- 24) wykonywania lotów cywilnymi statkami powietrznymi poniżej 3000 metrów wysokości względnej nad obszarem chronionym, z wyjątkiem lotów interwencyjnych i patrolowych służb MON i MSWiA.

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1 nie dotyczą:

- 1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony lub zadań ochronnych;
- 2) likwidacji nagłych zagrożeń, prowadzenia akcji ratowniczych, przeciwpożarowych i związanych z bezpieczeństwem publicznym;
- 3) wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;
- 4) wykonywania badań naukowych oraz prowadzenia zajęć edukacyjnych, po uzyskaniu zgody dyrektora Parku;
- 5) wykonywania działań dotyczących obszarów objętych ochroną krajobrazową w trakcie ich gospodarczego wykorzystywania przez jednostki organizacyjne, osoby prawne lub fizyczne oraz wykonywania prawa własności, zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego.

Art. 5.

1. Niezależnie od zakazów wymienionych w art. 4, ustala się zakazy:

- 1) na obszarze ochrony ścisłej:
 - a) poruszania się poza wyznaczonymi szlakami turystycznymi;
 - b) pozyskiwania, niszczenia lub uszkodzenia drzew i innych roślin lub ich części;
 - c) zbioru dziko rosnących grzybów, roślin lub ich części;
 - d) wjazdu pojazdami napędzanymi silnikami spalinowymi i używania narzędzi napędzanych takimi silnikami;
 - e) przebywania w okresie od zapadnięcia zmroku do świtu;
 - f) wprowadzania psów i innych zwierząt domowych i gospodarczych, z wyjątkiem zwierząt pociągowych używanych przy udostępnianiu obszaru Parku.

- 2) na obszarze ochrony zintegrowanej - pozyskiwania, niszczenia lub uszkodzenia drzew i innych roślin lub ich części z wyjątkiem zbioru jadalnych owoców runa.
2. Zakazy wymienione w ust. 1 nie dotyczą:
- 1) likwidacji nagłych zagrożeń, prowadzenia akcji ratowniczych i związanych z bezpieczeństwem publicznym;
 - 2) wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;
 - 3) wykonywania badań naukowych oraz prowadzenia zajęć edukacyjnych, po uzyskaniu zgody dyrektora Parku.

Art. 6.

1. W strefie ochrony użytkowej dopuszcza się pozyskanie drewna na indywidualne potrzeby mieszkańców gmin na obszarze których znajduje się Park, w łącznej wysokości nieprzekraczającej 30 tys. m³ na rok.
2. Szczegółowe zasady pozyskania zostaną określone w planie ochrony Parku, a do czasu jego sporządzenia będą obowiązywały zasady określone w Wytycznych do planu ochrony, stanowiącym załącznik nr 1 do ustawy.

Art. 7.

Jeżeli jest to uzasadnione potrzebami ochrony żubra, dyrektor Parku może wykonywać zadania związane z ochroną tego gatunku poza granicami Parku. Zadania te obejmują w szczególności: monitoring zwierząt, dokarmianie, odławianie i odstrzał zwierząt, wspomaganie ochrony obszarów narażonych na szkody wyrządzone przez żubry, prowadzenie akcji informacyjnej na temat żubrów wśród lokalnych społeczności.

Art. 8.

Powołanie dyrektora Parku nastąpi w ciągu 6 miesięcy od wejścia w życie niniejszej ustawy. Do tego czasu funkcję dyrektora będzie pełniła osoba wyznaczona przez ministra właściwego ds. środowiska.

Art. 9.

1. Z dniem wejścia w życie ustawy Park staje się następcą prawnym Białowieskiego Parku Narodowego, a pracownicy Białowieskiego Parku Narodowego oraz pracownicy Gospodarstwa Pomocniczego przy Białowieskim Parku Narodowym stają się pracownikami Parku.
2. Z dniem wejścia w życie ustawy pracownikom nadleśnictw Białowieża, Browsk i Hajnówka stwarza się, na ich wniosek złożony nie później niż w ciągu 6 miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy, możliwość podjęcia pracy w Parku, z utrzymaniem ciągłości okresów zatrudnienia.

Art. 10.

Na wniosek dyrektora Parku, złożony nie później niż w ciągu 1 roku od dnia utworzenia Parku, PGL Lasy Państwowe przekażą Parkowi wskazane we wniosku materiały informacyjne i archiwalne umożliwiające skuteczną realizację celów Parku na terenach przejętych od PGL Lasy Państwowe, w tym mapy numeryczne tych terenów.

Art. 11.

Na wydatki związane z utworzeniem Parku w latach 2008-2011 przeznaczona się łącznie kwota 20 milionów złotych.

Art. 12.

Dla Parku ustala się dotację Skarbu Państwa w wysokości 14 900 000 zł waloryzowaną corocznie w stopniu odpowiadającym średniorocznemu wskaźnikowi cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem ogłaszanemu przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, w formie komunikatu, w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”.

Art. 13.

Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od jej ogłoszenia.

ZAŁĄCZNIK 1

do ustawy o utworzeniu

Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej:

Wytyczne do planu ochrony

Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej

Spis treści

1. Obszar, opis ogólny, główne cele ochrony przyrody
2. Strefy ochronne – granice, zasady działań ochronnych, dostępności i użytkowania
3. Otulina parku
4. Zasady postępowania z pozostałością po gospodarce leśnej
5. Ochrona gleby, wód i powietrza, w tym zasady odtwarzania stosunków wodnych
6. Ochrona ssaków kopytnych
7. Zasady postępowania z gatunkami obcymi
8. Ochrona przeciwpożarowa
9. Edukacja, turystyka i nauka
10. Ochrona dziedzictwa kulturowego
11. Współpraca z samorządami lokalnymi i pozyskiwanie funduszy zewnętrznych
12. Zagadnienia komunikacyjno-transportowe
13. Proponowana struktura organizacyjna PNPB
14. Piśmiennictwo

Niniejszy dokument został przygotowany przez Zespół Prezydenta RP do Opracowania Projektu Ustawy Regulującej Status Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego Puszczy Białowieskiej. W wyniku kilkumiesięcznych prac Zespół zarekomendował Panu Prezydentowi powołanie Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej (PNPB), funkcjonującego na nowych zasadach oraz przedstawił projekty stosownych ustaw. W celu ułatwienia startu i prawidłowego funkcjonowania tworzonego parku w okresie przejściowym, tj. do chwili wejścia w życie Planu Ochrony PNPB, przygotowano niniejsze opracowanie – Wytyczne do Planu Ochrony. Dokument ten zawiera wytyczne do tworzenia właściwego Planu Ochrony, a także wskazuje kierunki rozwoju PNPB w dłuższej perspektywie czasowej. Powinien być też wykorzystany przy tworzeniu statutu i regulaminu nowego parku oraz przygotowywaniu planów rocznych zadań ochronnych.

1. Obszar, opis ogólny, główne cele ochrony przyrody

Park Narodowy Puszczy Białowieskiej obejmuje powierzchnię 601,5 km². Jego granice przebiegać będą po skraju zwartego kompleksu leśnego (patrz: Rycina 1). Do PNPB zostanie włączony obecny Białowieski Park Narodowy (BPN) oraz grunty administrowane przez Lasy Państwowe (Nadleśnictwa Białowieża, Browsk i Hajnówka), a także niektóre inne grunty skarbu państwa i niewielkie obszary gruntów innej własności. Do PNPB nie będą włączone duże polany osadnicze leżące wewnątrz Puszczy Białowieskiej (PB) lub wcinające się w jej obrzeża: Babia Góra, Bernadzki Most, Białowieża, Budy, Cimochoy, Czerlonka, Gnilec, Grudki, Hajdukowszczyzna, Janowo, Kapitańszczyzna, Krynica, Łozice, Masiewo, Minkówka, Nieznany Bór (jednostka wojskowa), Ochrymy, Podlewkowie, Pogorzelce, Porosłe, Rybaki, Skupowo, Starzyna, Stoczek, Świnoroje, Teremiski, Topiło i Zabłotczyzna.

Główne cele ochrony przyrody w PNPB to:

Zachowanie procesów ekologicznych i ewolucyjnych charakterystycznych dla niżowych lasów naturalnych, w tym procesów wielkoobszarowych i długoterminowych.

Ochrona zachowanej naturalnej różnorodności biologicznej na poziomie ekosystemowym, gatunkowym i genetycznym.

Ochrona wszystkich pozostałości lasów pierwotnych (starodrzewi) i zbliżonych do naturalnych (drzewostanów powstałych z samosiewów - tzw. „pocenturowskich”).

Odbudowa różnorodności biologicznej na obszarach leśnych przekształconych przez człowieka.

Ochrona przed zanieczyszczeniami, hałasem, nadmierną penetracją, nadmiernym ruchem drogowym i inną ingerencją człowieka pogarszającą uwarunkowania środowiskowe.

Ochrona cennych wartości przyrodniczych ukształtowanych przez czynniki kulturowe.

Odtwarzanie stosunków wodnych na terenach sztucznie osuszonych.

Szczególne ochrona populacji żubra.

Główne wytyczne do realizacji przyrodniczych celów ochrony Puszczy Białowieskiej to:

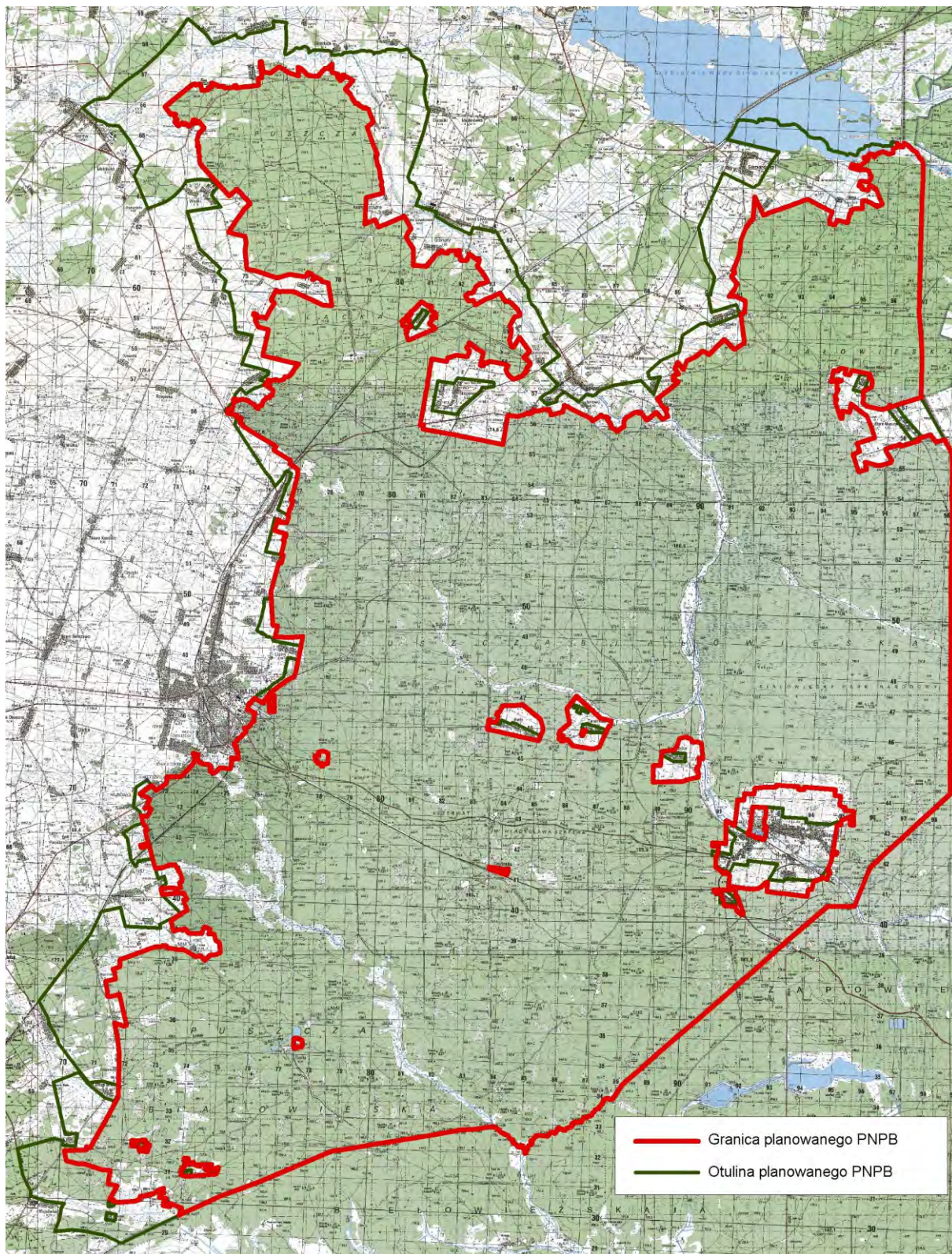
Strefowe zróżnicowanie reżimów ochronnych.

Ograniczenie powierzchniowe pozyskania drewna w Puszczy wyłącznie do drzewostanów pochodzących z nasadzeń.

Ograniczenie wielkości pozyskania drewna do poziomu wynikającego przede wszystkim z potrzeb mieszkańców związanych z prowadzeniem gospodarstw domowych i indywidualnych gospodarstw rolnych oraz z konieczności przebudowy monokultur iglastych.

Zaniechanie gospodarki łowieckiej i jej zamiana na ewentualną regulację liczebności poszczególnych gatunków w razie konieczności.

Stopniowe ograniczanie sztucznych nasadzeń i pielęgnacji oraz zaniechanie gradzenia upraw leśnych – rozebranie istniejących ogrodzeń.

Rycina 1. Granice i otulina projektowanego Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej

Spowalnianie odpływu wód z terenu Puszczy Białowieskiej, przywracanie możliwie naturalnych stosunków wodnych.

Zwalczanie kłusownictwa.

Rozwijanie edukacji przyrodniczej, badań naukowych i turystyki w sposób zgodny z ochroną przyrody i chłonnością turystyczną PB.

Wpływ na planowanie przestrzenne w kierunku jego zgodności z celami ochrony przyrody i wartości kulturowych.

Aktywne pozyskiwanie przez PNPB funduszy na rzecz zrównoważonego rozwoju regionu Puszczy Białowieskiej.

Ponieważ ochrona procesów przyrodniczych charakterystycznych dla lasów pierwotnych/naturalnych jest podstawowym celem ochrony przyrody Puszczy Białowieskiej powstrzymanie się od działań (nieingerencja) powinno być podstawowym (domyślnym) sposobem ochrony. Intensywność ingerencji ludzkiej w procesy przyrodnicze, jej zakres przestrzenny i czasowy powinny być zawsze minimalizowane. Aktywne działania ochronne powinny być dopuszczone w przypadkach:

- (1) potrzeby wzbogacania składu gatunkowego monokultur leśnych pochodzących z nasadzeń;
- (2) odtwarzania stosunków wodnych na terenach sztucznie osuszonych;
- (3) konieczności zachowania cennych nieleśnych środowisk otwartych antropogenicznego pochodzenia (łąki, polany śródleśne, turzycowiska, murawy i zarośla psammofilne, tj. rosnące na piaskach);
- (4) ochrony gatunkowej żubra;
- (5) ochrony wybranych gatunków na krańcu zasięgu (np. dębu bezszypułkowego) oraz zagrożonych gatunków o znaczeniu europejskim (np. pachnicy dębowej).

2. Strefy ochronne – granice, zasady działań ochronnych, dostępności i użytkowania

Aby pogodzić wymienione wyżej priorytety ochrony zasobów przyrodniczych i kulturowych PNPB oraz społeczne i gospodarcze potrzeby lokalnych społeczności, a także umożliwić zrównoważony rozwój powiatu hajnowskiego, przyjęto zasadę różnicowania reżimów ochronnych w 5 strefach. Przy wyznaczaniu granic każdej strefy brano pod uwagę obecny status ochronny, w tym ustalenia planu ochrony Natura 2000, rozmieszczenie drzewostanów starszych klas wieku, układ wód płynących, źródlisk, torfowisk, rozmieszczenie stanowisk rzadkich zwierząt i ginących gatunków związanych z martwym drewnem. Uwzględniano położenie osiedli ludzkich, uciążliwych zakładów przemysłowych i innych źródeł zagrożeń dla środowiska, lokalizacje ciągów komunikacyjnych, szlaków turystycznych, tradycyjnych miejsc zbioru grzybów i jagód. Brano też pod uwagę położenie i strefowość terenów chronionych w białoruskiej części puszczy. Przy wyznaczaniu stref wykorzystano również materiały i doświadczenia zdobyte podczas przygotowywania *Zasad funkcjonowania Białowieskiego Parku Narodowego powiększonego na cały obszar polskiej części Puszczy Białowieskiej* (GUTOWSKI i in. 2000).

Właściwy kompleks leśny podzielono na 5 stref o różnym reżimie ochronnym: ochrona ścisła (I), zintegrowana (II), czynna (III), użytkowa (IV) i krajobrazowa (V). Wyróżniono też

otulinę, chroniącą wewnątrz puszczy przed niekorzystnymi wpływami czynników zewnętrznych.

Granica strefy ochrony ścisłej (I) powinna być dobrze widoczna w terenie, gdyż od jej czytelności dla mieszkańców i turystów w dużym stopniu zależy skuteczność jej ochrony. Przebieg granic pozostałych stref może być bardziej skomplikowany (prowadzony jednak z reguły po liniach oddziaływowych i półoddziaływowych). Znajomość ich przebiegu potrzebna będzie bowiem tylko administracji PNPB.

Strefa I – Obszar ochrony ścisłej (Rycina 2).

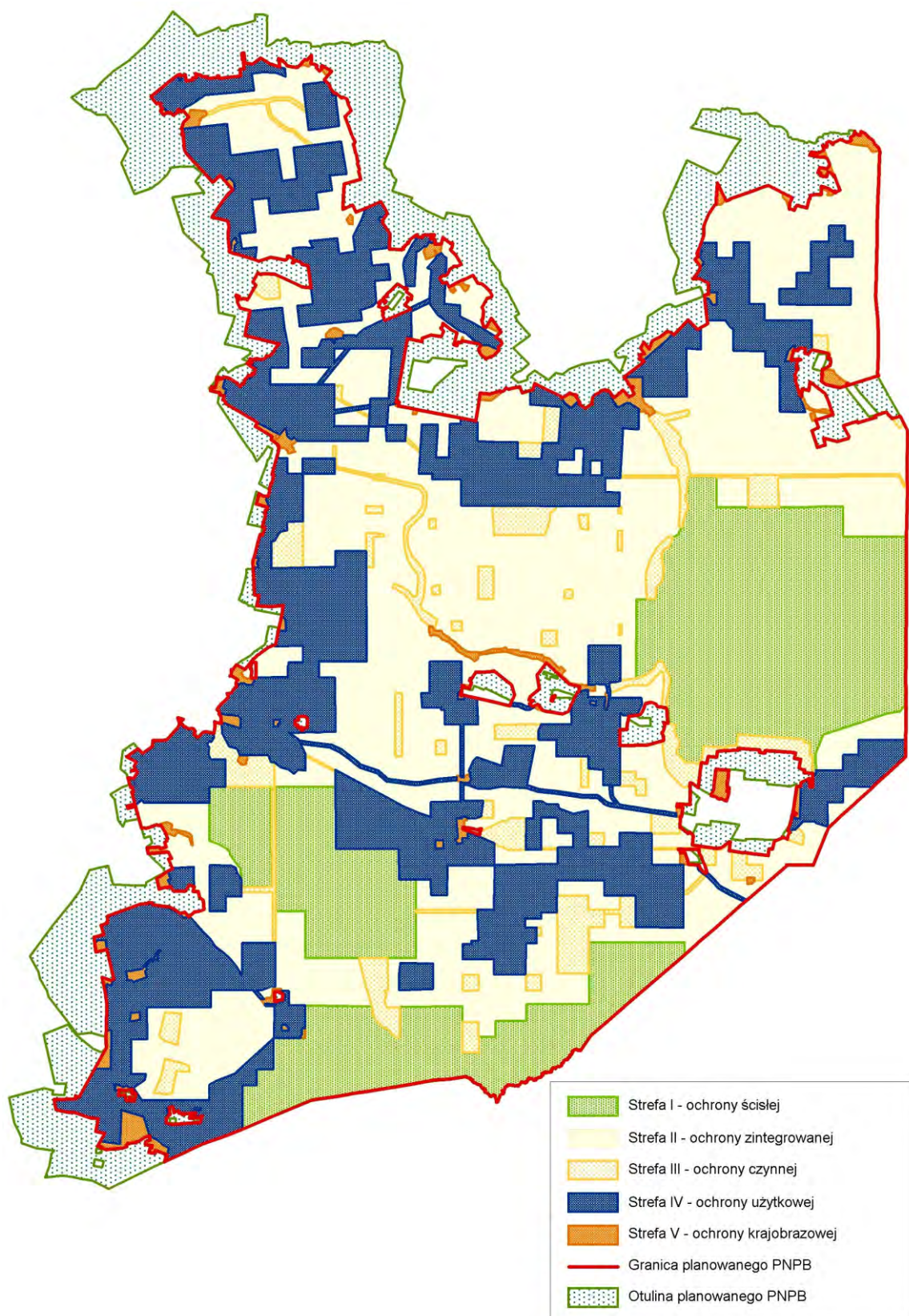
Strefa ta obejmuje 122,3 km² (20,3%) powierzchni PNPB, w tym znaczny obszar chroniony dotychczas przez BPN. Do strefy I wchodzi istniejące obszary ochrony ścisłej, część rezerwatów utworzonych do ochrony lasów naturalnych oraz najlepiej zachowane tereny leśne nie objęte dotychczas tego rodzaju ochroną. Strefę tę tworzą 3 zwarte obszary: pierwszy obejmuje dawny rezerwat ścisły Białowieskiego Parku Narodowego, nieco poszerzony o przylegające doń najcenniejsze lasy; drugi obszar zlokalizowany jest wzdłuż granicy z Białorusią, na południu PB, przylegający (przez granicę państwową) do strefy ochrony ścisłej Państwowego Parku Narodowego “Białowieżska Puszcza”; trzeci obszar obejmuje część doliny rzeki Leśnej.

W strefie I nie będzie się prowadzić żadnych prac w drzewostanie (z wyjątkiem usuwania drzew przewróconych na szlaki turystyczne i drogi, z pozostawieniem biomasy na miejscu). Dopuszczalne są zabiegi ratownicze związane z ewentualnymi pożarami, zagrożeniem życia ludzkiego i bezpieczeństwa Państwa. W strefie I dopuszczalna jest turystyka (z przemieszczaniem się po wyznaczonych szlakach turystycznych pieszo, rowerem lub bryczką w zależności od ustaleń planu udostępnienia terenu), oraz edukacja i badania naukowe niepowodujące trwałych zmian w substancji chronionej. Poruszanie się pojazdami mechanicznymi powinno być ograniczone wyłącznie do zadań związanych z ochroną przyrody, ochroną granicy Państwa i badań naukowych. Na obszarach ochrony ścisłej sieć przejezdnych dróg powinna być zredukowana do ważnych szlaków zapewniających komunikację wewnątrzparkową (Rycina 3).

W strefie I nie będzie dopuszczalny zbiór grzybów i innych płodów lasu. Obiekty infrastruktury (np. pańniki dla żubrów, ambony łowieckie, płoty, wiaty) znajdujące się na tych terenach zostaną usunięte. Nowo tworzone szlaki turystyczne nie należy wyposażać w infrastrukturę (kładki, tablice, wiaty itp.). Należy przeprowadzić analizę wpływu na środowisko istniejących budowli odwadniających (rowy, przepusty, zastawki).

Na terenach nowo obejmowanych strefą I wskazane jest jednorazowe wejście do drzewostanów przed jej ustanowieniem celem usunięcia oraz rejestracji stanowisk obcych, ekspansywnych gatunków roślin, głównie drzewiastych (np. klonu jesionolistnego, czeremchy amerykańskiej, dębu czerwonego). Zarejestrowane stanowiska gatunków roślin uznawanych za ekspansywne powinny zostać zlikwidowane w pierwszych latach po ustanowieniu strefy, a następnie poddane corocznemu monitoringowi.

Obszar ochrony ścisłej w dawnym BPN z uwagi na stan zachowania i długoletnią historię ochrony, będzie podlegać dotychczasowym zasadom w odniesieniu do ruchu turystycznego (wstęp tylko z licencjonowanym przewodnikiem) i badań naukowych, zgodnie z zasadami przyjętymi przez Radę Naukową BPN pod przewodnictwem prof. J. B.

Rycina 2. Podział powierzchni projektowanego Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej na 5 obszarów (stref) ochronnych

Falińskiego (*Zasady...* 1998) oraz zakazowi poruszania się pojazdami z silnikami spalinowymi i używania narzędzi napędzanych takimi silnikami.

Strefa II – Obszar ochrony zintegrowanej (Rycina 2).

Strefa II obejmuje 257,5 km² (42,8% pow. PNPB). W strefie tej dozwolona jest swobodna penetracja ludzi, zbiór grzybów, jagód i innych płodów runa leśnego i poroży. Dozwolona jest lokalizacja niektórych elementów infrastruktury turystycznej, np. tablic informacyjnych, punktów widokowych, wież obserwacyjnych, kładek, brogów. Nie mogą tu być jednak lokalizowane punkty gastronomiczne i sprzedaży pamiątek, miejsca biwakowo-ogniskowe itp. Obowiązywać będzie zakaz wprowadzania zwierząt domowych i biwakowania poza wyznaczonymi miejscami.

W strefie II wyklucza się ingerencję w drzewostany. Dopuszczalne będą tylko zabiegi ratownicze związane z pożarami, zagrożeniem życia ludzkiego i bezpieczeństwa Państwa oraz usuwaniem obcych ekspansywnych gatunków roślin, głównie drzewiastych (np. klonu jesionolistnego, czeremchy amerykańskiej, dębu czerwonego). Powinno to być cyklicznie powtarzaniem zabiegiem w okresie pierwszych 10-20 lat. W późniejszym czasie barierą dla rozprzestrzeniania się gatunków obcych stanowiąc będą zmiany w krajobrazie Puszczy wskutek przebiegu procesów naturalnych.

Strefa III – Obszar ochrony czynnej (Rycina 2).

Strefa III zajmuje ok. 35,6 km² (5,9% pow.). Obejmuje tereny przekształcone przez człowieka lub zagrożone z powodu jego działalności i wymagające aktywnych zabiegów ochronnych, a także tereny, na których powinna być prowadzona czynna ochrona gatunków. W skład strefy III wchodzi nieleśne ekosystemy lądowe mające charakter siedlisk antropogenicznych, siedlisk będących w trakcie regeneracji po działalności człowieka, m.in. powstałe przed utworzeniem PNPB rezerwaty motyli dziennych (Berezowo, Olszanka-Myśliszcze, Podcerkwa) oraz tereny objęte zabiegami w ramach planu ochrony obiektu Natura 2000. Najcenniejsze nieleśne ekosystemy lądowe Puszczy wykształciły się na terenach użytkowanych w przeszłości przez człowieka (najczęściej w formie łąk kośnych), które znajdują się aktualnie na etapie sukcesji regeneracyjnej lub sukcesji wtórnej w kierunku ekosystemów leśnych. Są to doliny rzeczne, niektóre dawne składnice przy kolejce wąskotorowej, wybrane polany, żwirownie itp., ale także miejsca, gdzie chronione będą wybrane gatunki roślin i zwierząt wymagające dużego dostępu światła słonecznego lub usuwania konkurujących gatunków roślin drzewiastych.

Przykładem ekosystemu leśnego wymagającego ochrony czynnej jest dawny rezerwat Lipiny, założony dla ochrony dębu bezszypułkowego. Aby protegować osobniki tego gatunku konieczne są zabiegi usuwania konkurujących z nimi okazów innych gatunków, odsłanianie nalotów, podrostów itp.

W strefie III, podobnie jak w strefie II, dozwolona byłaby swobodna penetracja ludzi, zbiór grzybów, jagód i innych płodów runa leśnego oraz poroży, lokalizacja niektórych elementów infrastruktury turystycznej, np. tablic informacyjnych, punktów widokowych, kładek, brogów. Dopuszczalne będą także zabiegi ratownicze związane z pożarami, zakłóceniem stosunków wodnych, zagrożeniem życia ludzkiego i zagrożeniem bezpieczeństwa Państwa.

W strefie tej prowadzone będą różnorodnie zabiegi z zakresu ochrony czynnej, ale obowiązywać będzie zakaz wywożenia i sprzedaży biomasy uzyskanej w wyniku zabiegu. Dopuszczalne są tu działania mające na celu zahamowanie zarastania cennych przyrodniczo terenów otwartych bądź odsłanianie drzew z unikatową światłolubną fauną saproksyliczną i florą (fungią) epifityczną i ksylofityczną. Ochrona tych ekosystemów polegać będzie głównie na zatrzymaniu procesu sukcesji na obecnym etapie.

Zabiegom związanym z ochroną ekosystemów nieleśnych powinny podlegać te powierzchnie/ekosystemy, na terenie których stwierdzono występowanie rzadkich, ginących lub zagrożonych siedlisk i/lub gatunków lub stanowiące istotne miejsca żerowania żubrów. Bezprzedmiotowe jest utrzymywanie ekosystemów nieleśnych dla samego utrzymania otwartych przestrzeni w lesie.

Działania prowadzone w ekosystemach leśnych strefy III powinny sprzyjać stopniowemu przekształcaniu się sztucznych drzewostanów w drzewostany o charakterze zbliżonym do naturalnego. Renaturalizacja może polegać np. na stopniowym uśmiercaniu drzew w istniejących sztucznych drzewostanach celem przyśpieszenia naturalnych, spontanicznych procesów sukcesyjnych i restytucyjnych. Ich końcowym efektem będą wtórne drzewostany naturalnego pochodzenia (z samosiewu).

Każdy planowany zabieg musi mieć merytoryczne uzasadnienie z punktu widzenia ochrony przyrody. Procedura wyboru powierzchni pod zabieg i jego wykonanie powinna być następująca: poznanie i wycena przyrodnicza terenu – określenie gatunków, dla których zabieg ma być wykonany – określenie technologii wykonania zabiegu (technika, zakres przestrzenny, termin, powtarzalność, intensywność) – monitoring skutków zabiegu – ewentualna modyfikacja technologii zabiegów.

Strefa IV – Obszar ochrony użytkowej (Rycina 2).

Strefa IV zajmie ok. 174,9 km² (29,0% pow.) głównie na obrzeżach puszczy i w pobliżu siedzib ludzkich. Obejmuje przede wszystkim drzewostany pochodzące z nasadzeń (w wieku poniżej 100 lat) i zdeformowane niewłaściwą gospodarką w przeszłości, np. monokultury sosnowe, świerkowe, drzewostany o składzie gatunkowym nie dostosowanym do siedliska, a także tereny z ekspansywnymi gatunkami drzew i krzewów obcego pochodzenia. Strefa ta – obejmująca znacznie większy procent ekosystemów leśnych niż strefa III – zawiera również antropogenne ekosystemy nieleśne.

Zasady ochronne i zasady udostępnienia obowiązujące w strefie IV są takie same jak w strefie III, ale z dopuszczeniem wywozu i sprzedaży biomasy uzyskanej w wyniku prowadzonych zabiegów ochrony czynnej. W praktyce oznacza to możliwość pozyskania drewna (głównie opałowego) na rynek lokalny. Maksymalne roczne pozyskanie – w całości realizowane w strefie IV – nie może przekraczać 30 000 m³/rok. Zgłaszany z przyczyn społecznych (zapotrzebowanie lokalnych tartaków, drewno opałowe) poziom pozyskania drewna w latach 2004-2005 wynosił w Puszczy Białowieskiej około 25 000 m³/rok, a wielkość ta ma tendencję malejącą. Należy dodać, że istnieje możliwość pozyskiwania drewna na lokalne potrzeby (szczególnie dla miejscowości położonych na obrzeżach puszczy) z drzewostanów wtórnego pochodzenia otaczających PB od południa, zachodu i północy. Jak wykazał BIELICKI (2002), z drzewostanów tych można pozyskiwać rocznie ok. 55 000 m³ drewna i wielkość ta mogłaby wzrastać w przyszłości. Stwarza to

szansę na odciążenie w przyszłości drzewostanów strefy IV w zakresie konieczności pozyskiwania drewna na potrzeby lokalne.

W strefie IV (ani w żadnej innej strefie) nie przewiduje się działań z zakresu ochrony lasu mających na celu zwalczanie gatunków tzw. szkodliwych, stanowiących naturalny element fauny Puszczy Białowieskiej. Ewentualny wzrost aktywności niektórych z nich (np. kornika drukarza lub opiętka dwuplamkowego) stanowi reakcję na zmieniające się warunki środowiska zewnętrznego i jest przejawem naturalnych procesów dostosowawczych ekosystemu. Gradacje kornika drukarza są skutecznym naturalnym czynnikiem przebudowy drzewostanów (GUTOWSKI 2004, GUTOWSKI i in. 2004). Wyjątkowo można dopuścić użytkowanie niektórych świerków (drzew trocinkowych) o znacznej wartości użytkowej dla lokalnego odbiorcy, jednak tylko tych, które znajdują się w początkowej fazie zasiedlania, tj. w okresie drażenia chodników macierzystych do momentu złożenia jaj.

Zasadę powinno stanowić pozostawianie zamierających na pniu oraz powalonych drzew w lesie, umożliwiające przebieg naturalnych procesów wymagających odbudowy zasobów martwego drewna.

W PNPB, w odróżnieniu od innych parków narodowych, strefa IV obejmuje znaczną powierzchnię ze względu na uwarunkowania społeczne. Obszar tego parku jest duży, a ludność regionu Puszczy Białowieskiej od bardzo dawna i w znacznym zakresie korzysta z zasobów drewna opałowego i użytkowego. Wielkość tej strefy i ilość wywożonego z niej drewna wymuszane są przez względy społeczne.

Obowiązują następujące zasady pozyskania i sprzedaży drewna na potrzeby lokalne:

- (1) drewno może pochodzić jedynie z zabiegów ochrony czynnej w strefie IV (strefie ochrony użytkowej), najlepiej na powierzchniach zlokalizowanych w pobliżu osad, na obrzeżach Puszczy;
- (2) maksymalny rozmiar rocznego pozyskania drewna nie może przekraczać 30 000 m³, należy jednak dążyć do wartości niższych;
- (3) pozyskaniu i sprzedaży ze względów społecznych powinny podlegać różne gatunki, w tym brzoza i grab na cele opałowe.

Strefa V – Obszar ochrony krajobrazowej (Rycina 2).

Strefa ta (11,2 km², ok. 1,9% pow.) obejmuje wszystkie grunty prywatne (nie należące do Skarbu Państwa) położone w granicach PNPB oraz tereny zabudowane lub przeznaczone do rozwoju infrastruktury parkowej (edukacyjnej, turystycznej) i będące własnością PNPB. Są to obszary położone w granicach właściwego kompleksu leśnego puszczy, wszelkie polany z zabudowaniami, lub w inny sposób trwale przeobrażone przez człowieka (np. Ośrodek Jagiellońskie k. Białowieży, Podcerkiew, Przewłoka, Stara Białowieża, Park Dyrekcyjny w Białowieży) oraz obiekty już objęte tego rodzaju ochroną w BPN (np. Park Pałacowy, Ośrodek Hodowli Żubrów, Osada Dziedzinka, pas graniczny na granicy państwa).

W przypadku gruntów prywatnych ochrona krajobrazowa nie nakłada właścicielom ograniczeń co do ich użytkowania sprzyjającego zachowaniu swoistych cech chronionego krajobrazu. Tereny należące do Skarbu Państwa będą służyć lokalizowaniu obiektów edukacyjnych, turystycznych i innej infrastruktury parkowej, jednak zawsze z poszanowaniem walorów chronionego krajobrazu.

3. Otulina parku

Obszar i przebieg otuliny (Ryciny 1 i 2) wynika z przesłanek związanych z aktualnym zagospodarowaniem terenu. Otulina została poprowadzona w taki sposób, aby nie kolidowała z obecną funkcją osadniczą terenu. Obszary zwartej zabudowy są z niej wyłączone. Szerokość otuliny PNPB dochodzi maksymalnie do 3-4 km (w okolicach Babiej Góry i Siemianówki). W okolicach Hajnówki nie wytyczono otuliny ze względu na bezpośrednie sąsiedztwo puszczy i terenów miejskich. Łączna powierzchnia otuliny wynosi 114,1 km².

Na obszarze otuliny należy bezwzględnie uzgodnić z nadleśnictwami sąsiadującymi z PNPB zwalczanie obcych, inwazyjnych gatunków drzew i krzewów. W Planie Ochrony PNPB należy też opracować zasady zagospodarowania przestrzennego i dopuszczalnej działalności gospodarczej w otulinie oraz zaplanować zasady i sieć monitoringu przyrodniczego do śledzenia zmian wywołanych przyczynami antropogenicznymi.

4. Zasady postępowania z pozostałością po gospodarce leśnej

Poniżej podano najważniejsze skutki gospodarki leśnej realizowanej w Puszczy Białowieskiej od roku 1915 (masowe wyręby starodrzewi) i 1921 (wyręby starodrzewi i nasadzenia leśne) oraz główne zasady postępowania ochronnego w tym zakresie:

Znaczne obszary drzewostanów pionierskich (brzozowo-osikowych), jakie spontanicznie rozwinęły się na niezalesionych zrębach (zwanym pocentururowskimi). Należy je pozostawić do dalszej regeneracji bez ingerencji ludzkiej.

Drzewostany sosnowe posadzone na zbyt żyznych siedliskach (np. lasu mieszanego) i monokultury świerkowe. W drzewostanach takich w wieku <60 lat znajdujących się w strefie IV (ochrony użytkowej) struktura i skład gatunkowy powinny być wzbogacane przez promowanie odnowienia naturalnego, siew lub podsadzanie gatunków liściastych (wyłącznie rodzimych, nie mających w okolicy naturalnej bazy nasiennej).

Dominacja drzewostanów młodszych klas wieku, które będą wymagać pielęgnacji. Zabiegi pielęgnacyjne należy wykonywać wyłącznie w IV strefie, a w trakcie pielęgnacji popierać rzadkie, naturalnie występujące gatunki drzew i ich odnowienia naturalne.

Istotny deficyt martwego drewna, szczególnie wielkowymiarowego. Należy pozostawiać w lesie leżące i stojące martwe drzewa.

Znaczne zmniejszenie udziału gatunków liściastych (dębu, lipy, klonu, wiązów) w drzewostanach. Należy je promować przez pielęgnowanie odnowienia naturalnego, siew lub podsadzanie podczas zabiegów czyszczeń i trzebieży w strefie IV.

Ogrodzenia upraw i młodników. Grodzenia powinny zostać ograniczone do minimum; należy w tym procesie: (a) uwzględnić zarówno konieczność zabezpieczenia chronionych przez nie odnowień przed zniszczeniem, jak i najpełniejsze wykorzystanie zainwestowanych w nie środków; (b) przyjąć zasadę likwidowania ogrodzeń po osiągnięciu przez uprawę wysokości ponad 2,5 m;

(c) w indywidualnych przypadkach (np. gatunków silnie narażonych na spalowanie i jednocześnie w rejonach o bardzo wysokim stopniu uszkodzeń) przetrzymać grodzienia dłużej niż 20 lat; (d) nie tworzyć nowych ogrodzeń wokół powstających odnowień naturalnych i sztucznych; (e) w strefie II ogrodzenia powinny być, w miarę możliwości, likwidowane szybciej niż w strefie III i IV.

Szkółki leśne. W Puszczy Białowieskiej istnieją obecnie 3 szkółki leśne. Wszystkie powinny być zachowane, jeżeli będzie to uzasadnione ekonomicznie, w celu produkcji i sprzedaży, głównie na zewnątrz, materiału rozmnożeniowego wyłącznie drzew i krzewów rodzimych, miejscowego pochodzenia.

Nasiennictwo. Informacje o wszystkich drzewach doborowych oraz drzewach i drzewostanach nasiennych powinny być nadal utrzymywane w bazie danych; pozyskiwany z nich materiał nasienny powinien być używany w pierwszej kolejności do produkowania sadzonek i odnowień w granicach Parku, jak też sprzedawany lub udostępniany (w ramach dwustronnej współpracy) Lasom Państwowym lub innym zainteresowanym podmiotom. Powinno się także udostępniać zrzęzy do zakładania ewentualnych nasiennych upraw pochodnych. Drzewostany nasienne nie mogą podlegać standardowej pielęgnacji przewidzianej w przepisach leśnych. Produkcja nasion powinna być oparta o naturalne możliwości drzew.

Nieczynne trakcje telefoniczne i elektryczne. Powinny zostać niezwłocznie usunięte z lasu.

Stałym obowiązkiem terenowych służb Parku powinno być sprzątanie lasu z nagromadzonych w przeszłości odpadów, resztek nieuprzątniętych ogrodzeń upraw, dzikich wysypisk śmieci oraz sprzątanie bieżące.

5. Ochrona gleby, wód i powietrza, w tym zasady odtwarzania stosunków wodnych

Ochrona gleb i działania mające na celu poprawę stosunków wodnych będą realizowane bezpośrednio na obszarze Puszczy Białowieskiej (obszar Natura 2000, bez zaludnionych polan). Natomiast ochrona jakości powietrza i wód możliwa jest do realizacji jedynie na terenach zaludnionych.

Ochrona gleb Puszczy Białowieskiej powinna się sprowadzać do biernej ochrony naturalnych układów glebowych. Gleby puszczy, podobnie jak jej naturalne zbiorowiska leśne, są unikalne na skalę europejską, gdyż większość z nich wytworzyła się w ciągu procesu glebotwórczego trwającego nieprzerwanie od ustąpienia lodowca przy dominującym wpływie roślinności leśnej. Ochrona gleb powinna polegać przede wszystkim na ochronie biernej całych ekosystemów wraz z charakterystycznymi dla nich procesami i zaniechaniu działań istotnie modyfikujących pierwotny charakter biocenozy leśnej.

Z ochroną gleb leśnych związana jest naturalizacja stosunków wodnych. Powinna ona przede wszystkim polegać na stopniowej likwidacji sztucznych obiektów naruszających pierwotny reżim hydrologiczny PB (rowy, groble, nasypy kolejki, etc.). Jednak wszelkie zabiegi powinny być prowadzone z wielką ostrożnością i poprzedzone badaniami, które określą główne kierunki i tempo wiosennego spływu wody z PB. Poprzez eliminację rowów

odwadniających (wykopanych w przeszłości) i hamowanie odpływu wód należy stopniowo dążyć do odtwarzania pierwotnych terenów podmokłych (szczególnie w źródłiskach rzek), a w miarę możliwości także do renaturalizacji skanalizowanych odcinków rzek. Należy umożliwić dokończenie projektu małej retencji na rzekach Puszczy Białowieskiej zaplanowanego na lata 2005-2007.

Na obszarze PNPB i w jego otulinie nie mogą być tworzone zbiorniki retencyjne do celów rekreacyjnych, ponieważ miejscowe warunki (jakość podłoża i właściwości wody) uniemożliwiają długotrwałe istnienie sztucznych zalewów o jakości wody odpowiedniej dla kąpielisk rekreacyjnych.

Należy dążyć do renaturalizacji stosunków wodnych wokół Puszczy Białowieskiej (poprzez współpracę z lokalnymi samorządami i Parkiem Narodowym „Białowieżska Puszcza” w białoruskiej części Puszczy).

6. Ochrona ssaków kopytnych

Zasadą postępowania w PNPB powinna być jak najmniejsza ingerencja w funkcjonowanie populacji zwierząt. Nie należy prowadzić odstrzałów żadnych gatunków łownych. Regulację przez odstrzały można dopuścić jedynie wówczas, gdy dane z monitoringu – demograficzne parametry populacji danego gatunku (zwłaszcza rozrodczość) – będą wskazywać na przegęszczenie. Obecnie (2006 rok) wszystkie gatunki z żubrem łącznie (por. JĘDRZEJEWSKA i JĘDRZEJEWSKI 2001, MYSTERUD i in. 2006) bytują w Puszczy Białowieskiej w zagęszczeniach znacznie niższych niż pojemność środowiska. Ponieważ gatunkiem priorytetowym w białowieżskim zespole ssaków kopytnych jest żubr, w razie konieczności można będzie (w przyszłym Planie Ochrony) dopuścić regulację liczebności innych gatunków ssaków kopytnych w przypadku niekorzystnych trendów w populacji żubra, spowodowanych konkurencją międzygatunkową (por. JĘDRZEJEWSKA i in. 1997).

W przypadku łośa, jelenia, sarny i dzika, których liczebność jest w dużej mierze limitowana przez czynniki naturalne (zasoby pokarmowe, warunki zimowe, oraz drapieżnictwo ze strony wilka i rysia) od chwili powołania Parku nie należy stosować odstrzałów ani dokarmiania. Populacja żubra była dotychczas w dużej mierze regulowana przez człowieka (obfite zimowe dokarmianie, schematycznie ustalone odstrzały redukcyjne), a w mniejszym stopniu przez czynniki naturalne. Zatem w przypadku żubra zmniejszanie ingerencji człowieka musi następować stopniowo i obejmować redukcję zimowego dokarmiania oraz odchodzenie od odstrzałów na rzecz większej roli naturalnych czynników śmiertelności. Zimowe dokarmianie żubrów należy w dłuższym okresie (10-20 lat) minimalizować, aby przywracać naturalny roczny rytm życia tych zwierząt. Główne kierunki zmian to:

- rozproszenie (dekoncentracja) miejsc zimowego dokarmiania;
- dostosowanie ilości podawanego siana do rzeczywistych potrzeb populacji (redukcja lub całkowite zaniechanie dokarmiania w latach nasiennych dębu i podczas bardzo łagodnych zim).

PNPB we współpracy z placówkami naukowymi powinien prowadzić monitoring liczebności ssaków kopytnych oraz wybranych elementów ich środowiska obejmujący:

coroczne zimowe liczenia żubrów (zgodnie z dotychczasową metodyką),
całoroczne rejestracje obserwacji żubrów,
coroczne liczenia pozostałych ssaków kopytnych metodą pędzeń próbnych (metodyka opublikowana w: JĘDRZEJEWSKA i in. 1994),
monitoring liczebności wilków i rysi metodyką stosowaną w Ogólnopolskiej Inwentaryzacji Dużych Drapieżników (www.zbs.bialowieza.pl/wilkrys),
rejestrację martwych kopytnych odnajdowanych w terenie (zadanie służb terenowych PNPB),
zbiór danych klimatycznych na bazie stacji meteorologicznej w Białowieży (Park Pałacowy),
jesienny monitoring obradzania dębów na powierzchniach próbnych (żołędzie są istotnym zasobem pokarmowym żubrów, jeleni i dzików).

Duże polany łowieckie istniejące od wielu dziesięcioleci (niekiedy od stuleci), które znajdują się w strefie III – ochrony czynnej – powinny być koszone (siano pozostawiane w stogach lub brogach na polanach) i utrzymywane w stanie otwartym, ponieważ zazwyczaj są to miejsca o dużym bogactwie gatunków ekotonowych i nieleśnych. Niektóre z nich, wkomponowane w przyszłe szlaki turystyczne, mogą stanowić atrakcyjne miejsca obserwacji zwierząt. Z niewielkich poletek karmowych należy uprzątnąć ogrodzenia i pozostawić je naturalnej sukcesji leśnej.

Większość ambon powinna zostać rozebrana, jednak część – włączona w przebieg szlaków turystycznych i dostosowana do bezpiecznego użytkowania – może służyć jako infrastruktura turystyczna i miejsca obserwacji zwierząt.

7. Zasady postępowania z gatunkami obcymi

W strefie I należy przyjąć zasadę jednorazowego oczyszczenia terenów przeznaczonych do objęcia ochroną ścisłą z obcych gatunków drzew i krzewów. Rozmieszczenie gatunków, które mają zdolność do produkowania odrośli wegetatywnych, powinno być przy usuwaniu kartowane, skuteczność zabiegu sprawdzana w kolejnym roku i zabieg ewentualnie powtórzony. Gatunki łatwe do usunięcia, jak np. dąb czerwony, mogą być obrączkowane nawet na terenie już funkcjonującej strefy I. Gatunki, których ekspansji – zgodnie z obecnym stanem wiedzy – nie da się zatrzymać (np. *Sambucus racemosa*) należy wyłączyć z programu.

W strefie II, III, IV i V oraz w otulinie PNPB (w tym ostatnim przypadku jest to zadanie zarządców terenu) należy prowadzić intensywne i cyklicznie powtarzane usuwanie wszystkich drzew i krzewów gatunków obcych (w odniesieniu do strefy II zabiegi te zakończyć po 10-20 latach). W przypadku roślin zielnych należy prowadzić monitoring pojawiania się i rozwoju nowych populacji inwazyjnych i przeciwdziałać tym, które jeszcze nie ustanowiły silnych ognisk inwazyjnych wewnątrz kompleksu leśnego.

8. Ochrona przeciwpożarowa

Wszystkie urządzenia (wieże obserwacyjne i ich oprzyrządowanie, punkty czerpania wody, drogi przeciwpożarowe) i zadania aktualnie służące ochronie przeciwpożarowej Puszczy Białowieskiej powinny być nadal podtrzymane. Zagrożenie pożarowe puszczańskich nadleśnictw nie jest wysokie, jednak w suche lata może stać się poważnym problemem.

9. Edukacja, turystyka i nauka

Park Narodowy Puszczy Białowieskiej, obok ochrony przyrody, ma do spełnienia ważną misję na polu edukacji (przyrodniczej, historyczno-kulturowej, leśnej) oraz w dziedzinie nauki. Należy podkreślić konieczność stworzenia bogatej i zróżnicowanej oferty edukacyjnej, turystyki niekolidującej z ochroną przyrody oraz badań naukowych.

Na terenie PNPB i w jego otoczeniu należy popierać rozwój:

Edukacji w skali lokalnej na różnych poziomach kształcenia (od podstawowego do akademickiego) w dziedzinach potrzebnych na miejscowym rynku turystycznym i chroniących tradycję kulturową, w tym w zakresie obsługi ruchu turystycznego, lokalnych rzemiosł, ekologii, ochrony przyrody, wartości Puszczy Białowieskiej.

Edukacji przyrodniczej adresowanej do odbiorców krajowych i europejskich na różnych poziomach kształcenia (od podstawowego do akademickiego).

Turystyki przyrodniczej w skali przestrzennej i formach niekolidujących z ochroną przyrody, a zapewniających rozwój ekonomiczny regionu, m.in. poprzez:

- uruchomienie finansowych programów wspierających tworzenie nowych i modernizację istniejących kwater agroturystycznych,
- wsparcie rozwoju usług turystycznych,
- budowę centrów informacji turystycznej i organizacji turystyki,
- stworzenie wysoce atrakcyjnych szlaków oraz obiektów turystycznych (np. rekonstrukcje obiektów z historii Puszczy, zagrody ze zwierzętami, szlaki o podwyższonym stopniu trudności, szlaki widokowe, przykłady rzemiosł).

Aby sprostać zadaniom edukacyjnym oraz zwiększyć atrakcyjność turystyczną innych (poza Białowieżą) puszczańskich miejscowości, zaplanowano utworzenie „Muzeum Kultury i Historii Regionalnej” w Hajnówce, centrum informacyjno-edukacyjnego „Park Wilczy” w okolicach Długiego Brodu, centrum edukacyjnego „Muzeum Rzemiosł Puszczańskich” i parku „Życie Rzeki” w Gruszkach, oraz muzeum literatury i sztuki puszczańskiej – „Chata Elizy Orzeszkowej” w Teremiskach. Centrum edukacyjne w Białowieży powinno zostać wzbogacone o rekonstrukcję dworu myśliwskiego Jagiellonów na Starej Białowieży. Edukacja dotycząca nowych form gospodarki leśnej, aktywnych form ochrony przyrody w leśnictwie, renaturalizacji lasu itp. prowadzona będzie w Ośrodku Edukacji i Współpracy Leśno-Przyrodniczej „Jagiellońskie” w Białowieży.

Należy dążyć do stworzenia międzynarodowego ośrodka kształcenia studentów w dziedzinie biologii, ochrony przyrody, leśnictwa i dziedzin pokrewnych poprzez ofertę praktyk akademickich odbywanych w Puszczy Białowieskiej.

Bardzo ważne dla prawidłowego rozwoju turystyki edukacyjnej jest odpowiednie przygotowanie i utrzymanie istniejącej sieci szlaków turystycznych i ścieżek edukacyjnych oraz stworzenie nowych szlaków, wpisujących się w program edukacji przyrodniczej, historycznej i kulturowej regionu (np. Szlak Królewski, Szlak Budnicki, Szlak Osoczników, Szlak Leśników; por. GUTOWSKI i in. 2000).

Zważywszy na europejskie i krajowe priorytety rozwoju cywilizacyjnego i ekonomicznego opartego na wiedzy oraz dążenie do stałego podnoszenia poziomu wiedzy i wykształcenia społeczeństwa, Dyrekcja PNPB powinna popierać wszelkie badania naukowe niepowodujące trwałych zmian w substancji chronionej, prowadzone przez polskie i zagraniczne placówki naukowe. W naukach przyrodniczych Puszcza Białowieska służy jako wzorzec (model) najlepiej zachowanych lasów liściastych i mieszanych w strefie umiarkowanej półkuli północnej. Na jej obszarze powinny być prowadzone badania dotyczące m.in. przebiegu różnorodnych procesów przyrodniczych, funkcjonowania niezakłóconych ekosystemów lądowych, bioróżnorodności, historii formowania się zespołów organizmów, historii interakcji między człowiekiem a przyrodą.

Na terenie PNPB można w szczególności testować sposoby aktywnej ochrony i renaturalizacji lasu. Realizowane w strefie III i IV aktywne działania renaturalizujące w powiązaniu z zaniechaniem działań typowych dla gospodarki leśnej powinny stać się przedmiotem intensywnych prac badawczych z zakresu doświadczalnictwa leśnego. Nowy status ochronny Puszczy Białowieskiej stanowi okazję do stworzenia europejskiego ośrodka renaturalizacji lasów, gdzie szkolono by fachowców z kraju i Europy w zakresie *restoration management*: jak z lasu gospodarczego odtworzyć las naturalny.

Ważnym zadaniem pracowni naukowej PNPB będzie prowadzenie monitoringu procesów i zjawisk długoletnich, dotyczących m.in. zmian klimatu, poziomu wód gruntowych, obradzania nasion drzew, gradacji owadów, liczebności niektórych ssaków i ptaków.

10. Ochrona dziedzictwa kulturowego

Park Narodowy Puszczy Białowieskiej obejmuje obszar o wyjątkowym bogactwie kulturowym. Historia regionu Puszczy osadzona jest w wielokulturowej tradycji Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Historyczne ślady oraz zapisy procesów kulturowych utrwalone w krajobrazie są tu wyjątkowe liczne. Na obszarze PNPB ochronie podlega cały złożony etnos lokalny i zachowane zabytki kultury materialnej i niematerialnej.

Do najważniejszych zabytków kultury materialnej podlegających ochronie należą:

zabytki archeologiczne (m.in. ślady historycznego osadnictwa, cmentarzyska, relikty działalności gospodarczej);

historycznie ukształtowany krajobraz kulturowy, zawierający wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
historyczne układy wiejskie, urbanistyczne, parkowe, drogi i aleje;
zabytki architektury (m.in. architektura drewniana z charakterystycznym regionalnym typem zagrody, cerkwie, kościoły, kapliczki i krzyże przydrożne, cmentarze).

Na obszarze PNPB będzie realizowany program edukacyjny ukazujący zarówno 600-letnią historię ochrony Puszczy, jak i bogactwo lokalnej kultury z jej zróżnicowaniem etnicznym, religijnym, językowym i obrzędowym. Niematerialne wartości kulturowe będą przez Park promowane przede wszystkim poprzez edukację, inicjowanie i popieranie badań naukowych (z zakresu kulturoznawstwa, nauk historycznych, socjologii, itp.) oraz wspieranie inicjatyw mających na celu zachowanie lokalnych zwyczajów i tradycji.

11. Współpraca z samorządami lokalnymi i pozyskiwanie funduszy zewnętrznych

Park Narodowy Puszczy Białowieskiej – obiekt chroniony o uznanej międzynarodowej randze – ma być ważnym czynnikiem rozwoju społeczno-ekonomicznego regionu. PNPB, położony na terenie 5 gmin, będzie stymulował rozwój usług turystycznych, edukacji, nauki oraz szeroko rozumianego sektora usług na terenie całego powiatu hajnowskiego.

Aby w pełni wykorzystać możliwości rozwojowe, jakie stworzy Park Narodowy Puszczy Białowieskiej, w jego strukturze organizacyjnej wyodrębniono specjalny dział ds. rozwoju i współpracy z samorządami lokalnymi. Składający się z 5 pracowników dział będzie odpowiedzialny za pozyskiwanie funduszy ze środków zewnętrznych zarówno na potrzeby parku narodowego, jak i innych podmiotów w regionie. Pracownicy tego działu będą także wspomagać inne instytucje, organizacje i osoby w regionie PNPB w przygotowywaniu wniosków aplikacyjnych w celu pełnego wykorzystania możliwości finansowych „Programu zrównoważonego rozwoju Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”.

12. Zagadnienia komunikacyjno-transportowe

W obrębie systemu komunikacyjnego PNPB istnieją trzy kategorie dróg:

Kategoria I – koleje i drogi wojewódzkie i powiatowe znajdujące się w granicach parku, ale zarządzane przez odpowiednie zarządy dróg i kolei. Do kategorii tej wchodzi następujące odcinki:

kolej na odcinku – Zwodzieckie – Suszczy Borek;

droga wojewódzka nr 689 na odcinku - Hajnówka – Białowieża – granica Państwa;

droga wojewódzka nr 687 na odcinku – Zwodzieckie – Świnoroje;

drogi powiatowe na odcinkach: Olchówka – Masiewo Nowe; Czerlonka – Zwierzyniec – Budy – Teremiski – Pogorzelce – Białowieża; Łozice – Topiło.

Drogi i koleje tej kategorii powinny pełnić głównie funkcję tranzytową, umożliwiającą bezpieczny ruch turystyczny. Stąd szczególnie istotne jest utrzymanie na nich należytej

jakości nawierzchni, ale także ograniczenie prędkości na tych drogach (ze względu na bezpieczeństwo zwierząt). Przy drogach tych nie należy inwestować w infrastrukturę turystyczną, parkingi i miejsca postojowe. Droga Hajnówka – Białowieża wymaga modernizacji poprzez poszerzenie i utwardzenie poboczy (w granicach aktualnego pasa drogowego, po kilkadziesiąt cm każda jezdnia) oraz ograniczenia prędkości (np. do 70 km/h).

Kategoria II – drogi znajdujące się w granicach parku, zarządzane przez park i udostępnione do ruchu publicznego (pokazane na Rycinie 3). Należy tu m.in. droga Narewowska (od drogi nr 689 do granicy PNPB przy wsi Janowo).

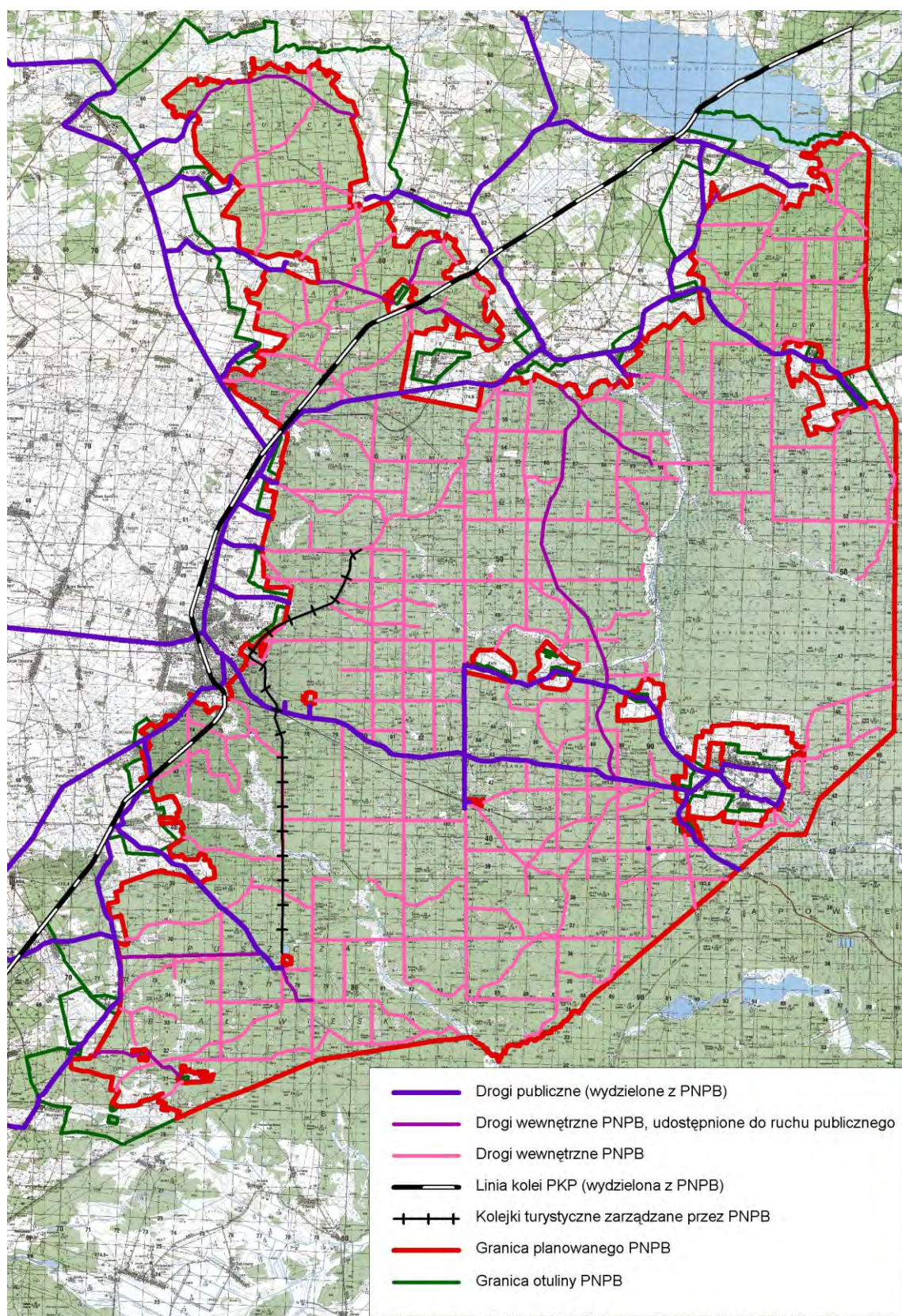
Kategoria III – drogi leśne użytkowane jedynie przez służby PNPB podczas wypełniania zadań parku, służb granicznych oraz – za zgodą Dyrektora Parku – do celów edukacji i prowadzenia badań naukowych. Rozmieszczenie tych dróg pokazuje Rycina 3. W kategorii tej znajdują się także nieliczne drogi położone w strefie I – ochrony ścisłej w dorzeczu rzeki Leśnej.

Na wszystkich innych istniejących drogach leśnych (włączając w to drogi w Obrębie Ochronnym Orłówka BPN wg stanu w roku 2006) poruszanie się pojazdami o napędzie spalinowym będzie niedozwolone. Część tych dróg (zwłaszcza w strefie I i II) powinna zostać zamknięta i poddana sukcesji leśnej, bowiem ich sieć, dostosowana głównie do potrzeb wywozu drewna, jest zbyt gęsta z punktu widzenia ochrony przyrody.

Koleje i drogi wydzielone z zarządu PNPB oraz znajdujące się w otulinie parku i poza nią, ale ściśle związane z systemem komunikacyjnym parku, obejmują następujące odcinki:

- kolej na odcinku - granica Państwa – Czeremcha – Hajnówka – Siemianówka – granica Państwa;
- droga krajowa nr 692 na odcinku – granica Państwa – Kleszczele;
- droga wojewódzka nr 691 na odcinku – Kleszczele – Hajnówka;
- droga wojewódzka nr 685 na odcinku – Hajnówka – Narew;
- droga wojewódzka nr 687 na odcinku – Świnoroje – Narewka – Bondary;
- drogi powiatowe na odcinkach: Kleszczele – Policzna – Wojnówka – Długi Bród – Piaski – Orzeszkowo – droga nr 691; Dubicze Cerkiewne – Witowo – Piaski; Orzeszkowo – Łozice; droga nr 685 – Borysówka; droga nr 685 – Krzywiec – Krynica; droga nr 685 – Waśki; droga nr 685 – Hajdukowszczyzna; Nowe Lewkowo – Kapitańszczyzna; Narewka – Olchówka; Olchówka – Siemianówka – droga nr 687;
- drogi gminne na odcinkach: Dubiny – Lipiny; Dubiny – Postołowo; Nowosady – Skryplewo; Nowosady – Sorocza Nóżka; Siemianówka – Babia Góra; Droga Narewka – Olchówka – Gruszki.

Wymienione drogi i koleje, tworzące obwodnicę PB, mogą być w razie potrzeby modernizowane i uzbrajane w zabezpieczenia ekologiczne (aby np. umożliwić bezpieczne przechodzenie zwierząt). Mogą być także wyposażane w niekolidującą z ochroną przyrody infrastrukturę turystyczną w ramach realizacji „Programu zrównoważonego rozwoju regionu

Rycina 3. Drogi publiczne i linie kolejowe wydzielone z zarządu parku oraz drogi wewnętrzne w obrębie projektowanego Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej

Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”, aby swoim standardem zachęcić do korzystania z nich, a tym samym zmniejszyć presję ruchu samochodowego do centrum puszczy. Obwodnice, zarówno drogowa jak i kolejowa, powinny być tak modernizowane i rozbudowywane, aby jak najszybciej umożliwić określoną komunikację wokół całej Puszczy Białowieskiej (również z częścią białoruską). Będzie to możliwe jedynie w przypadku dostosowania przejść granicznych w Połowcach i Cisówce do standardów międzynarodowych. Drogi i koleje tej kategorii to bardzo istotny czynnik aktywizujący usługi turystyczno-edukacyjne na przedpolu Puszczy Białowieskiej.

Poza funkcjonującymi w celach turystycznych trasami kolejki wąskotorowej Hajnówka-Topiło i Hajnówka-Postołowo, które powinny zostać utrzymane, nie należy dopuścić do uruchomienia jakichkolwiek innych odcinków kolejki wąskotorowej na obszarze PNPB.

13. Proponowana struktura organizacyjna PNPB

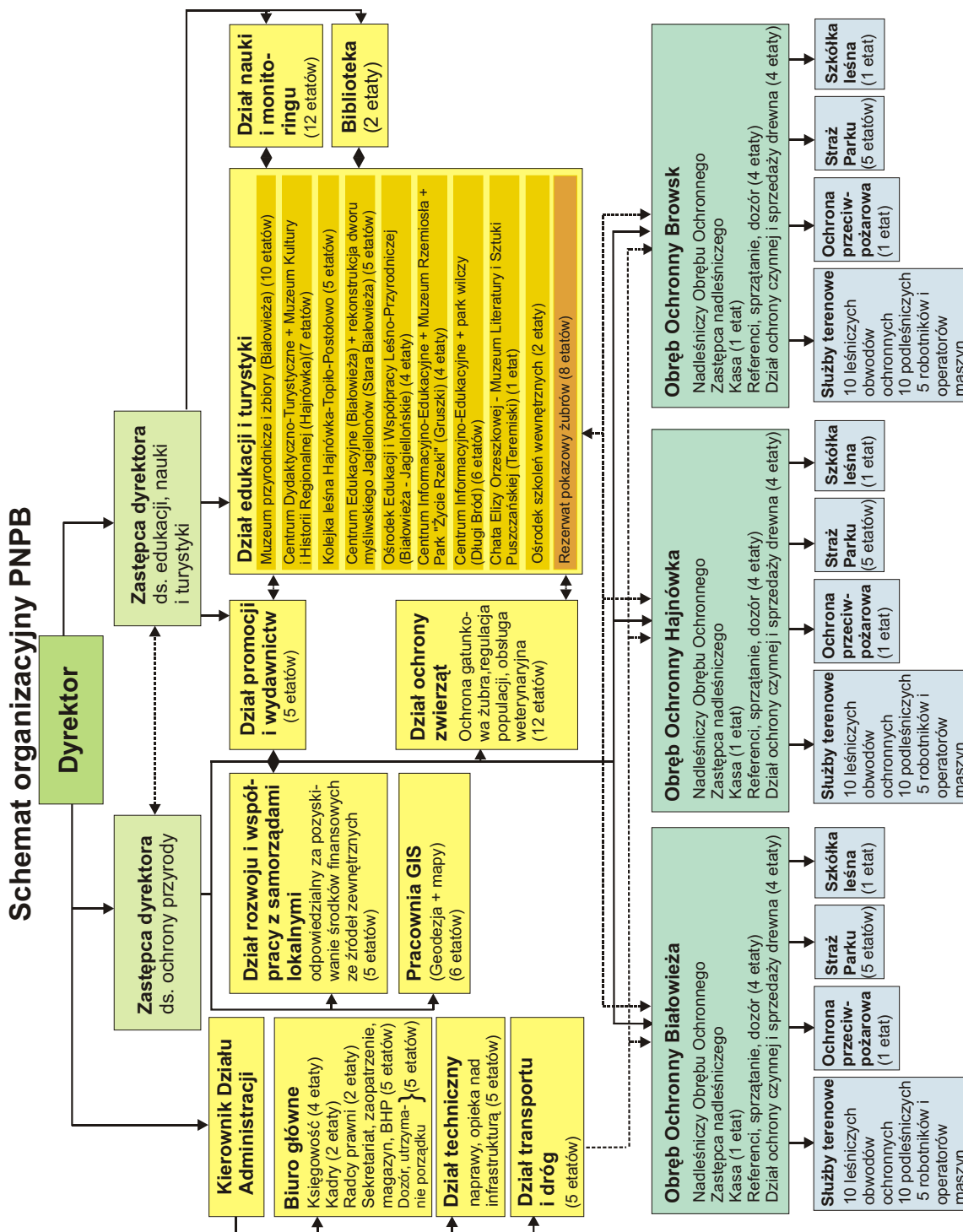
Łączne zatrudnienie, wynikające z zaproponowanego schematu organizacyjnego Parku (Rycina 4), wyniesie 255 osób. PNPB administracyjnie podzielony będzie na 3 obręby ochronne: Białowieża, Browsk i Hajnówka (Rycina 5). Dyrektorowi Parku podlegać będą służby terenowe 3 obrębów ochronnych oraz inne działy wykonujące zadania Parku.

Dział edukacji i turystyki będzie miał podstawowe znaczenie dla reorientacji dotychczasowego funkcjonowania obszaru Puszczy Białowieskiej. Edukacja i turystyka przyrodnicza mają stymulować rozwój regionu. Zaproponowane jednostki edukacyjne są niezbędnym minimum do osiągnięcia tych celów. Szczególne znaczenie będą miały nowe ośrodki edukacyjne położone poza Białowieżą (Hajnówka, Narewka, Długi Bród, Gruszki, Teremiski, por. Rycina 5).

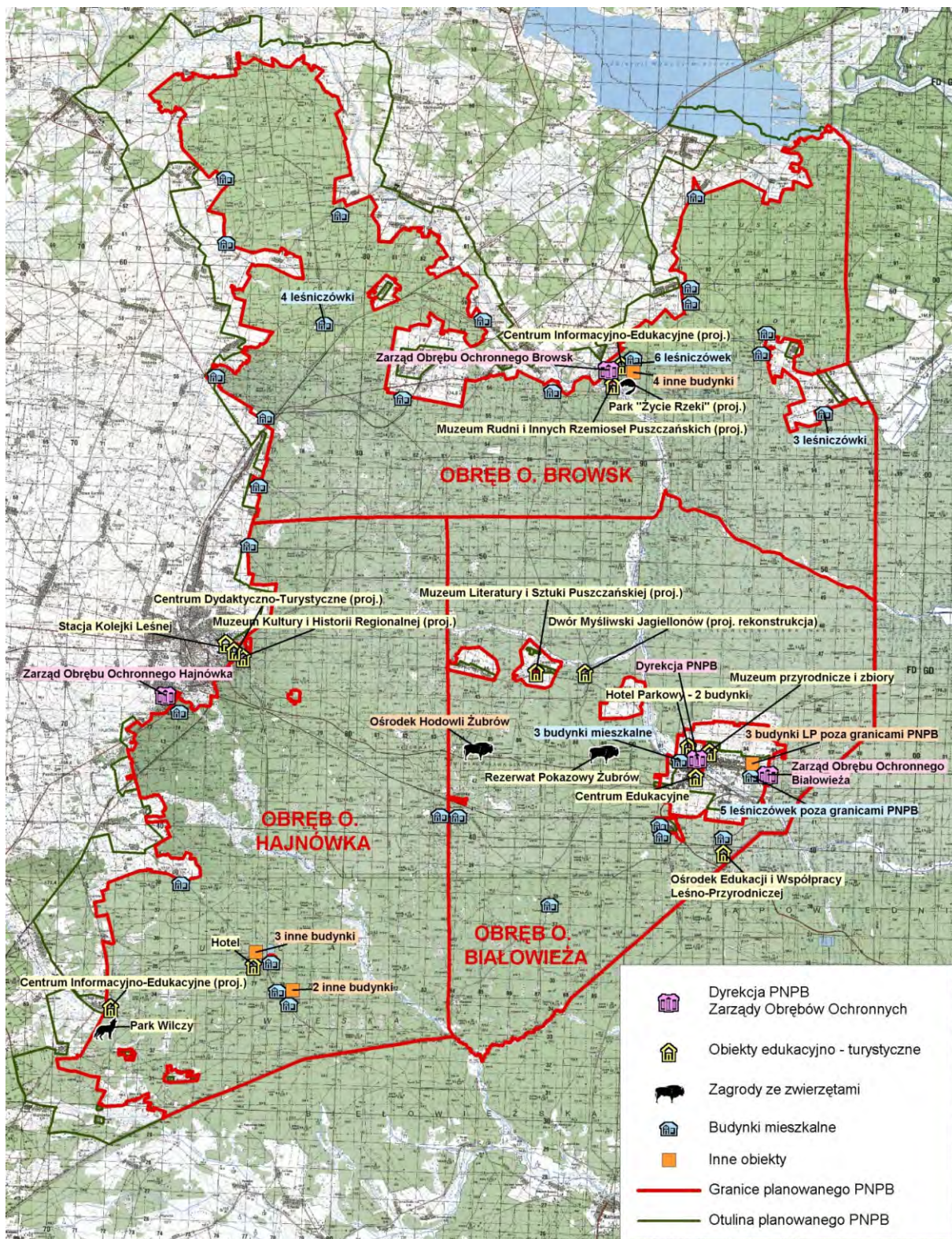
Dział rozwoju i współpracy z samorządami lokalnymi PNPB służyć będzie pomocą samorządom lokalnym, zwłaszcza w pierwszych latach funkcjonowania parku, w zdobywaniu środków zewnętrznych (przygotowywanie wniosków, pomoc w organizacji zespołów realizacyjnych itp.).

Dział nauki i monitoringu powinien tworzyć silną pracownię naukową, pozytywnie wpływającą na całą działalność PNPB, a szczególnie na poziom edukacji i działań z zakresu ochrony przyrody. Pracownia GIS jest niezbędna do wprowadzenia nowoczesnego systemu zarządzania przestrzennego.

Obręby ochronne i ich służby terenowe będą wykonywały zadania z zakresu ochrony przyrody (ochrony czynnej), sprzedaży drewna, ochrony zasobów oraz będą wspomagały Dział Edukacji w terenie (utrzymanie obiektów i ścieżek edukacyjno-turystycznych, przewodnictwo turystyczne, dbałość o bezpieczeństwo turystów na obszarze Parku), a także Dział Nauki (monitoring).

Rycina 4. Schemat struktury organizacyjnej Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej

Rycina 5. Podział parku na 3 obręby ochronne oraz obiekty administracyjne i edukacyjno-turystyczne na obszarze projektowanego Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej

14. Piśmiennictwo

- BIELICKI B. 2002. Zielona osłona Puszczy Białowieskiej. WWF, Białowieża, 27 str.
- GUTOWSKI J. M. 2004. Kornik drukarz – gatunek kluczowy. Parki Narodowe, 1: 13-15.
- GUTOWSKI J. M. (red.), BOBIEC A., PAWLACZYK P., ZUB K. 2004. Drugie życie drzewa. WWF Polska, Warszawa – Hajnówka, 245 str.
- GUTOWSKI J. M., JĘDRZEJEWSKI W., BOBIEC A., FALIŃSKI J. B., OKOŁÓW C., POPIEL J., JĘDRZEJEWSKA B., BRZEZIECKI B., KORCZYK A. 2000. Zasady funkcjonowania Białowieskiego Parku Narodowego powiększonego na cały obszar polskiej części Puszczy Białowieskiej (propozycja). Białowieża, 63 pp.
- JĘDRZEJEWSKA B., OKARMA H., JĘDRZEJEWSKI W., MIŁKOWSKI L. 1994. Effects of exploitation and protection on forest structure, ungulate density and wolf predation in Białowieża Primeval Forest, Poland. *Journal of Applied Ecology*, 31: 664-676.
- JĘDRZEJEWSKA B., JĘDRZEJEWSKI W., BUNEVICH A. N., MIŁKOWSKI L., KRASIŃSKI Z. A., 1997. Factors shaping population densities and increase rates of ungulates in Białowieża Primeval Forest (Poland and Belarus) in the 19th and 20th centuries. *Acta Theriologica*, 42: 399-451.
- JĘDRZEJEWSKA B., JĘDRZEJEWSKI W. 2001. Ekologia zwierząt drapieżnych Puszczy Białowieskiej. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 461 str.
- MYSTERUD A., BARTOŃ K., JĘDRZEJEWSKA B., KRASIŃSKI Z. A., NIEDZIAŁKOWSKA M., KAMLER J. F., YOCOZ N. G., STENSETH N. C. 2006. Population ecology and conservation of endangered megafauna: the case of European bison in Białowieża Primeval Forest, Poland. *Animal Conservation* (w druku).
- Zasady eksploracji naukowej w Białowieskim Parku Narodowym. Uchwała Rady Naukowej BPN z 1.03.1998 r., Białowieża, 4 pp. [mscr.]

UZASADNIENIE

do ustawy o utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej

Proponowana ustawa o utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej (PNPB) jest odpowiedzią na trwające od 15 lat apele społeczne kierowane do władz Rzeczypospolitej Polskiej, w których ponad pół miliona obywateli, najwyższe krajowe gremia nauki i ochrony przyrody (np. Państwowa Rada Ochrony Przyrody, Polska Akademia Nauk) oraz liczne organizacje pozarządowe domagały się powiększenia Białowieskiego Parku Narodowego na obszar całej polskiej części Puszczy Białowieskiej.

Obecnie (stan na rok 2006) Puszcza zarządzana jest przez PGL „Lasy Państwowe” (3 nadleśnictwa: Białowieża, Browsk i Hajnówka, obejmujące łącznie 527 km²) oraz Białowieski Park Narodowy (105 km²).

Puszcza Białowieska zachowała ostatnie w Europie fragmenty pierwotnych lasów liściastych i mieszanych, jakie zajmowały niegdyś obszar od Atlantyku do Uralu. Celowa, trwająca ponad 500 lat ochrona puszczy, prowadzona konsekwentnie od czasów Jagiellonów do I wojny światowej, jest pierwszym i jedynym w świecie przykładem skutecznej ochrony przyrody przez stulecia. Specjalny status Puszczy Białowieskiej jako lasu i łowiska królów Polski udokumentowany jest od początku XV wieku, a przez kilka kolejnych stuleci był potwierdzany i umacniany przez władców Rzeczypospolitej poprzez odbywane w niej łowy (np. Władysław Jagiełło w 1409, Zygmunt August w 1526, August III Sas w 1752, Stanisław August Poniatowski w 1784 roku) i budowę myśliwskich rezydencji, edycje aktów prawnych dotyczące wytyczania granic Puszczy (najstarszy zachowany z 1559 roku), oraz wydawanie „ordynacji” – specjalnych ustaw porządkujących zasady ochrony i udostępnienia Puszczy i regulujących powinności jej służb ochronnych (najstarsza zachowana z 1639 roku). Puszcza Białowieska jest też miejscem, gdzie do roku 1919 – w wyniku szczególnej ochrony – zachowała się ostatnia w świecie wolno-żyjąca populacja żubrów i gdzie przeprowadzono udaną restytucję gatunku po jego wytepieniu. Dzięki trosce władców, Puszcza Białowieska położona na styku kultur różnych narodów – Polski, Litwy, Białorusi, Ukrainy i Rosji – jest wielkim dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym całej Europy.

W XX wieku system ochrony Puszczy załamał się. Rabunkowa eksploatacja drewna podczas I wojny światowej oraz okupacji sowieckiej (1939-1941), umowa rządowa II RP z angielską spółką The European Century Timber Corporation (1924-1929) na eksploatację Puszczy, a przede wszystkim trwająca od 1921 roku gospodarka leśna pod zarządem Lasów Państwowych spowodowały wycięcie w Puszczy Białowieskiej ponad 29 mln metrów sześciennych drewna z pierwotnych, nie sadzonych ręką człowieka lasów. Na ich miejscu od 1921 roku sadzone są monokultury drzew leśnych (w przeważającej mierze sosnowe i świerkowe, w ostatnich dziesięcioleciach także dębowe), co powodowało szybką zamianę puszczy w typowy las gospodarczy. Oznacza to bezpowrotną utratę znacznej części cech lasów naturalnych i zubożenie walorów przyrodniczych na powierzchni obejmującej dziś około 70% obszaru puszczy. Nadal jednak ocalałe fragmenty naturalnych starodrzewi na około 30% powierzchni, z ich niezrównaną w skali Europy bioróżnorodnością stanowią o

tym, iż Puszcza Białowieska jest jednym z najcenniejszych – ale też najbardziej zagrożonych dalszą degradacją – obiektów przyrodniczych Europy.

Potrzebę ratowania i ochrony Puszczy Białowieskiej dostrzeżono wkrótce po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, powołując w 1921 roku Leśnictwo „Rezerwat”, przekształcone później w Białowieski Park Narodowy (dalej: BPN). Jednak ze względu na ówczesne ekonomiczne priorytety w zarządzaniu puszczą, objął on zaledwie 4% obszaru Puszczy Białowieskiej. Jego unikalne przyrodnicze wartości zostały uznane przez najwyższe światowe gremia w tej dziedzinie: BPN stał się Światowym Rezerwatem Biosfery (UNESCO, 1977), Światowym Dziedzictwem Ludzkości (UNESCO, 1979), oraz otrzymał Dyplom Rady Europy (1997).

Ze wzrostem międzynarodowego prestiżu niewielkiego obszarowo Białowieskiego Parku Narodowego (47,5 km²) silnie kontrastowała postępująca degradacja pozostałego obszaru polskiej części Puszczy (po II wojnie światowej: ok. 550 km²). W całym okresie PRL Lasy Państwowe kontynuowały wyręby, w wielu latach (np. 1950-1975, 1978-1981, 1983-1989) przybierające rozmiary rabunkowe. Podejmowane w tamtym czasie (np. w latach 1970-tych) oddolne, społeczne próby spowolnienia zagłady pierwotnej Puszczy przyniosły nikłe efekty: do roku 1980 powołano 10 niewielkich rezerwatów przyrody, obejmujących łącznie około 13 km² (2% obszaru zarządzanego przez Lasy Państwowe) oraz podniesiono tzw. wieki rębności drzewostanów o 20 lat w porównaniu do innych lasów Polski.

Dopiero zmiany polityczne po 1989 roku i demokratyzacja życia umożliwiły większy wpływ społeczeństwa na losy tego najcenniejszego skarbu polskiej przyrody. Rozpoczęte na początku lat 1990-tych starania o powiększenie Białowieskiego Parku Narodowego przerodziły się w latach 1995-2000 w ogólnopolską i sięgającą daleko poza granice kraju społeczną kampanię na rzecz objęcia całej polskiej części Puszczy Białowieskiej statusem parku narodowego. W wyniku nacisków społecznych sytuacja Puszczy Białowieskiej powoli ulegała zmianom. W 1996 roku powiększono Białowieski Park Narodowy z 47,5 do 105 km², w latach 1995-2003 na obszarze zarządzanym przez nadleśnictwa utworzono sieć nowych rezerwatów przyrody (pokrywających łącznie z wcześniejszymi 120 km²) oraz wprowadzono (w 1998 roku) moratorium na wyrąb wszystkich drzew i drzewostanów w wieku powyżej 100 lat (moratorium odwołano w 2003 roku).

W 2000 roku Minister Środowiska podjął próbę powiększenia BPN na cały obszar polskiej części Puszczy Białowieskiej. Projekt odpowiedniego rozporządzenia Rady Ministrów został skierowany do uzgodnień międzyresortowych. Jednak opór lokalnych władz i samorządów oraz pracowników Lasów Państwowych wobec tych planów, a zwłaszcza prowadzona przez te środowiska kampania dezinformacji i zastraszania ludności powiatu hajnowskiego skutkami powiększenia parku, spowodowały wycofanie się Ministerstwa Środowiska z planowanego powiększenia BPN i skierowanie zagwarantowanych na ten cel funduszy ze Skarbu Państwa na tzw. „Kontrakt dla Puszczy Białowieskiej”.

W 2006 roku Prezydent RP Lech Kaczyński, w odpowiedzi na bardzo liczne apele obywateli i organizacji z kraju i z zagranicy o objęcie Puszczy Białowieskiej ochroną, powołał Zespół Ekspertów do przygotowania ustawy regulującej status dziedzictwa

przyrodniczego i kulturowego Puszczy Białowieskiej. Niniejsza ustawa jest wynikiem prac tego Zespołu uwzględniającym wyniki przeprowadzonych konsultacji społecznych.

Jak pokazały doświadczenia ostatnich 30 lat, żadna forma ochrony Puszczy Białowieskiej proponowana w ramach organizacyjnych Państwowego Gospodarstwa Leśnego „Lasy Państwowe” (szczególne zasady gospodarki leśnej wprowadzone w 1975 r., Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Puszczy Białowieskiej” powołany w 1995 r. oraz sieć rezerwatów przyrody) nie była w stanie spełnić dwóch podstawowych wymogów: zabezpieczyć właściwej ochrony unikalnych wartości Puszczy Białowieskiej i stymulować rozwoju ekonomicznego regionu w oparciu o te wartości. Gospodarka leśna, nawet z dużymi rygorami ochronnymi, z zasady powoduje utratę bioróżnorodności, ponieważ w jej wyniku odnawiany jest jedynie zapas drewna na jednostce powierzchni. Inne elementy przyrodnicze, zwłaszcza bioróżnorodność w sensie ogromnego bogactwa gatunków organizmów, jakie żyją w lasach pierwotnych i ich relikтового charakteru dla europejskich lasów niżowych, giną bezpowrotnie lub silnie zmniejszają swą liczebność. W wyniku blisko 90-letniej gospodarki leśnej w Puszczy na znacznym jej obszarze wyginęło lub zmniejszyło liczebność wiele gatunków porostów, roślin, bezkręgowców, ptaków i ssaków. Liczniejsze populacje wielu rzadkich gatunków (np. wiązu górskiego, czosnku niedźwiedziego, dzięcioła białogrzbiatego i dzięcioła trójpalczastego, ryjówki białowieskiej) zachowały się tylko na obszarze Białowieskiego Parku Narodowego.

Równie istotny jest fakt, iż z powodu ogólnych uwarunkowań krajowych stale maleje znaczenie gospodarki leśnej jako gałęzi generującej miejsca pracy i rozwój ekonomiczny regionów. W ostatnim dziesięcioleciu zatrudnienie w trzech nadleśnictwach Puszczy Białowieskiej (Białowieża, Browsk, Hajnówka) zmniejszyło się z 472 etatów w roku 1995 do 146 etatów w roku 2005 (spadek o 70%). Ze względu na konieczność stopniowego dostosowania zatrudnienia w leśnictwie do poziomu europejskiego, dalsza redukcja etatów w przyszłości wydaje się nieunikniona. Roczne pozyskanie drewna wynosi łącznie w 3 nadleśnictwach około 130 tys. m³ (2003-2005), z czego około 25 tys. m³ odbiera rynek lokalny (podmioty w powiecie hajnowskim). Mimo bardzo wysokiego etatu cięć i realizowania go nie tylko w lasach gospodarczych, ale także w rezerwach przyrody położonych na ich terenie, nadleśnictwa PB są deficytowe (w 2005 roku dopłata z Funduszu Leśnego wyniosła 4,1 mln zł, tj. 20% kosztów ich funkcjonowania).

Jednocześnie gospodarka leśna nie stwarza alternatywnych możliwości rozwoju społeczno-ekonomicznego w oparciu o pozaprodukcyjne funkcje Puszczy Białowieskiej: turystykę, edukację przyrodniczą i naukę. Pewna reorientacja celów gospodarki leśnej i akcentowanie pozaprodukcyjnych funkcji lasu, co nastąpiło w ostatnim 10-leciu – po powołaniu Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Puszczy Białowieskiej”, zaktywizowały działalność edukacyjną i turystyczną nadleśnictw (powstał np. Ośrodek Edukacji Leśnej „Jagiellońskie”, znacząco zwiększyła się liczba i długość szlaków turystycznych na obszarze nadleśnictw). Jednak działalność ta jest realizowana w znikomym wymiarze, nie generuje przychodów ani nowych miejsc pracy.

Utworzenie Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej, obejmującego całą polską część puszczy zapewni skuteczną ochronę przyrody na przyszłe stulecia, przywróci puszczy jej

historyczną rolę i dawne znaczenie kulturowe, a przede wszystkim stworzy szansę na ekonomiczny rozwój regionu i podniesienie poziomu życia jego mieszkańców.

Celem ustawy o powołaniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej jest:

Zapewnienie najbardziej skutecznej i trwałej formy ochrony dla całej Puszczy Białowieskiej, będącej najcenniejszym pod względem przyrodniczym lasem nizinnym w Europie, przy pełnym poszanowaniu dziedzictwa kulturowego, zróżnicowania etnicznego i religijnego regionu Puszczy Białowieskiej;

– Takie ukształtowanie struktury organizacyjnej parku narodowego, aby jego celem była nie tylko ochrona przyrody na swym obszarze, a także szerzenie wiedzy przyrodniczej oraz kształtowanie proekologicznych postaw obywatelskich, które będą sprzyjały ochronie bioróżnorodności i zrównoważonemu rozwojowi na obszarze całego kraju;

Poprzez strefowanie reżimów ochronnych PNPB, stworzenie parku przyjaznego ludziom, który dzięki integracji ochrony przyrody z edukacją, turystyką i nauką będzie motorem rozwoju ekonomicznego i społecznego powiatu hajnowskiego;

Podniesienie prestiżu i rangi najstarszego i najcenniejszego polskiego parku narodowego, aby stał się istotnym elementem promocji Polski w świecie i źródłem znaczących wpływów z turystyki do budżetu państwa.

Aby planowany PNPB mógł wypełnić stawiane przed nim zadania, równoległe do ustawy o utworzeniu PNPB niezbędne jest wprowadzenie: (1) ustawy o zmianie ustawy o ochronie przyrody (zmiany dotyczą głównie sposobu powoływania i funkcjonowania parków narodowych, poszerzenia katalogu rodzajów ochrony przyrody o formy bardziej prospołeczne oraz powołania Polskiej Organizacji Parków Narodowych) oraz (2) ustawy o ustanowieniu „Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej 2008-2013”, która zagwarantuje ekonomiczne wsparcie dla samorządów lokalnych.

Jak wykazało doświadczenie gminy Białowieża, park narodowy może z powodzeniem spełniać funkcję katalizatora rozwoju lokalnego w oparciu o wartości przyrody. W latach 1996-2006, zatrudnienie w Białowieskim Parku Narodowym było stabilne (102-106 etatów). Powiększenie BPN dokonane w 1996 roku zaowocowało dynamicznym wzrostem ruchu turystycznego, rozwojem infrastruktury związanej z jego obsługą i stworzeniem wielu nowych miejsc pracy. W latach 1996-2005 liczba turystów odwiedzających Białowieżę (dane ze sprzedaży biletów do obiektów BPN) wzrosła z 90 tysięcy do 140 tysięcy osób rocznie (155%). W miejscowości Białowieża, liczącej około 2000 stałych mieszkańców, powstało ponad 1000 miejsc noclegowych, a hotele, gastronomia i kwatery agroturystyczne stworzyły ponad 200 miejsc pracy. Ponadto około 130 osób znajduje dodatkowe źródło zarobkowania w formie świadczonych usług przewodnickich. Działalność edukacyjna BPN w roku 2005 objęła około 8 800 odbiorców (głównie dzieci i młodzież) i wzrosła do 135% stanu z roku 2003 (6 500 osób).

Dotychczas jednak ruch turystyczny i generowany przezeń rozwój ekonomiczny koncentrował się niemal wyłącznie w gminie Białowieża. Powołanie Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej obejmującego cały obszar puszczy spowoduje, iż wszystkie gminy puszczańskie (Narewka, Hajnówka, Dubicze Cerkiewne, Narew) oraz miasto Hajnówka będą

na swym obszarze miały nie tylko „bramy do parku”, ale także ośrodki edukacyjno-muzealne odpowiadające swojej specyfice i podkreślające lokalne atrakcje. Będą one katalizatorami lokalnego i regionalnego rozwoju ekonomicznego, przyczyniając się do aktywizacji ekonomicznej lokalnych społeczności oraz przyciągając inwestycje.

Aby pogodzić priorytety ochrony zasobów przyrodniczych i kulturowych PNPB oraz społeczne i gospodarcze potrzeby lokalnych społeczności, a także umożliwić zrównoważony rozwój powiatu hajnowskiego, proponowana ustawa o utworzeniu PNPB:

- Wprowadza zróżnicowane reżimy ochronne w 5 obszarach: ochrony ścisłej, zintegrowanej, czynnej, użytkowej i krajobrazowej,
- Zapewnia swobodny wstęp ludzi i zbiór płodów runa leśnego na obszarze 80% powierzchni Parku (w strefach ochrony zintegrowanej, czynnej, użytkowej i krajobrazowej),
- Integruje jego cele ochronne, edukacyjne, naukowe i turystyki przyrodniczej,
- Umożliwia pozyskanie i sprzedaż na potrzeby lokalnej ludności do 30 tysięcy m³ drewna rocznie (uzyskanego w obszarze ochrony użytkowej).

Ważnym celem ustawy jest również wyposażenie Parku w odpowiednie instrumenty do zapewnienia skuteczności ochrony przyrody, lepszego odbioru ze strony społeczności lokalnych oraz wzmocnienia rangi i prestiżu Parku w Polsce i za granicą. Wśród instrumentów tych należy wymienić: (1) odpowiedni, tj. wynikający z potrzeb i zadań, poziom zatrudnienia oszacowany na około 255 etatów (szczegółowe uzasadnienie w Załączniku 1), (2) roczny budżet w wysokości 19,5 mln PLN (Tabela 1; szczegółowe uzasadnienie w Załączniku 1), (3) specjalna dotacja na utworzenie Parku w wysokości 20 mln PLN na lata 2008-2011.

Zaplanowana struktura organizacyjna Parku (Załącznik 1 do Ustawy), stanowiąca punkt wyjścia dla jego przyszłych działań, odpowiada na najważniejsze zidentyfikowane problemy. Specjalny dział ds. rozwoju i współpracy z samorządami ma za zadanie: (1) pozyskiwać środki zewnętrzne (w tym fundusze europejskie) dla Parku oraz wspomagać samorządy lokalne w przygotowywaniu wniosków o środki na rzecz zrównoważonego rozwoju regionu; (2) poprawiać społeczny odbiór parku wśród lokalnych społeczności. Rozbudowany dział edukacji z ośrodkami rozproszonymi na całym obszarze parku, kilkoma nowymi obiektami edukacyjno-turystycznymi, silną pracownią nauki i monitoringu oraz dział promocji i wydawnictw są przeznaczone do:

- (1) prowadzenia edukacji w skali regionalnej na różnych poziomach kształcenia (od podstawowego do akademickiego) w dziedzinach potrzebnych na lokalnym rynku turystycznym i chroniących tradycję kulturową,
- (2) prowadzenia edukacji w zakresie ekologii, ochrony przyrody, wartości Puszczy Białowieskiej,
- (3) wspierania i promowania materialnych i duchowych wartości kulturowych wywodzących się z miejscowych tradycji.

Ocena skutków regulacji

1. Podmioty, na które będzie oddziaływać akt prawny

Realizacja ustawy spowoduje powstanie nowego Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej, który obejmie dotychczasowy Białowieski Park Narodowy oraz Nadleśnictwa Białowieża, Browsk i Hajnówka. Zakresem podmiotowym oddziaływania regulacji zostaną objęte również samorządy powiatu hajnowskiego oraz mieszkańcy regionu. Ustawa będzie oddziaływać również na PGL „Lasy Państwowe” w związku z przejściem pod zarządek parku narodowego lasów zarządzanych przez to przedsiębiorstwo. Pośrednio ustawa będzie oddziaływać na całe społeczeństwo polskie.

2. Konsultacje społeczne

W ramach konsultacji społecznych projekt ustawy był przekazany do zaopiniowania organizacjom zawodowym reprezentatywnym w myśl ustawy o Trójstronnej Komisji do Spraw Społeczno-Gospodarczych i wojewódzkich komisjach dialogu społecznego, tj.:

- ,
- ,

a także następującym organizacjom społecznym
Powyższe organizacje wyraziły
a wniesione przez nie propozycje dotyczyły:

- 1)
- 2)

3. Wpływ regulacji na dochody i wydatki sektora publicznego

Powołanie Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej obejmującego cały obszar Puszczy Białowieskiej spowoduje wzrost wydatków budżetu państwa związanych z utrzymaniem infrastruktury, kosztami działalności oraz kosztami osobowymi. Całkowity roczny koszt funkcjonowania Parku (roczny budżet) szacowany jest na 19,5 mln zł. Roczne dochody nowoutworzonego Parku ocenia się na 4,6 mln zł. Obciążenie Skarbu Państwa będzie zatem wynosić 14,9 mln zł rocznie.

Ponieważ dotychczasowy BPN otrzymywał dotację budżetową w wysokości 3,2 mln zł rocznie, dotychczasowe obciążenie Skarbu Państwa z tytułu dotacji budżetowej dla nowo utworzonego PNPB wzrośnie o 11,7 mln zł na rok.

Szczegółową analizę kosztów realizacji głównych zadań z zakresu ochrony przyrody przewidzianych do realizacji w PNPB podaje Tabela 1, zaś przewidywany przychód Tabela 2 (tabele znajdują się w Załączniku 1 do uzasadnienia). Mimo prawie sześciokrotnego wzrostu powierzchni parku zatrudnienie wzrasta 2,5-krotnie, a obciążenie budżetu państwa prawie 4-krotnie. Całkowity koszt utrzymania administracji obiektu w porównaniu z kosztami obecnie ponoszonymi przez BPN i trzy puszczańskie nadleśnictwa zmniejszy się o ok. 30% (8,5 mln zł) z ok. 28 mln zł w roku 2005 do planowanych 19,5 mln zł (Tabela 1). Jest to

spowodowane zmniejszeniem kosztów pozyskania drewna oraz pielęgnacji i hodowli lasu. Planowana wysokość wydatków jest uzasadniona koniecznością zapewnienia wystarczającej ilości środków na wykonanie zadań związanych z ochroną przyrody w Parku, rozwojem zadań edukacyjnych i efektywnością jego pozytywnego oddziaływania na rozwój regionu. Zatrudnienie w wysokości 255 etatów wynika przede wszystkim z zaplanowanych zadań i struktury organizacyjnej i zapewni właściwe funkcjonowanie Parku w kolejnych latach. Pozwoli ono równocześnie na spełnienie oczekiwań społecznych w zakresie zapewnienia ciągłości zatrudnienia pracownikom dotychczasowych nadleśnictw Puszczy Białowieskiej.

Wśród kosztów utworzenia Parku (20 mln zł łącznie na lata 2008-2011) zaplanowano następujące główne grupy: (1) inwestycje budowlane i remonty budynków niezbędnych do utworzenia nowych ośrodków edukacji przyrodniczej i obsługi ruchu turystycznego, w całości umieszczonych na terenach nowo objętych parkiem, (2) wyposażenie nieruchomości przejętych po Lasach Państwowych, w tym przede wszystkim budynków zarządu obrębów ochronnych (dotychczasowych siedzib nadleśnictw), (3) wyposażenie pracowników Parku w środki transportu, odzież służbową, itp. Koszty te wynikają z faktu, iż niniejsza ustawa zakłada przejęcie na obszarze nowo tworzonego Parku jedynie nieruchomości (bez majątku ruchomego) PGL „Lasy Państwowe”, a także z konieczności przystosowania Parku do nowych zadań. Szczegółowy opis kosztów utworzenia Parku znajduje się w Tabeli 3 przedstawionej w Załączniku 1 do uzasadnienia).

Na podstawie badań przeprowadzonych przez Uniwersytet Warszawski w latach 2003-2005 można szacować, że roczna liczba turystów w regionie Puszczy Białowieskiej nie przekraczała 150 tysięcy osób, z czego 3% stanowili turyści zagraniczni. Przeciętna osoba odwiedzająca Puszcę Białowieską spędzała tam niewiele więcej niż jedną dobę i zostawiała lokalnej gospodarce około 100 zł. Rozszerzenie parku narodowego może przyczynić się do czterokrotnego wzrostu ruchu turystycznego (bez uszczerbku dla walorów przyrodniczych Puszczy). Przełoży się to na kilkadziesiąt milionów złotych rocznie napływających do całego powiatu hajnowskiego, a nie tylko do Białowieży. Zakładając, że udział turystów zagranicznych pozostanie na tym samym poziomie (a odpowiednia profesjonalna kampania reklamowa mogłaby go podnieść), można szacować, że rocznie dodatkowych kilkanaście tysięcy zagranicznych turystów znajdzie się w północno-wschodniej Polsce. Odwiedzając ten region, zechcą zapewne skorzystać także z innych atrakcji turystycznych Podlasia i odwiedzić pobliskie parki narodowe, w tym zwłaszcza Biebrzański PN i Wigierski PN. Wydłużenie ich pobytu o jeden dzień spowoduje dopływ do lokalnych gospodarek kilku milionów złotych rocznie.

Szacunki sumarycznych kosztów i przychodów generowanych w latach 2008-2013 przez Ustawę o zmianie ustawy o ochronie przyrody, Ustawę o utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej i Ustawę o ustanowieniu programu wieloletniego „Program zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej” pokazują, iż nakłady ze Skarbu Państwa pozwolą na pozyskanie funduszy z innych źródeł i wygenerowanie dochodów, które łącznie będą bilansować, a nawet przekraczać wydatki Skarbu Państwa.

ZAŁĄCZNIK 1 do uzasadnienia

Tabela 1. Oszacowanie kosztów funkcjonowania PNPB (w tys. PLN/rok).

L.p.	Działalność	Koszt	Uwagi
A. Edukacja, turystyka, promocja			
1	Utrzymanie obiektów muzealnych, edukacyjnych, turystycznych (w tym szlaków turystycznych) i naukowych	500	
2	Działalność edukacyjna	500	Edukacja dla zwiedzających i społeczności lokalnych, kursy, szkolenia, oprogramowanie komputerowe, szkolenia wewnętrzne pracowników, organizacja przewodnictwa i szkolenie przewodników
3	Promocja, wydawnictwa	200	Gazeta parkowa, książki, przewodniki
Razem A		1 200	
B. Ochrona czynna (w tym prace leśne związane z renaturalizacją drzewostanów i pozyskaniem drewna na potrzeby lokalnych społeczności, retencja wód, ochrona żubra)			
1	Szkółki leśne, pozyskiwanie nasion	200	80% obecnych kosztów nadleśnictw
2	Przebudowa drzewostanów, wzbogacanie składu gatunkowego monokultur, pozyskanie drewna ze względów społecznych	900	30% obecnych kosztów nadleśnictw (prace w większości zlecane zakładom usług leśnych)
3	Inne prace leśne (np. usuwanie inwazyjnych obcych gatunków drzew i innych roślin)	200	
4	Sprzątanie lasu, rozbiórka urządzeń po gospodarce leśnej i łowieckiej (stopniowe usuwanie ogrodzeń upraw leśnych)	100	
5	Renaturalizacja stosunków wodnych	100	400% obecnych kosztów nadleśnictw
6	Utrzymanie i pielęgnacja ekosystemów nieleśnych	100	Rozmiar: 100 ha/rok Koszt: 1000 zł/ha
7	Utrzymanie Parku Pałacowego i terenów przy obiektach parkowych	30	200% kosztów nadleśnictw i BPN
8	Ochrona gatunkowa żubra	700	Obecny koszt ponoszony przez BPN
9	Ochrona p-poż.	200	100% obecnych kosztów nadleśnictw
10	Utrzymanie dróg	300	100% obecnych kosztów nadleśnictw
Razem B		2 830	
C. Opłaty, podatki, odszkodowania			
1	Odszkodowania (wyплаты rekompensat za szkody powodowane przez zwierzyne)	80	200% obecnych kosztów nadleśnictw
2	Podatek leśny i od nieruchomości	1 500	Oszacowany jako 100% podatku leśnego dla całego obszaru
Razem C		1 580	
D. Bieżące koszty funkcjonowania			
1	Działalność administracyjna, utrzymanie infrastruktury, koszty bieżące	3 000	30% obecnych kosztów nadleśnictw i BPN (utrzymanie biur, energia, paliwo, bhp, itp.)
2	Koszty operacji finansowych	200	100% obecnych kosztów nadleśnictw i BPN
	Działalność bytowa	300	75% obecnych kosztów nadleśnictw i BPN (utrzymanie mieszkań służbowych)
3	Inna działalność	150	100% obecnych kosztów nadleśnictw
4	Prace geodezyjne (GIS)	200	200% obecnych kosztów nadleśnictw (zarządzanie przestrzenne, dokumentacja monitoringu przyrodniczego, założenie ksiąg wieczystych)
Razem D		3 850	
E. Koszty osobowe			
1	Zatrudnienie	10 040	255 etatów; Obecnie średnie wynagrodzenie w BPN = 2 325 zł, średnie wynagrodzenie w nadleśnictwach PB = 4 100 zł. Przyjęto średnie wynagrodzenie brutto w PNPB = 3 280 zł
Łącznie A+B+C+D		19 500	

Tabela 2. Szacunkowy przychód planowany do osiągnięcia przez PNPB (w tys. PLN/rok).

L.p.	Działalność	Przychód	Uwagi
1	Sprzedaż drewna	3 000	30 tys. m ³ , średnio po 100 zł/m ³
2	Bilety wstępu do obiektów, opłaty licencyjne i inne przychody	1 500	200% obecnych przychodów BPN
3	Sprzedaż materiałów, pamiątek, usług	100	200% obecnych przychodów BPN
4	Dzierżawa obiektów	100	100% odprowadzane do Skarbu Państwa (nie wchodzi do budżetu PNPB)
	Razem	4 600	

Tabela 3. Uzasadnienie kosztów utworzenia Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2011.

Łączna kwota: 20 mln PLN,
w tym w roku 2008 i 2011: 4 mln
w latach 2009-2010: po 6 mln/rok

Opis zadania	Liczba	Koszt całkowity w tys. PLN	Uwagi
Budowa i wyposażenie nowego Centrum edukacyjnego połączonego z Muzeum Kultury i Historii Regionalnej oraz stacją kolejki leśnej (Hajnówka/Lipiny)	1	5 000	Przewidziane w Tymczasowym Planie Ochrony
Budowa i wyposażenie nowego centrum informacyjno-edukacyjnego oraz Parku Wilczego w Długim Brodzie	1	2 800	Przewidziane w Tymczasowym Planie Ochrony
Utworzenie Centrum Edukacyjnego, Muzeum Rzemiosła Puszczańskiego oraz Parku „Życie Rzeki” w Gruszkach (modernizacja istniejących budynków)	1	1 800	Przewidziane w Tymczasowym Planie Ochrony
Rekonstrukcja Dworu Myśliwskiego Jagiellonów na Starej Białowieży	1	700	Przewidziane w Tymczasowym Planie Ochrony
Utworzenie „Chaty Elizy Orzeszkowej” – muzeum literatury i sztuki puszczańskiej w Teremiskach	1	300	Przewidziane w Tymczasowym Planie Ochrony
Dostosowanie budynków nadleśnictw do pełnienia funkcji administracji parku narodowego	3 obiekty	300	Budynki administracyjne nadleśnictw będą wymagały drobnych remontów i dostosowania do nowej funkcji
Wyposażenie budynków przejętych od Lasów Państwowych w meble i sprzęt biurowy	3 budynki	900	Zakłada się, że budynki zostaną przekazane PNPB bez wyposażenia ruchomego; konieczny będzie zakup biurek, regałów, komputerów, drukarek, telefonów, kserokopiarek itd.
Zakup sprzętu terenowego dla administracji terenowej: straży parku, nadleśniczych, zastępców nadleśniczych i leśniczych (np. GPS, lornetki)	60 kompletów	300	
Zakup samochodów terenowych dla administracji i straży parku narodowego	40 szt.	3 200	Sprawne zarządzanie terenem wymaga mobilności służb terenowych, samochód został przewidziany dla wszystkich nadleśniczych i leśniczych.
Zakup ciągników do pracy przy zabiegach związanych z czynną ochroną przyrody oraz maszyn leśnych i do utrzymania dróg	8 szt.	800	
Zakup sprzętu specjalistycznego (kosiarki, frezy glebowe, prasy, przyczepy samobierające, itp.)	6 kompletów	900	Osprzęt do ciągników umożliwiający zastąpienie najcięższych prac fizycznych pracą mechaniczną
Budowa obiektów związanych z udostępnieniem turystycznym	wg potrzeb	1 000	Kładki, wieże widokowe, szlaki turystyczne piesze i rowerowe, ścieżki edukacyjne, drogowskazy itp.
Budowa parkingów samochodowych, toalet i naprawa dróg przy wejściach do Parku oraz obiektach edukacyjnych i turystycznych parku	20 obiektów	1 800	
Sprzęt komputerowy, peryferia i oprogramowanie do SIP	6 kompletów	200	System Informacji Przestrzennej staje się podstawowym narzędziem do zarządzania i będzie niezastąpiony w obiekcie tej wielkości i rangi.
Razem	-	20 000	

4. Wskazanie źródeł finansowania

Realizacja ustawy będzie sfinansowana ze środków budżetu Państwa. Po powołaniu parku narodowego będzie możliwe stopniowe finansowanie niektórych obszarów jego działalności poprzez środki zewnętrzne. Służyć temu ma powołanie w strukturze Parku wyspecjalizowanego działu do pozyskiwania środków zewnętrznych.

5. Wpływ regulacji na rynek pracy, konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym na funkcjonowanie przedsiębiorstw

Ustawa umożliwi podniesienie poziomu i poprawę jakości życia mieszkańców regionu przy zachowaniu dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Puszczy Białowieskiej dzięki stworzeniu możliwości do transformacji rynku pracy z nastawionego w przeważającej mierze na rolnictwo i nisko przetworzoną produkcję, na rynek usług, związanych przede wszystkim z przemysłem turystycznym. Pozwoli to na stworzenie trwałych podstaw do długookresowego rozwoju zasobów ludzkich w jednej z najdynamiczniej rozwijających się dziedzin gospodarki opartej na wiedzy.

Realizacja ustawy pozwoli również na powstrzymanie i stopniowe odwracanie negatywnych trendów demograficznych w regionie związanych z masowym odpływem ludzi młodych i wykształconych. Przykładem takiego pozytywnego wpływu parku narodowego jest gmina Białowieża, która dzięki rozwojowi turystyki i związanych z nią miejsc pracy, jako jedyna gmina w powiecie hajnowskim nie odnotowuje spadku liczby ludności, lecz jej wzrost.

Utworzenie Parku poprawi również warunki funkcjonowania przedsiębiorstw świadczących usługi turystyczne, produkujących produkty rolno-spożywcze oraz przedsiębiorstw handlowych, co będzie się wiązało z (1) znacznym wzrostem liczby turystów – odbiorców lokalnych usług i produktów, (2) napływem inwestycji związanych z rozwojem bazy turystycznej, (3) ułatwionym zbytem produktów pochodzących z regionu, z uwagi na ogólnokrajową i międzynarodową promocję Puszczy Białowieskiej i jej regionu, (4) zatrzymaniem odpływu młodych, wykształconych pracowników z regionu.

Utworzenie Parku nie wpłynie negatywnie na istniejące w regionie zakłady związane z produkcją i przetwarzaniem surowca drzewnego. Park zapewni podaż drewna na lokalny rynek (powiatu hajnowskiego) w ilości dostosowanej do jego dotychczasowych potrzeb i wynikającej z jednej strony z dotychczasowej struktury podaży i popytu na rynek lokalny (w 2005 roku nadleśnictwa PB sprzedały na rynku lokalnym 23 tys. m³ drewna), z drugiej zaś w rozmiarze niekolidującym z zadaniami ochronnymi Parku. Przy znacznym wzroście popytu na drewno utworzenie PNPB może spowodować konieczność poszukiwania źródeł zakupu drewna poza Puszcza Białowieską. Biorąc pod uwagę, iż również obecnie takie źródła, zarówno krajowe, jak i zagraniczne, są już częściowo wykorzystywane, niniejsza ustawa nie będzie skutkowałą zmianami poziomu zatrudnienia w zakładach dotychczas zakupujących drewno z nadleśnictw Puszczy Białowieskiej.

Ustawa gwarantuje etatowym pracownikom nadleśnictw Białowieża, Browsk i Hajnówka możliwość zatrudnienia w Parku Narodowym Puszczy Białowieskiej z utrzymaniem ciągłości okresów zatrudnienia. Zaproponowany budżet Parku umożliwi

zatrudnienie pracowników w liczbie odpowiadającej łącznym kadrom dotychczasowych jednostek zarządzających obszarem Puszczy Białowieskiej (BPN i 3 nadleśnictw) oraz wypłacanie przeciętnego wynagrodzenia w wysokości 80% dotychczasowej średniej płacy brutto w nadleśnictwach. Równocześnie ustawa o zmianie ustawy o ochronie przyrody pozostawia dyrektorowi Parku znaczną elastyczność w kształtowaniu struktury organizacyjnej Parku i merytorycznym doborze kadr.

6. Wpływ regulacji na sytuację i rozwój regionów

Regulacja będzie miała bezpośredni wpływ na sytuację i rozwój regionu podlaskiego. Po utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej powinien on w krótkim czasie stać się bardzo istotnym czynnikiem stymulującym rozwój ekonomiczny regionu. Park obejmujący całą Puszcę Białowieską będzie przyciągał setki tysięcy odwiedzających z całego świata, co przyciągnie inwestycje i umożliwi aktywizację ekonomiczną gmin znajdujących się w jego okolicy oraz rozwijanie nowych form działalności gospodarczej przez lokalną społeczność (usługi, w tym przede wszystkim hotelarstwo, agroturystyka, produkcja i sprzedaż regionalnych produktów spożywczych, handel itp). Rozwój regionu będzie również stymulowany przez celową działalność parku narodowego, w którym wyodrębniony zostanie specjalny dział zajmujący się m.in. wspieraniem samorządów w przygotowywaniu projektów zmierzających do zrównoważonego rozwoju regionu w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe Puszczy Białowieskiej.

Ważnym wynikiem powołania Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej i stworzenia nowych pól dla aktywności ekonomicznej mieszkańców regionu będzie również stopniowe odwracanie bardzo negatywnych trendów demograficznych w regionie, w tym przede wszystkim zatrzymanie masowej emigracji ludzi młodych i wykształconych.

7. Informacja o zgodności projektu ustawy z prawem UE

Ustawa nie powoduje niezgodności z prawem europejskim.

*Zespół Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
do Opracowania Projektu Ustawy Regulującej Status
Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego Puszczy Białowieskiej*

USTAWA
o ustanowieniu „Programu zrównoważonego rozwoju
regionu Parku Narodowego
Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”
(projekt)

Załączniki 1 i 2
do ustawy o ustanowieniu
„Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego
Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”

UZASADNIENIE
do ustawy o ustanowieniu
„Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego
Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”

USTAWA
z dnia
o ustanowieniu
„Programu zrównoważonego rozwoju regionu
Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej
w latach 2008-2013”
(projekt)

Art. 1.

1. Ustanawia się wieloletni „Program zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”, zwany dalej „Programem”, mający na celu zapewnienie podstaw do zrównoważonego rozwoju powiatu hajnowskiego w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe nowoutworzonego Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej i realizowany z poszanowaniem dla tych walorów.
2. Program jest programem wieloletnim w rozumieniu art. 117 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 249, poz. 2104 z późn. zm.).
3. Do Programu nie stosuje się przepisu art. 117 ust. 2 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych.

Art. 2.

W ramach Programu podejmuje się zadania dotyczące:

- 1) poprawy i rozbudowy infrastruktury w kierunku osiągnięcia poprawy jakości środowiska, rozwoju turystyki i podniesienia jakości życia mieszkańców regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej;
- 2) edukacji i aktywizacji lokalnych społeczności w kierunku wykorzystania potencjału stwarzanego przez Park Narodowy Puszczy Białowieskiej;
- 3) ochrony dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju turystyki i sektora usług w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej.

Art. 3.

Program jest realizowany przez Radę Ministrów.

Art. 4.

1. Tworzy się Komitet Sterujący „Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej 2008-2013”, jako organ opiniotwórczo-doradczy Rady Ministrów, zwany dalej „Komitetem”.

2. W skład Komitetu wchodzi:

- 1) przedstawiciel Prezesa Rady Ministrów jako Przewodniczący,
- 2) po jednym przedstawicielu ministrów właściwych do spraw: środowiska, gospodarki wodnej, finansów publicznych, administracji publicznej, rozwoju wsi, rozwoju regionalnego, gospodarki, transportu oraz kultury,
- 3) przedstawiciel wojewody,
- 4) przedstawiciel zarządu województwa podlaskiego,
- 5) trzech przedstawiciele nauki reprezentujący dziedziny ekologii, ochrony przyrody, gospodarki wodnej i ochrony wód,
- 6) trzech przedstawiciele organizacji ekologicznych wybrani spośród kandydatów zgłoszonych przez te organizacje.

3. Pracami Komitetu kieruje Prezydium, w skład którego wchodzi Przewodniczący oraz dwóch członków Komitetu powoływanych przez Prezesa Rady Ministrów.

4. Do zadań Komitetu należy:

- 1) ustalanie szczegółowych kierunków realizacji zadań,
- 2) inicjowanie działalności związanej z realizacją zadań Programu,
- 3) zapewnianie właściwej promocji Programu,
- 4) ocenianie stanu prac,
- 5) opiniowanie i inicjowanie aktów prawnych związanych z realizacją zadań Programu,
- 6) prowadzenie konsultacji społecznych przy realizacji Programu.

5. Komitet działa na podstawie uchwalonego przez siebie regulaminu pracy zatwierdzonego przez Prezesa Rady Ministrów.

Art. 5.

Łączne nakłady na finansowanie Programu w całym okresie jego realizacji nie mogą przekroczyć kwoty 227 milionów złotych, w tym 36 milionów zł z budżetu państwa, podlegającej z dniem 1 stycznia każdego roku, poczynając od dnia 1 stycznia 2009 r., podwyższeniu w stopniu odpowiadającym średniorocznemu wskaźnikowi cen towarów i usług konsumpcyjnych ogółem, ogłaszanemu przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, w formie komunikatu, w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”.

Art. 6.

Szczegółowy wykaz celów i priorytetów Programu wchodzących w skład zadań wymienionych w art. 2, wraz z planowanym podziałem środków finansowych na poszczególne lata określają odpowiednio załączniki nr 1 i 2.

Art. 7.

Rada Ministrów przedstawia Sejmowi, nie później niż do dnia 31 marca, informację o realizacji w poprzednim roku zadań wynikających z Programu.

Art. 8.

Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia

ZAŁĄCZNIK 1 do ustawy o ustanowieniu „Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”

Zadania do realizacji, cele i priorytety programu oraz źródła i mechanizmy finansowania

Zadanie (1) Poprawa i rozbudowa infrastruktury w kierunku poprawy jakości środowiska, rozwoju turystyki i podniesienia jakości życia mieszkańców regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej

Odbiorca wsparcia	Cel i przedmiot wsparcia	Mechanizm wsparcia	Czas realizacji	Źródło i wysokość dofinansowania (PLN)	
				Budżet państwa	Inne (potencjalne)
Samorządy gminne i samorząd powiatowy hajnrowskiego	<p>Cel:</p> <p>Poprawa jakości środowiska, rozwój turystyki i podniesienie jakości życia poprzez działania inwestycyjne o charakterze infrastrukturalnym</p> <p>Priorytety:</p> <ol style="list-style-type: none">1) Realizacja inwestycji w zakresie infrastruktury wodociągowej2) Przygotowanie i realizacja zintegrowanej gospodarki odpadami:<ol style="list-style-type: none">a) stałymi – wysypiska śmieci, segregacja i zagospodarowanie odpadów,b) ciekłymi - budowa i modernizacje oczyszczalni ścieków,3) Dostosowanie komunikacji, w tym infrastruktury drogowej w regionie, do potrzeb społecznych, ochrony wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazu4) Poprawa estetyki i funkcjonalności ulic i ciągów komunikacyjnych w związku z rozwojem turystyki5) Inwestycje budowlane związane z rozwojem edukacji przyrodniczej i turystyki6) Przygotowanie planów przestrzennego zagospodarowania dla regionu Puszczy Białowieskiej	Dotacja budżetowa w wysokości do 15% kosztów przedsięwzięcia; pozostała część kosztów ze środków UE	2008-2013	25 mln (przy założeniu pełnego wykorzystania środków z UE)	167 mln – Środki Unii Europejskiej w wysokości określonej dla danego Sektorowego Programu Operacyjnego np. „Infrastruktura i środowisko”, Regionalny Program Operacyjny

Zadanie (2) Edukacja i aktywizacja lokalnych społeczności w kierunku wykorzystania potencjału stwarzanego przez Park Narodowy Puszczy Białowieskiej

Odbiorca wsparcia	Cel i przedmiot wsparcia	Mechanizm wsparcia	Czas realizacji	Źródło i wysokość dofinansowania (PLN)	
				Budżet państwa	Inne (potencjalne)
Osoby i podmioty zaangażowane w działalność edukacyjną i aktywizację społeczności lokalnych, organizacje pozarządowe (Urząd pracy, ODR i inne). Placówki i instytucje oświatowe (od szczebla podstawowego do akademickiego) i naukowe	<p>Cele:</p> <p>Podniesienie poziomu wiedzy lokalnych społeczności nt. wartości regionu Puszczy Białowieskiej. Lepsze wykorzystanie potencjału stworzonego przez PNPB oraz wykorzystanie jego wartości przyrodniczych i kulturowych dla aktywizacji lokalnych społeczności</p> <p>Priorytety:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Wsparcie edukacji przyrodniczej i kulturowej np. szkolenia przewodników, zielone szkoły, nauka tradycyjnych zawodów, warsztaty nt. ochrony lokalnych wartości kulturowych 2) Wsparcie edukacji w zakresie rozwoju usług turystycznych <ol style="list-style-type: none"> a) szkolenia dla branży agroturystycznej b) szkolenia dla innych usługodawców w branży turystycznej 3) Szkolenia wspierające aktywizację społeczności lokalnej np. kursy dla bezrobotnych, szkolenia komputerowe; kursy językowe, edukacja w zakresie rolnictwa ekologicznego itp. 4) Wsparcie imprez kulturalno-edukacyjnych 5) Wsparcie wydawnictw dot. w/w priorytetów 	<p>Środki z budżetu państwa otrzymuje instytucja koordynująca, która tworzy fundusz grantowy uzupełniany przez środki pozyskane przez instytucję koordynującą ze źródeł zewnętrznych. Fundusz grantowy jest rozdzielany na zasadach konkursowych pomiędzy odbiorców wsparcia na poziomie 90% kosztów przedsięwzięcia. Dodatkowo, instytucja koordynująca promuje wśród potencjalnych odbiorców wsparcia zewnętrzne źródła finansowania i wspiera ich podczas procedury aplikacyjnej.</p> <p>Instytucja koordynująca:</p> <p>Lokalna Grupa Działania „Puszcza Białowieska” lub/i Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Puszcza Białowieska. Instytucja koordynująca otrzymuje 10% środków z budżetu państwa na niniejsze zadanie z przeznaczeniem na obsługę techniczną mechanizmu wsparcia.</p>	2008-2013	4 mln	<p>Norweski Mechanizm Finansowy – 1 mln zł (dotacja)</p> <p>Narodowy FOŚiGW – 2 mln zł (dotacja)</p> <p>Podlaski FOŚiGW – 1 mln zł (dotacja)</p> <p>INTERREG – 2 mln zł (dotacja)</p> <p>Razem 6 mln</p>

Zadanie (3) Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju turystyki i sektora usług w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej

Odbiorca wsparcia	Cel i przedmiot wsparcia	Mechanizm wsparcia	Czas realizacji	Źródło i wysokość dofinansowania (PLN)	
				Budżet państwa	Inne (potencjalne)
Osoby fizyczne i prawne	<p>Cele: Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz rozwój turystyki w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe regionu PB.</p> <p>Priorytety: 1) Ochrona i promocja walorów kulturowych a) rewaloryzacja obiektów zabytkowych lub cennych pod względem architektonicznym lub/i kulturowym b) tworzenie obiektów typu <i>visitors centre</i> i muzeów w oparciu o istniejące obiekty historyczne, archeologiczne oraz walory kulturowe i przyrodnicze; 2) Wsparcie imprez kulturalnych o uznanej renomie i zasięgu co najmniej regionalnym 3) Rozwój i promocja turystyki a) powołanie regionalnej agencji turystycznej działającej w oparciu o „Strategię zrównoważonego rozwoju turystyki w regionie P.B.” b) wprowadzenie jednolitego oznakowania turystycznego regionu, c) wsparcie działalności promocyjnej turystyki PB. 4) Wsparcie sektora usług turystycznych oraz działalności usługowej związanej z turystyką w zakresie: a) powstawania nowych kwater agroturystycznych i podnoszenia poziomu usług w agroturystyce; b) wytwarzania lokalnych, oryginalnych produktów - wsparcia lokalnego rzemiosła; c) reorientacji gospodarstwa rolnego na produkcję ekologiczną.</p>	<p>Środki z budżetu państwa otrzymuje instytucja koordynująca, która tworzy fundusz grantowy uzupełniany przez środki pozyskane przez instytucję koordynującą ze źródeł zewnętrznych. Fundusz grantowy jest rozdzielany na zasadach konkursowych pomiędzy odbiorców wsparcia na poziomie 80% kosztów przedsięwzięcia. Dodatkowo, instytucja koordynująca promuje wśród potencjalnych odbiorców wsparcia zewnętrzne źródła finansowania i wspiera ich podczas procedury aplikacyjnej.</p> <p>Instytucja koordynująca: Lokalna Grupa Działania „Puszcza Białowieska” lub/i Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Puszcza Białowieska. Instytucja koordynująca otrzymuje 10% środków z budżetu państwa na niniejsze zadanie z przeznaczeniem na obsługę techniczną mechanizmu wsparcia.</p>	2008-2013	7 mln	<p>Na rozwój turystyki: Narodowy FOŚiGW – 3 mln zł (kredyt) Podlaski FOŚiGW – 1 mln zł (kredyt) INTERREG – 2 mln zł (dotacja) Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej – 2 mln zł (kredyt)</p> <p>Na rozwój produkcji lokalnej: Narodowy FOŚiGW – 2 mln zł (kredyt) Podlaski FOŚiGW – 2 mln zł (kredyt) Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej – 2 mln zł (kredyt) Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności – 4 mln zł (dotacja)</p> <p>Razem 18 mln</p>

ZAŁĄCZNIK 2 do ustawy o ustanowieniu „Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”

Środki z budżetu państwa przeznaczone na finansowanie programu w kolejnych latach

Zadanie	Środki finansowe z budżetu państwa przypadająca na dany rok Programu (w mln PLN)						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Razem
1) Poprawa i rozbudowa infrastruktury w kierunku poprawy jakości środowiska, rozwoju turystyki i podniesienia jakości życia mieszkańców regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej	3	5	6	5	3	3	25
2) Edukacja i aktywizacja lokalnych społeczności w kierunku wykorzystania potencjału stwarzanego przez Park Narodowy Puszczy Białowieskiej	0,5	1	1	0,5	0,5	0,5	4
3) Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz rozwój turystyki i sektora usług w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej	1	1	1,5	1,5	1	1	7
Razem	4,5	7	8,5	7	4,5	4,5	36

UZASADNIENIE
do ustawy o ustanowieniu
„Programu zrównoważonego rozwoju regionu
Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”

Ustawa o ustanowieniu „Program zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013” wynika z konieczności wzmocnienia podstaw ekonomiczno-społecznych zrównoważonego rozwoju powiatu hajnowskiego i umożliwienia lokalnym społecznościom sprawnego i szybkiego wykorzystania szans stworzonych przez nowo utworzony Park Narodowy Puszczy Białowieskiej. Celem niniejszej Ustawy jest również zapewnienie Parkowi szerokiej akceptacji społecznej.

Powiat hajnowski obejmuje 1 624 km² i liczy około 50 000 mieszkańców, zamieszkujących 9 gmin (gm. miejska Hajnówka - około 20 000 mieszkańców, gmina miejsko-wiejska Kleszczele, oraz gminy wiejskie: Białowieża, Czeremcha, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Hajnówka, Narew i Narewka).

Ustawa jest odpowiedzią na następujące najważniejsze zagrożenia i potrzeby społeczno-ekonomiczne powiatu hajnowskiego:

jedno z najwyższych w Polsce tempo depopulacji społeczności lokalnych, malejące na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci znaczenie leśnictwa, jako gałęzi generującej miejsca pracy i rozwój ekonomiczny regionu, przy wysokiej lesistości powiatu (ok. 50%), niski poziom wykształcenia społeczeństwa, szybko rosnące rozwarstwienie wskaźników ekonomicznych i demograficznych w obrębie powiatu: podział na dynamicznie rozwijającą się gminę Białowieża i podlegającą regresowi pozostałą część powiatu, obawy lokalnych społeczności dotyczące powiększenia parku narodowego i wynikające z nich zamknięcie na możliwości stwarzane przez rozwój usług turystycznych.

W ostatnich dziesięcioleciach region Puszczy Białowieskiej podlega postępującemu wyludnieniu. Ujemnemu i jednemu z najniższych w kraju przyrostowi naturalnemu (-6,32%) towarzyszy intensywna emigracja ludzi młodych i lepiej wykształconych. W rezultacie w ciągu ostatnich 10 lat (1995-2005) liczba ludności powiatu hajnowskiego zmniejszyła się o 15%. Wśród 9 gmin powiatu hajnowskiego jedynie gmina Białowieża wykazuje w ostatnich latach (od roku 2001) dodatnie saldo migracji, choć i tu utrzymuje się ujemny przyrost naturalny. Innym ważnym problemem w regionie jest wysoki odsetek ludności w wieku emerytalnym (33%) oraz niski poziom wykształcenia ludności (niepełne podstawowe: 20,7%, wyższe: 3,7%).

Leśnictwo i przerób drewna (tartaki, zakłady meblowe) były tradycyjnie priorytetową gałęzią lokalnej gospodarki w XX wieku. Rozwój przemysłu drzewnego na zachodnich

obrzeżach Puszczy Białowieskiej rozpoczął się w czasie I wojny światowej i na dziesięciolecie zdeterminował charakter regionu i kierunek rozwoju Hajnówki, która z małej osady na początku XX wieku rozwinęła się w obecne miasteczko powiatowe. W wyniku intensywnych wyrębów zasoby najcenniejszego surowca drzewnego zaczęły się szybko kurczyć. Już na przełomie lat 60. i 70. XX wieku poszukiwano nowej drogi rozwoju regionu, opartej na innych funkcjach lasu, np. turystycznych. W Uchwale Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dn. 7 maja 1975 roku postulowano utworzenie głównej bazy turystycznej i usługowej w Hajnówce, a pomocniczej w Narewce. Propozycje te nie zostały zrealizowane, a eksploatacja pozostałości nizinnych lasów naturalnych była kontynuowana. Pod koniec XX wieku zaszła istotna zmiana w strukturze sprzedaży drewna z Puszczy Białowieskiej. W połowie lat 90. ponad 60% pozyskanego w Puszczy drewna sprzedawano odbiorcom z powiatu hajnowskiego, w 2001 r. udział rynku lokalnego w sprzedaży drewna zmalał do 40%, a w 2005 r. tartaki z powiatu hajnowskiego oraz lokalni detaliczni odbiorcy zakupili łącznie 23 tys. m³, co stanowiło niespełna 19% masy drewna pozyskanej w Puszczy Białowieskiej.

Puszcza straciła znaczenie jako źródło surowca na rynek lokalny. Miejscowy przemysł oraz przetwórstwo drzewne pozyskuje surowiec głównie z innych źródeł, m.in. z lasów około-puszczańskich (z 25 tys. ha lasów pozyskuje się blisko 55 tys. m³ drewna), Puszczy Knyszyńskiej, Lasów Nurzeckich oraz z zagranicy.

W latach 1995-2005 ogólnokrajowy trend redukcji zatrudnienia w leśnictwie spowodował spadek zatrudnienia w nadleśnictwach Puszczy Białowieskiej o 70% (w całej Polsce –60%). Mimo bardzo wysokiego etatu cięć (łącznie w 3 nadleśnictwach około 130 tys. m³ rocznie) dalsza redukcja etatów w przyszłości wydaje się nieunikniona ze względu na konieczność stopniowego dostosowania zatrudnienia w leśnictwie do poziomu europejskiego. Jednocześnie gospodarka leśna nie stwarza alternatywnych możliwości rozwoju społeczno-ekonomicznego w oparciu o pozaprodukcyjne funkcje Puszczy Białowieskiej: turystykę, edukację przyrodniczą i naukę.

Tradycyjnie ważnym elementem gospodarki powiatu hajnowskiego jest rolnictwo. W 2002 roku w użytkowaniu rolnym pozostawało około 40% powierzchni powiatu hajnowskiego (w województwie podlaskim - 67,4%). W regionie Puszczy Białowieskiej dominują gospodarstwa małe i bardzo małe (1-5 ha, ponad 50% wszystkich gospodarstw), co przekłada się na niską towarowość produkcji rolniczej. Jedynie ok. 40% gospodarstw rolnych przeznacza płody rolne głównie na rynek, a pozostałe gospodarstwa wytwarzają je wyłącznie lub głównie na własne potrzeby. Znaczna część gruntów jest odłogowana i częściowo zalesiana. W tym kontekście najbardziej racjonalnym kierunkiem rozwoju działalności pozaprodukcyjnej na terenach wiejskich w regionie Puszczy Białowieskiej jest rozwój turystyki opartej na walorach przyrodniczych i kulturowych tego obszaru.

Jak wykazało doświadczenie gminy Białowieża, park narodowy może z powodzeniem spełniać funkcję katalizatora rozwoju lokalnego w oparciu o wartości przyrody. Dokonane w 1996 roku powiększenie Białowieskiego Parku Narodowego (z 47,5 do 105 km²) zaowocowało dynamicznym wzrostem ruchu turystycznego, rozwojem infrastruktury związanej z jego obsługą i stworzeniem wielu nowych miejsc pracy. W latach 1996-2005

liczba turystów odwiedzających Białowieżę (dane ze sprzedaży biletów do obiektów BPN) wzrosła z 90 tysięcy do 150 tysięcy osób rocznie, czyli o 67%. W miejscowości Białowieża, liczącej około 2000 stałych mieszkańców, powstało ponad 1000 miejsc noclegowych, a hotele, gastronomia i kwatery agroturystyczne stworzyły ponad 200 miejsc pracy. Ponadto około 130 osób znajduje dodatkowe źródło zarobkowania w formie świadczonych usług przewodnickich. Działalność edukacyjna BPN w roku 2005 objęła około 8 800 odbiorców (głównie dzieci i młodzież) i wzrosła do 135% stanu z roku 2003 (6 500 osób).

Dotychczas jednak ruch turystyczny i generowany przezeń rozwój ekonomiczny koncentrował się niemal wyłącznie w gminie Białowieża, która stanowi 6% ludności powiatu a obsługuje niemal 90% ruchu turystycznego w regionie Puszczy Białowieskiej. Powołanie Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej – obiektu chronionego o uznanej międzynarodowej randze i położonego na terenie 5 gmin, spowoduje, iż wszystkie gminy puszczańskie (Narewka, Hajnówka, Dubicze Cerkiewne, Narew) oraz miasto Hajnówka będą na swym obszarze miały nie tylko „bramy do parku”, ale także ośrodki edukacyjno-muzealne odpowiadające swojej specyfice i podkreślające lokalne atrakcje. Będą one katalizatorami lokalnego i regionalnego rozwoju ekonomicznego.

Aby w pełni wykorzystać możliwości rozwojowe, jakie stworzy Park Narodowy Puszczy Białowieskiej (o powierzchni 604 km²) konieczne jest uruchomienie programu wsparcia ekonomicznego dla całego regionu uwzględniającego istniejące tu problemy społeczno-ekonomiczne. „Program zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej” jest integralnym elementem procesu utworzenia parku narodowego na obszarze całej polskiej części Puszczy Białowieskiej oraz przygotowania lokalnych społeczności do czerpania korzyści ze zmiany statusu tego obszaru. Będzie on realizowany w latach 2008–2013, a jego beneficjentami staną się: samorzady w regionie Puszczy Białowieskiej, organizacje pozarządowe, związki stowarzyszeń, a także osoby prywatne, podejmujące działania na rzecz lokalnych społeczności zgodnie z priorytetami zawartymi w programie. Program obejmie region Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej, zdefiniowany jako teren powiatu hajnowskiego, tj. 9 gmin, w tym 7 wiejskich: Białowieża, Narewka, Hajnówka, Dubicze Cerkiewne, Narew, Czyże, Czeremcha, 1 gmina miejsko-wiejska: Kleszczelce oraz 1 gmina miejska Hajnówka.

Na Program składają się 3 zasadnicze zadania:

- Poprawa i rozbudowa infrastruktury w kierunku poprawy jakości środowiska, rozwoju turystyki i podniesienia jakości życia mieszkańców regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej;
- Edukacja i aktywizacja lokalnych społeczności w kierunku wykorzystania potencjału stwarzanego przez Park Narodowy Puszczy Białowieskiej;
- Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju turystyki i sektora usług w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej.

Głównym celem pierwszego zadania jest poprawa jakości środowiska, rozwój turystyki i podniesienie jakości życia poprzez działania inwestycyjne o charakterze infrastrukturalnym, zgodnie z następującymi priorytetami:

Realizacja inwestycji w zakresie infrastruktury wodociągowej,
Przygotowanie i realizacja zintegrowanej gospodarki odpadami stałymi i ciekłymi,
Dostosowanie komunikacji, w tym infrastruktury drogowej w regionie, do potrzeb społecznych, ochrony wartości przyrodniczych, kulturowych i krajobrazu,
Poprawa estetyki i funkcjonalności ulic i ciągów komunikacyjnych w związku z rozwojem turystyki,
Inwestycje budowlane związane z rozwojem edukacji przyrodniczej i turystyki,
Przygotowanie planów przestrzennego zagospodarowania dla regionu Puszczy Białowieskiej.

Zaproponowane priorytety wynikają z potrzeb regionu. Poprawa infrastruktury ochrony środowiska oraz infrastruktury drogowej jest szczególnie ważna w sytuacji spodziewanego dużego wzrostu ruchu turystycznego. Z drugiej strony działania w ramach tego zadania muszą zapewniać zachowanie walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych powiatu hajnowskiego. Celowi temu ma służyć wsparcie planów przestrzennego zagospodarowania dla regionu PNPB. Beneficjentem wsparcia w tym zadaniu będą samorządy gminne i samorząd powiatowy. Środki finansowe w postaci dotacji budżetowej będą przeznaczone na pokrycie wkładu własnego, do wysokości 15% kosztów przedsięwzięcia inwestycyjnego realizowanego w ramach funduszy Unii Europejskiej. Środki budżetowe przekazane na realizację tego zadania wynoszą 25 mln PLN. Należy zwrócić uwagę, iż jest to kwota potencjalna, która zostanie wykorzystana w przypadku, gdy samorządom uda się uzyskać wsparcie w ramach funduszy Unii Europejskiej o wysokości 167 mln PLN (przy założeniu wkładu własnego na poziomie 15%). Łącznie możliwe do absorpcji środki mogą więc osiągnąć kwotę 192 mln PLN.

Wykorzystanie tych środków jest w pełni możliwe ze względu na istniejącą w regionie dużą liczbę zakładów świadczących usługi budowlane. W województwie podlaskim zarejestrowanych jest 10 043 podmiotów gospodarczych w dziedzinie „budownictwo”. W powiecie hajnowskim takich podmiotów jest 340, a w sąsiednim powiecie bielskim – 494.

Dzięki zastosowanemu w zadaniu pierwszym mechanizmowi wsparcia możliwe będzie z jednej strony sfinansowanie w 100% niezbędnych dla regionu inwestycji infrastrukturalnych, a z drugiej, poprzez zapewnienie środków na pokrycie wkładu własnego do planowanych inwestycji, stworzenie dodatkowej zachęty do ubiegania się o środki Unii Europejskiej dostępne w latach 2007-2013. Dotychczas brak środków na wkład własny był wymieniany jako jeden z głównych powodów trudności z pozyskaniem środków pomocowych UE dla regionu.

Celem drugiego zadania jest podniesienie poziomu wiedzy lokalnych społeczności na temat wartości Puszczy Białowieskiej, lepsze wykorzystanie potencjału stworzonego przez PNPB oraz wykorzystanie jego wartości przyrodniczych i kulturowych do aktywizacji mieszkańców regionu. Cele te będą realizowane w ramach następujących priorytetów:

- Wsparcie edukacji przyrodniczej i kulturowej np. szkolenia przewodników, nauka tradycyjnych zawodów,
- Wsparcie edukacji w zakresie rozwoju usług turystycznych,
- Szkolenia wspierające aktywizację zawodową społeczności lokalnej (np. szkolenia komputerowe; kursy językowe),
- Wsparcie imprez kulturalno-edukacyjnych.

Działania te będą budować społeczną akceptację nowego parku narodowego. Środki z budżetu państwa otrzyma instytucja koordynująca (może nią zostać Lokalna Grupa Działania „Puszcza Białowieska” lub/i Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Puszcza Białowieska), która utworzy fundusz grantowy, uzupełniany następnie przez środki pozyskane przez instytucję koordynującą ze źródeł zewnętrznych. Fundusz ten będzie rozdzielany na zasadach konkursowych pomiędzy odbiorców wsparcia (np. instytucje edukacyjno-oświatowe, organizacje pozarządowe, ODR-y), na poziomie 90% kosztów przedsięwzięcia. Dodatkowo, instytucja koordynująca będzie promować wśród potencjalnych odbiorców ubieganie się o środki z zewnętrznych źródeł finansowania. Będzie ich również wspierać w znajdowaniu źródeł finansowania oraz w przygotowaniu odpowiednich wniosków aplikacyjnych. Beneficjentami wsparcia będą osoby i podmioty zaangażowane w działalność edukacyjną i aktywizację społeczności lokalnych, a w szczególności placówki i instytucje oświatowe (od szczebla podstawowego do akademickiego), instytucje naukowe i organizacje pozarządowe. Instytucja koordynująca otrzyma 10% środków z budżetu państwa na całe zadanie z przeznaczeniem na obsługę techniczną mechanizmu wsparcia (przygotowanie i wyposażenie biura, zatrudnienie pracowników, promocja itp.).

Mechanizm wsparcia zastosowany w tym przypadku ma na celu dotarcie do podmiotów zajmujących się edukacją i kształceniem w regionie i pomoc w sfinansowaniu najciekawszych zaproponowanych przez nie projektów. Powinien on również umożliwić tym podmiotom skuteczniejsze ubieganie się o inne środki zewnętrzne.

Główne cele trzeciego zadania to wsparcie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju turystyki opartej na walorach przyrodniczych i kulturowych regionu PNPB. Cele te będą realizowane w ramach następujących priorytetów:

- Ochrona i promocja walorów kulturowych poprzez rewitalizację zabytkowych i tworzenie nowych obiektów,
- Wsparcie imprez kulturalnych o uznanej renomie i zasięgu co najmniej regionalnym,
- Rozwój i promocja turystyki (powołanie regionalnej agencji turystycznej działającej w oparciu o „Strategię zrównoważonego rozwoju turystyki w regionie Puszczy Białowieskiej”, wprowadzenie jednolitego oznakowania turystycznego regionu),

Wsparcie sektora usług turystycznych oraz działalności usługowej związanej z turystyką w zakresie powstawania nowych kwater agroturystycznych i podnoszenia poziomu ich usług, wytwarzania lokalnych produktów, reorientacji gospodarstwa rolnego na produkcję ekologiczną.

Realizacja tego zadania umożliwi podniesienie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez zachowanie i ochronę cennych obiektów zabytkowych i kulturowych *in situ*, tworzenie obiektów typu *visitors centre* w oparciu o walory kulturowe, istniejące i tworzone muzea, obiekty historyczne i archeologiczne oraz wsparcie rozwoju sektora usług turystycznych. Mechanizm wsparcia jest analogiczny do zastosowanego przy zadaniu drugim z wyjątkiem niższego, 80% poziomu dofinansowania projektów z funduszu grantów.

Wszystkie opisane wyżej zadania „Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszcza Białowieska w latach 2008-2013” tworzą integralną całość umożliwiającą wszechstronne przygotowanie regionu oraz zamieszkujących go społeczności do efektywnego wykorzystania możliwości, jakie stworzy park narodowy o światowej renomie.

Podczas przygotowywania niniejszej Ustawy wzięto pod uwagę doświadczenia tzw. „Kontraktu dla Puszczy Białowieskiej” z 20 maja 1998 r. W ramach „Kontraktu...” w latach 1999–2000 wydatkowano z rezerwy budżetowej środki o łącznej wartości 30 mln PLN, które przeznaczone były pierwotnie na cele powiększenia Białowieskiego Parku Narodowego na cały obszar polskiej części Puszczy Białowieskiej. Protest lokalnych społeczności i środowiska Lasów Państwowych uniemożliwił jednak realizację tego celu. Środki z „Kontraktu...” zostały ostatecznie przeznaczone na inwestycje wnioskowane przez gminy (m. in. budowa i modernizacja szkół, wodociągów, kanalizacji, oczyszczalni ścieków, studni głębinowych), gminne studia rozwoju, oraz inwestycje w Białowieskim Parku Narodowym (m. in. nowe muzeum przyrodnicze).

Jakkolwiek idea „Kontraktu...” jako programu wpierającego powiększenie parku narodowego była słuszna, to z punktu widzenia celu, jaki przed nim postawiono zakończył się on niepowodzeniem. Samorządy gminne nie wyraziły ostatecznie zgody na powiększenie parku narodowego. Do najważniejszych wad „Kontraktu dla Puszczy Białowieskiej” należy zaliczyć brak spójnego programu rozwoju regionu, brak powiązania planowanych działań z powiększeniem parku narodowego oraz brak promocji inwestycji zrealizowanych w ramach „Kontraktu...”. Pozytywne i negatywne doświadczenia związane z „Kontraktem dla Puszczy Białowieskiej” zostały wzięte pod uwagę przy przygotowaniu „Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”.

Przy jego opracowaniu wykorzystano ponadto doświadczenia projektowanego programu zrównoważonego rozwoju południowo-wschodniej części województwa podlaskiego, pod nazwą „Program Żubr”. „Program zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013” mógłby stanowić początek tego większego terytorialnie programu.

Projekt ustawy przewiduje wyłączenie stosowania art. 117 ust. 2 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych (Dz. U. Nr 249, poz. 2104, z późn. zm.), z którego

wynika, że programy wieloletnie są ustanawiane przez Radę Ministrów. W niniejszej sprawie przyjęto regulację ustawową ze względu na konieczność zapewnienia spójności przygotowywanych rozwiązań dotyczących Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej, obejmujących pakiet 3 ustaw, tj. ustawę o utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej, ustawę o ustanowieniu „Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszcza Białowieska w latach 2008-2013” oraz ustawę o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw. Formę ustawy przyjęto również ze względu na fakt, iż w odbiorze społecznym zapewnia ona większą gwarancję skutecznej realizacji Programu i zapewnienia na ten cel odpowiednich środków. Wpływa to z kolei na pełniejszą możliwość osiągnięcia celów Programu podczas jego realizacji, stymuluje zrównoważony rozwoju regionu i pozytywnie nastawia do ochrony przyrody w ramach Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej. Niezależnie od powyższego, ustawa – w odróżnieniu od aktów podstawowych (rozporządzeń i aktów wewnętrznych) – ma nieograniczony zakres normowania, a zatem przedmiotem jej regulacji może być każda sprawa o doniosłym znaczeniu społeczno-gospodarczo-politycznym.

Ocena skutków regulacji

1. Cel wprowadzenia ustawy

Celem ustawy o ustanowieniu „Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013” jest wzmocnienie podstaw ekonomiczno-społecznych dla zrównoważonego rozwoju powiatu hajnowskiego, w kierunku umożliwienia lokalnym społecznościom sprawnego i szybkiego wykorzystania szans stworzonych przez nowo utworzony Park Narodowy Puszczy Białowieskiej. Ustawa ma również za zadanie zapewnienie Parkowi akceptacji społecznej.

2. Podmioty, na które będzie oddziaływać akt prawny

Realizacja ustawy wpłynie istotnie na poprawę warunków gospodarowania na obszarze powiatu hajnowskiego. Zakresem podmiotowym oddziaływania regulacji zostaną objęte samorzady gminne i samorząd powiatowy, instytucje państwowe oraz organizacje pozarządowe, a także osoby fizyczne i prawne mające odpowiednio miejsce zamieszkania lub siedzibę na terenie powiatu hajnowskiego.

3. Konsultacje społeczne

W ramach konsultacji społecznych projekt ustawy był przekazany do zaopiniowania organizacjom zawodowym reprezentatywnym w myśl ustawy o Trójstronnej Komisji do Spraw Społeczno-Gospodarczych i wojewódzkich komisjach dialogu społecznego, tj.:

- ,

- ,
 - ,
- a także następującym organizacjom społecznym
- Powyższe organizacje wyraziły,
- a wniesione przez nie propozycje dotyczyły:
- 1)
 - 2)
 - 3)

4. Wskazanie źródeł finansowania i wpływ regulacji na dochody i wydatki sektora publicznego

Program będzie się opierał o dwa zasadnicze źródła finansowania – środki budżetowe oraz środki zewnętrzne (pozabudżetowe). Szczegółowe wskazanie źródeł finansowania znajduje się w Załączniku 1 do Ustawy. Planowane nakłady byłyby poniesione w trzech głównych kategoriach:

- Poprawa i rozbudowa infrastruktury w kierunku poprawy jakości środowiska, rozwoju turystyki i podniesienia jakości życia mieszkańców regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej;
- Edukacja i aktywizacja lokalnych społeczności w kierunku wykorzystania potencjału stwarzanego przez Park Narodowy Puszczy Białowieskiej;
- Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz rozwoju turystyki i sektora usług w oparciu o walory przyrodnicze i kulturowe regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej.

Przewiduje się, że z budżetu państwa zostaną wydatkowane środki w wysokości 36 mln PLN, co powinno wygenerować dodatkowo kwotę nie mniejszą niż 191 mln PLN na inwestycje oraz działania służące przygotowaniu lokalnych społeczności do funkcji wynikających z nowego statusu Puszczy Białowieskiej. Kwota ta będzie pochodzić ze źródeł zewnętrznych, które są dostępne na tego typu projekty, np.: program pomocowy UE „Infrastruktura i środowisko”, Fundusz Spójności, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Ekofundusz, Norweski Mechanizm Finansowy, Europejski Fundusz Rozwoju Wsi, Podlaski Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Program Interreg, Polsko-Amerykańska Fundacja Wolności.

Ze względu na uwarunkowania społeczne, ekonomiczne i demograficzne (niski potencjał ludzki w zakresie wykształcenia, aktywności zawodowej oraz niski potencjał finansowy gmin w regionie PB) konieczne jest sfinansowanie części Programu przez Skarb Państwa. Środki te w wielu wypadkach stanowiąc będą niezbędny wkład własny samorządów i innych beneficjentów, umożliwiając starania o środki zewnętrzne. Ustawa stwarza jednak podstawy, aby w przyszłości lokalna gospodarka była w coraz większym stopniu przystosowana do skutecznej konkurencji na rynku. Służy temu celowi wspomaganie przez instytucje koordynujące Program pozyskiwania funduszy zewnętrznych przez podmioty z regionu. Dodatkowo w ramach Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej planuje się wyodrębnienie komórki wyspecjalizowanej w pozyskiwaniu funduszy. Jej zadaniem będzie

nie tylko pomoc w funkcjonowaniu parku, ale również pomoc lokalnym podmiotom (samorządom terytorialnym i mieszkańcom) w planowaniu projektów inwestycyjnych oraz poszukiwaniu źródeł finansowania. Tak więc z czasem środki pozabudżetowe będą miały szansę stać się powszechniejszym niż dotąd źródłem finansowania nakładów inwestycyjnych.

Utrzymanie wsparcia z budżetu państwa na wskazanym wyżej poziomie 36 mln PLN gwarantuje realizację wszystkich zaplanowanych działań, a tym samym powodzenie Programu, i jest w pełni uzasadnione spodziewanymi korzyściami gospodarczymi z tytułu rozwoju turystyki, edukacji i nauki. Bezpośrednie wpływy z turystyki po powiększeniu parku narodowego powinny docelowo kształtować się na poziomie co najmniej 50 mln PLN rocznie.

Podsumowując należy stwierdzić, że Program wsparcia finansowego dla regionu Puszczy Białowieskiej realizowany w latach 2008 - 2013 będzie miał zdywersyfikowaną strukturę finansowania składającą się z dwóch głównych komponentów:

- środków z budżetu państwa zapewniających jego stabilność i wykonalność;
- środków z innych funduszy i programów.

Wydatkowanie środków budżetowych na program wsparcia, jest uzasadnione spodziewanymi korzyściami z turystyki oraz rozwoju sektora usług w regionie, które staną się motorem napędowym lokalnej gospodarki.

Szacunki sumarycznych kosztów i przychodów generowanych w latach 2008-2013 przez cały pakiet ustaw związanych z utworzeniem PNPB tj. ustawę o zmianie ustawy o ochronie przyrody, ustawę o utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej i ustawę o ustanowieniu programu wieloletniego „Program zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej” pokazują również, iż nakłady ze Skarbu Państwa pozwolą na pozyskanie funduszy z innych źródeł i wygenerowanie dochodów, które łącznie będą bilansować, a nawet przekraczać wydatki Skarbu Państwa (Załącznik 1 do uzasadnienia).

Program wpisuje się także w „Strategię rozwoju obszarów wiejskich”, będącą częścią „Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007 - 2013”. W szczególności dotyczy to Celu 1 - Wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, wraz z jego priorytetami: (1) Różnicowanie działalności w celu zapewnienia alternatywnych źródeł dochodów, (2) Zachowanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych obszarów wiejskich, (3) Aktywizacja społeczności wiejskich i poprawa infrastruktury społecznej, (4) Rozbudowa infrastruktury technicznej.

Ustawa stwarza zobowiązanie do wyodrębniania w projektach ustaw budżetowych na kolejne lata objęte Programem środków finansowych o wskazanej wysokości, służących osiągnięciu celów Programu.

5. Wpływ regulacji na rynek pracy, konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym na funkcjonowanie przedsiębiorstw

Realizacja ustawy wpłynie pozytywnie na rynek pracy i przedsiębiorczość na obszarze objętym Programem. Realizacja wieloletnich inwestycji o charakterze infrastrukturalnym

pozwole na zwiększenie zatrudnienia i napływ środków do regionalnej gospodarki, przez co przełoży się na wzmożony popyt na towary i usługi. Inwestycje pozwolą na skuteczniejsze pozyskiwanie inwestorów oraz rozwój sektora usług turystycznych. Te pozytywne oddziaływania zostaną dodatkowo wzmocnione poprzez podnoszenie jakości kapitału ludzkiego dostępnego w regionie, poprzez kursy, szkolenia i aktywizację zawodową mieszkańców. Ważnym elementem długotrwałej poprawy sytuacji na regionalnym rynku pracy będą działania zmierzające do zachowania walorów przyrodniczo-kulturowych tego obszaru oraz ich odpowiedniej promocji i wykorzystania turystycznego. Przyczyni się to do rozwoju przedsiębiorczości związanej z obsługą ruchu turystycznego oraz uczyni w dłuższej perspektywie czasowej przemysł turystyczny podstawowym źródłem zatrudnienia.

6. Wpływ regulacji na sytuację i rozwój regionów

Regulacja będzie miała bezpośredni wpływ na rozwój regionu. Potencjalnie na inwestycje i działania przewidziane Programem może zostać pozyskane w sumie 227 mln PLN, które w zdecydowany sposób wpłyną na jego potencjał rozwojowy. Dzięki tym środkom spełnione zostaną wymogi niezbędne do efektywnego rozwoju gospodarczego regionu: odpowiednia infrastruktura techniczna, zasoby ludzkie oraz posiadanie unikatowego atutu w postaci odpowiednio wyeksponowanych walorów przyrodniczych i kulturowych Puszczy Białowieskiej. Wraz z rozwojem turystyki w regionie rozwijać będą się również handel i usługi, zastępując przeważającą dotychczas produkcję niskoprzetworzoną. Na podstawie badań przeprowadzonych przez Uniwersytet Warszawski w latach 2003-2005 można szacować, że rozszerzenie parku narodowego spowoduje nawet 4-krotny wzrost ruchu turystycznego (bez uszczerbku dla walorów przyrodniczych Puszczy). Oznacza to ponad 0,5 mln turystów i kilkadziesiąt milionów złotych rocznie napływających do całego powiatu hajnowskiego, a nie tylko do Białowieży. Zakładając, że udział turystów zagranicznych pozostanie na tym samym poziomie (a profesjonalna kampania reklamowa mogłaby go podnieść), można szacować, że rocznie dodatkowych kilkanaście tysięcy zagranicznych turystów znajdzie się w północno-wschodniej Polsce. Odwiedzając ten region, zechcą zapewne skorzystać także z innych atrakcji turystycznych Podlasia i/lub odwiedzić pobliskie parki narodowe, a zwłaszcza Biebrzański i Wigierski. Wydłużenie ich pobytu o jeden dzień (dotychczas przeciętny turysta spędzał w Puszczy Białowieskiej średnio tylko 1 dzień) spowoduje dopływ do lokalnych gospodarek kilku milionów złotych rocznie.

„Program zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013” umożliwi zatem wszechstronne przygotowanie regionu oraz zamieszkujących ten obszar lokalnych społeczności do efektywnego wykorzystania możliwości, jakie stworzy park narodowy o światowej renomie.

7. Informacja o zgodności projektu ustawy z prawem UE

Ustawa nie powoduje niezgodności z prawem europejskim.

ZAŁĄCZNIK 1 do uzasadnienia

Tabela 1. Szacunki sumarycznych kosztów i przychodów generowanych w latach 2008-2013 przez pakiet 3 ustaw: ustawę o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw, ustawę o utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej i ustawę o ustanowieniu „Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”.

Grupa kosztów	Rok						Suma
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Koszty Skarbu Państwa (mln PLN)							
Utworzenie Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej (na podstawie: <i>Ustawy o utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej</i>)	4,0	6,0	6,0	4,0	-	-	20,0
Dotacja do budżetu PNPB (wzrost w stosunku do dotychczasowego poziomu finansowania BPN; na podstawie: <i>Ustawy o utworzeniu PNPB</i>)	11,7	11,7	11,7	11,7	11,7	11,7	70,2
Program ekonomicznego wsparcia regionu PNPB (na podstawie: <i>Ustawy o ustanowieniu „Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”</i>)	4,5	7,0	8,5	7,0	4,5	4,5	36,0
Refundacja gminom utraconego podatku leśnego (na podstawie: <i>Ustawy o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw</i>)	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	27,0
Regulacja płac pracowników parków narodowych w całej Polsce (na podstawie: <i>Ustawy o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw</i>)	20,5	20,5	20,5	20,5	20,5	20,5	123,0
Razem koszty Skarbu Państwa	45,2	49,7	51,2	47,7	41,2	41,2	276,2
Fundusze pozyskane z innych źródeł (umożliwione przez dotację budżetową) (mln PLN)							
Program ekonomicznego wsparcia regionu PNPB (na podstawie: <i>Ustawy o ustanowieniu „Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”</i>)	24,8	36,5	43,4	36,5	24,9	24,9	191,0
Spodziewane dochody z tytułu wzrostu ruchu turystycznego (mln PLN)							
Dochody w skali kraju	15,0	20,0	30,0	40,0	50,0	50,0	205,0
Dochody PNPB	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	27,6
Razem spodziewane korzyści	44,4	61,1	78,0	81,1	79,5	79,5	423,6

*Zespół Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej
do Opracowania Projektu Ustawy Regulującej Status
Dziedzictwa Przyrodniczego i Kulturowego Puszczy Białowieskiej*

**USTAWA
o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw
(projekt)**

UZASADNIENIE
do ustawy o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw

USTAWA z dnia

o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw (projekt)

Art. 1.

W ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2004 r. Nr 92, poz. 880, z późn. zm.) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 5:

a) pkt 5 otrzymuje brzmienie:

„5) ochrona czynna – stosowanie, w razie potrzeby, zabiegów ochronnych w celu przywrócenia naturalnego stanu ekosystemów i składników przyrody lub zachowania siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin, zwierząt lub grzybów, z pozostawieniem na miejscu biomasy uzyskanej w wyniku zabiegów oraz z dopuszczeniem wolnego wstępu i pozyskania płodów runa leśnego;”

b) dodaje się pkt 9a:

„9a) ochrona zintegrowana – całkowite i trwałe zaniechanie bezpośredniej ingerencji człowieka w stan ekosystemów, tworów i składników przyrody oraz w przebieg procesów przyrodniczych objętych ochroną, z dopuszczeniem wolnego wstępu i pozyskania płodów runa leśnego;”

c) dodaje się pkt 9b:

„9b) ochrona użytkowa – stosowanie, w razie potrzeby, zabiegów ochronnych w celu przywrócenia naturalnego stanu ekosystemów i składników przyrody lub zachowania siedlisk przyrodniczych oraz siedlisk roślin, zwierząt lub grzybów z dopuszczeniem wolnego wstępu i możliwości pozyskania odnawialnych zasobów naturalnych w sposób i w zakresie ustalonym w planie ochrony albo w rocznych zadaniach ochronnych;”

2) art. 7 ust. 2 otrzymuje brzmienie:

„2. Ustanowienie, w ramach nowotworzonego lub powiększanego parku narodowego lub rezerwatu przyrody, obszaru ochrony ścisłej, zintegrowanej, czynnej lub użytkowej obejmującego obszary, które stanowią nieruchomości niebędące własnością Skarbu Państwa, następuje za zgodą właściciela.”

3) art. 8 otrzymuje brzmienie:

1. „Park narodowy obejmuje obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o

powierzchni nie mniejszej niż 1 000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe i kulturowe.

2. Park narodowy tworzy się w celu zachowania procesów naturalnych, różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej i walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody, odtworzenia zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin, siedlisk zwierząt lub siedlisk grzybów oraz ochrony wartości kulturowych, prowadzenia badań naukowych i kształtowania świadomości ekologicznej społeczeństwa.
3. Cele, dla których tworzony jest park narodowy, osiąga się w szczególności poprzez:
 - a) realizację zadań związanych z ochroną zasobów, składników i tworów przyrody, określonych w planie ochrony albo rocznych zadaniach ochronnych,
 - b) prowadzenie badań naukowych nad zagadnieniami związanymi z ochroną przyrody parku,
 - c) prowadzenie działalności edukacyjnej, informacyjnej i promocyjnej w dziedzinie ochrony przyrody,
 - d) promowanie idei zrównoważonego rozwoju.”

- 4) art. 9 otrzymuje brzmienie:

„Art. 9. Park narodowy jest wyodrębnioną jednostką organizacyjną, działającą w strukturze Polskiej Organizacji Parków Narodowych.”

- 5) w art. 10:

- a) ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Utworzenie parku narodowego, zmiana jego granic lub likwidacja następuje w drodze ustawy, która określa jego nazwę, obszar, przebieg granicy, otulinę i nieruchomości Skarbu Państwa nieprzechodzące w trwały zarząd parku narodowego, cele ochrony, rodzaje ochrony stosowane na obszarze parku, zakazy obowiązujące na każdym z obszarów objętych określonym rodzajem ochrony oraz dopuszczalny procentowy udział obszarów ochrony ścisłej i użytkowej w całkowitej powierzchni parku. Likwidacja lub zmniejszenie obszaru parku narodowego następuje wyłącznie w razie bezpowrotnej utraty wartości przyrodniczych i kulturowych jego obszaru.”

- b) ust. 2. otrzymuje brzmienie:

„2. Procentowy udział obszarów ochrony ścisłej i użytkowej w całkowitej powierzchni parku narodowego, o którym mowa w ust. 1, jest określony za pomocą przedziału procentowego wyrażającego minimalny i maksymalny możliwy udział danego obszaru w całkowitej powierzchni parku narodowego.”

- 6) w art. 12:

- a) ust.2 otrzymuje brzmienie:

„2. W planie ochrony parku narodowego, a do czasu jego sporządzenia - w zadaniach ochronnych, dla obszarów objętych ochroną ścisłą ustala się miejsca,

które mogą być udostępniane, sposób tego udostępnienia oraz maksymalną liczbę osób mogących przebywać jednocześnie w tych miejscach.”

b) Po ust. 2 dodaje się ust. 2a w brzmieniu następującym:

„2a. W planie ochrony, a do czasu jego sporządzenia - w zadaniach ochronnych, dla obszarów objętych ochroną zintegrowaną, czynną i użytkową, mogą być wskazane miejsca udostępniane w sposób ograniczony, poprzez dopuszczenie możliwości poruszania się tylko po wyznaczonych szlakach lub zakaz przebywania w wyznaczonych miejscach.”

c) ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„Przedmiot oraz wysokość opłat, o których mowa w ust. 3, ustala dyrektor parku narodowego.”

d) ust. 9 otrzymuje brzmienie:

„9. Opłaty, o których mowa w ust. 3, są przychodami własnymi parku narodowego. Opłaty pobierane za wstęp do parku narodowego, w wysokości 15% wpływów za każdy kwartał, przeznacza się na dofinansowanie działalności ratowniczej specjalistycznych organizacji ratowniczych – Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego oraz Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego, działających na terenie danego parku narodowego.”

7) art.15 otrzymuje brzmienie:

„Art.15. 1. W rezerwach przyrody zabrania się:

- 1) budowy lub rozbudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom rezerwatu przyrody;
- 2) rybactwa, z wyjątkiem obszarów ustalonych w planie ochrony albo w zadaniach ochronnych;
- 3) chwytania lub zabijania dziko występujących zwierząt, zbierania lub niszczenia jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych zwierząt, umyślnego płoszenia zwierząt kręgowych, zbierania poroży, niszczenia nor, gniazd, legowisk i innych schronień zwierząt oraz ich miejsc rozrodu;
- 4) polowania, z wyjątkiem obszarów wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych ustanowionych dla rezerwatu przyrody;
- 5) pozyskiwania, niszczenia lub umyślnego uszkodzenia roślin oraz grzybów;
- 6) użytkowania, niszczenia, umyślnego uszkodzenia, zanieczyszczenia i dokonywania zmian obiektów przyrodniczych, obszarów oraz zasobów, tworów i składników przyrody;
- 7) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody;
- 8) pozyskiwania skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, minerałów i bursztynu;
- 9) niszczenia gleby lub zmiany przeznaczenia i użytkowania gruntów;
- 10) palenia ognisk i wyrobów tytoniowych oraz używania źródeł światła o otwartym płomieniu, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;

- 11) prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej i rolniczej, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony;
- 12) stosowania chemicznych i biologicznych środków ochrony roślin i nawozów;
- 13) zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 14) amatorskiego połowu ryb, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych;
- 15) ruchu pieszego, rowerowego, narciarskiego i jazdy konnej wierzchem, z wyjątkiem szlaków i tras narciarskich wyznaczonych przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 16) wprowadzania psów na obszary objęte ochroną ścisłą i czynną, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony oraz psów pasterskich wprowadzanych na obszary objęte ochroną czynną, na których plan ochrony albo zadania ochronne dopuszczają wypas;
- 17) wspinaczki, eksploracji jaskiń lub zbiorników wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 18) ruchu pojazdów poza drogami publicznymi oraz poza drogami położonymi na nieruchomościach będących w trwałym zarządzie parku narodowego, wskazanymi przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 19) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną przyrody, udostępnianiem rezerwatu przyrody, edukacją ekologiczną, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku powszechnego;
- 20) zakłócania ciszy;
- 21) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego, uprawiania sportów wodnych i motorowych, pływania i żeglowania, z wyjątkiem akwenów lub szlaków wyznaczonych przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 22) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu;
- 23) biwakowania, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez organ uznający obszar za rezerwat przyrody;
- 24) prowadzenia badań naukowych bez zgody organu uznającego obszar za rezerwat przyrody;
- 25) wprowadzania gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, bez zgody ministra właściwego do spraw środowiska;
- 26) wprowadzania organizmów genetycznie zmodyfikowanych;
- 27) organizacji imprez rekreacyjno-sportowych bez zgody organu uznającego obszar za rezerwat przyrody.

2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:

- 1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony lub zadań ochronnych;
- 2) likwidacji nagłych zagrożeń oraz wykonywania czynności nieujętych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych, za zgodą organu ustanawiającego plan ochrony lub zadania ochronne;

- 3) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
 - 4) wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;
 - 5) obszarów objętych ochroną krajobrazową w trakcie ich gospodarczego wykorzystywania przez jednostki organizacyjne, osoby prawne lub fizyczne oraz wykonywania prawa własności, zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego.
3. Minister właściwy do spraw środowiska może zezwolić na odstępstwa od zakazów, o których mowa w ust. 1, jeżeli jest to uzasadnione potrzebą ochrony przyrody, wykonywaniem badań naukowych, celami edukacyjnymi, kulturowymi, turystycznymi, rekreacyjnymi i sportowymi, celami kultu religijnego lub realizacją inwestycji liniowych celu publicznego w przypadku braku rozwiązań alternatywnych, pod warunkiem przeprowadzenia przez inwestora działań kompensujących utratę wartości przyrodniczych danego obszaru.

8) w art. 18 ust. 2 otrzymuje brzmienie:

„Plan ochrony, o którym mowa w ust. 1, ustanawia się w terminie 4 lat od dnia utworzenia parku narodowego, uznania za rezerwat przyrody albo utworzenia parku krajobrazowego.”

9) w art. 20:

a) ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Plan ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody oraz parku krajobrazowego sporządza się na okres 10 lat, z uwzględnieniem:

- 1) charakterystyki i oceny stanu przyrody;
- 2) identyfikacji i oceny istniejących oraz potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych;
- 3) charakterystyki i oceny uwarunkowań społecznych i gospodarczych;
- 4) analizy skuteczności dotychczasowych sposobów ochrony;
- 5) charakterystyki i oceny stanu zagospodarowania przestrzennego.”

b) uchyla się ust. 2.

c) ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„3. Plan ochrony dla parku narodowego oraz rezerwatu przyrody zawiera:

- 1) cele ochrony przyrody oraz wskazanie przyrodniczych i społecznych uwarunkowań ich realizacji;
- 2) wyznaczenie granic obszarów ochrony ścisłej, zintegrowanej, czynnej, użytkowej i krajobrazowej;
- 3) identyfikację oraz określenie sposobów eliminacji lub ograniczania istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz ich skutków;

- 4) wskazanie dopuszczalnych działań na obszarach ochrony ścisłej i zintegrowanej;
- 5) wskazanie potrzeb i pożądaných kierunków działań ochronnych na obszarach ochrony czynnej, użytkowej i krajobrazowej, z podaniem rodzaju, zakresu i lokalizacji tych działań i zabiegów;
- 6) wskazanie rodzaju, zakresu i lokalizacji pozyskania odnawialnych zasobów naturalnych w obszarze ochrony użytkowej;
- 7) wskazanie miejsc udostępnianych dla celów edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych, sportowych, amatorskiego połowu ryb i rybactwa oraz określenie sposobów ich udostępniania;
- 8) określenie głównych potrzeb związanych z kierunkami badań naukowych prowadzonych na terenie Parku;
- 9) kierunki działań Parku w zakresie edukacji przyrodniczej;
- 10) ustalenia do studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, planów zagospodarowania przestrzennego województw oraz planów zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej dotyczące eliminacji lub ograniczenia zagrożeń zewnętrznych."

10) w art. 22:

a) ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„3. Zadania ochronne, o których mowa w ust. 1, uwzględniają:

- 1) identyfikację i ocenę istniejących i potencjalnych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych oraz sposoby eliminacji lub ograniczania tych zagrożeń i ich skutków;
- 2) wskazanie granic obszarów ochrony;
- 3) opis sposobów ochrony czynnej i użytkowej ekosystemów, z podaniem rodzaju, rozmiaru i lokalizacji poszczególnych zadań;
- 4) opis sposobów czynnej ochrony gatunków roślin, zwierząt lub grzybów.”

b) ust. 4 otrzymuje brzmienie:

„4. Zadania ochronne, o których mowa w ust. 1, mogą być ustanawiane na okres 1 roku.”

11) w art. 91 dodaje się pkt 5:

„5) dyrektor parku narodowego na obszarze tego parku”.

12) w art. 98:

a) ust. 1 otrzymuje brzmienie:

„1. Członków rady naukowej parku narodowego w liczbie od 10 do 20 na kadencję trwającą 5 lat powołuje, w drodze zarządzenia, minister właściwy do spraw środowiska spośród działających na rzecz ochrony przyrody przedstawicieli nauki, praktyki i organizacji ekologicznych przedstawionych przez Państwową Radę Ochrony Przyrody oraz przedstawicieli właściwych miejscowo samo-

rządów wojewódzkich i samorządów gminnych przedstawionych przez marszałka województwa, właściwego ze względu na siedzibę parku narodowego.”

b) w ust. 3 pkt 4 otrzymuje brzmienie:

„4) opiniowania programów badawczych i naukowych realizowanych na obszarze Parku;”

c) w ust. 3 dodaje się pkt 6 i 7:

„6) nadzór merytoryczny nad działalnością naukową Służby Parku Narodowego;

7) opiniowanie planów i programów Parku w zakresie edukacji przyrodniczej.”

13) Po rozdz. 5 dodaje się rozdz.5a „Polska Organizacja Parków Narodowych” obejmujący art.100a – art.100l o treści następującej:

Art. 100a.

1. Parkami narodowymi zarządza Polska Organizacja Parków Narodowych.
2. W ramach sprawowanego zarządu Polska Organizacja Parków Narodowych realizuje cele, dla których utworzono parki narodowe.
3. Nadzór nad Polską Organizacją Polskich Parków Narodowych sprawuje minister właściwy do spraw środowiska.

Art. 100b.

1. Polska Organizacja Parków Narodowych jako państwowa jednostka organizacyjna nie posiadająca osobowości prawnej reprezentuje Skarb Państwa w zakresie zarządzanego mienia.
2. W skład Polskiej Organizacji Parków Narodowych wchodzi następujące jednostki organizacyjne:
 - 1) Biuro Polskiej Organizacji Parków Narodowych;
 - 2) Parki narodowe;
 3. Jednostki organizacyjne Polskiej Organizacji Parków Narodowych prowadzą działalność w imieniu Skarbu Państwa i dokonują czynności prawnych w zakresie swojego działania.

Art. 100c.

1. Biurem Polskiej Organizacji Parków Narodowych kieruje Dyrektor, zwany dalej „Dyrektorem Biura”.
2. Dyrektora Biura powołuje i odwołuje minister właściwy do spraw środowiska w uzgodnieniu z Państwową Radą Ochrony Przyrody.
3. Dyrektor Biura:
 - 1) reprezentuje Skarb Państwa w stosunkach cywilnoprawnych, w zakresie swojego działania;

- 2) koordynuje i nadzoruje działalność dyrektorów parków narodowych, w tym dokonuje corocznej oceny dyrektorów parków narodowych pod kątem skuteczności realizacji celów parku narodowego i efektywności prowadzonej gospodarki finansowej;
 - 3) inicjuje, nadzoruje i koordynuje zadania w zakresie kształcenia kadr ochrony przyrody oraz popularyzacji wiedzy o ochronie przyrody;
 - 4) inicjuje, popiera i finansuje badania naukowe związane z działalnością parków narodowych oraz monitoring przyrody na terenie parków narodowych;
 - 5) inicjuje, koordynuje i nadzoruje rozwój turystyki przyrodniczej i edukacji przyrodniczej prowadzonej przez parki narodowe;
 - 6) korzystając ze środków funduszu parków narodowych wyrównuje niedobory środków finansowych w parkach narodowych, wynikające ze zróżnicowanych warunków ochrony przyrody i udostępniania turystycznego;
 - 7) inicjuje, organizuje i koordynuje międzynarodową współpracę parków narodowych;
 - 8) powołuje i odwołuje zastępcę Dyrektora Biura Polskiej Organizacji Parków Narodowych w uzgodnieniu z ministrem właściwym do spraw środowiska.
4. Dyrektor Biura, w przypadku stwierdzenia rażącego naruszenia przez dyrektora parku narodowego jego obowiązków, wnioskuje do ministra właściwego do spraw środowiska o odwołanie dyrektora parku.

Art. 100d.

1. Parkiem narodowym zarządza dyrektor parku narodowego.
2. Minister właściwy do spraw środowiska powołuje na stanowisko dyrektora parku narodowego, na okres 5 lat, osobę wyłonioną w drodze konkursu.
3. Do konkursu mogą przystąpić wyłącznie osoby posiadające:
 - 1) dyplom ukończenia studiów wyższych;
 - 2) co najmniej trzyletni staż pracy na stanowisku kierowniczym.
4. W celu przeprowadzenia konkursu minister właściwy do spraw środowiska powołuje komisję konkursową w składzie:
 - 1) pracownik urzędu obsługującego ministra właściwego do spraw środowiska;
 - 2) pracownik Biura Polskiej Organizacji Parków Narodowych;
 - 3) dwóch przedstawicieli Państwowej Rady Ochrony Przyrody;
 - 4) przedstawiciel marszałka województwa właściwego ze względu na siedzibę dyrekcji parku narodowego;
 - 5) przedstawiciel organizacji pozarządowych, wybrany przez te organizacje wśród zgłoszonych kandydatów.
5. W toku konkursu sprawdzeniu podlegają wiedza i predyspozycje niezbędne do wykonywania zadań dyrektora parku narodowego oraz umiejętności kierownicze.

6. Procedura konkursowa jest jawna. Przesłuchania kandydatów są przeprowadzane z udziałem publiczności w siedzibie urzędu wojewódzkiego właściwego ze względu na siedzibę parku narodowego.
7. Minister właściwy do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia, sposób ogłaszania, organizację i tryb przeprowadzania konkursu oraz zadania komisji konkursowej, uwzględniając w szczególności potrzebę sprawnego przeprowadzenia konkursu oraz wszechstronnej oceny kwalifikacji kandydatów.

Art. 100e.

1. Minister właściwy do spraw środowiska może, w przypadku stwierdzenia rażącego naruszania obowiązków, na wniosek Dyrektora Biura Polskiej Organizacji Parków Narodowych i po uzyskaniu opinii rady naukowej parku narodowego oraz Państwowej Rady Ochrony Przyrody, odwołać dyrektora parku narodowego.
2. Opinia, o której mowa w ust.1, powinna być przedstawiona w ciągu 30 dni od przedłożenia wniosku. Niezłożenie opinii w przewidzianym terminie uznaje się za brak uwag.

Art. 100f.

1. Dyrektor parku narodowego:
 - 1) reprezentuje Skarb Państwa w stosunkach cywilnoprawnych, w zakresie swojego działania;
 - 2) kieruje parkiem narodowym;
 - 3) zarządza znajdującymi się na terenie parku narodowego nieruchomościami Skarbu Państwa, pozostającymi w zarządzie Polskiej Organizacji Parków Narodowych;
 - 4) realizuje ustalenia planu ochrony oraz wydaje zarządzenia określające sposoby korzystania z obszarów parku narodowego w celach naukowych, edukacyjnych, turystycznych, rekreacyjnych i sportowych;
 - 5) ustala strukturę organizacyjną parku narodowego;
 - 6) kieruje działalnością pracowników parku narodowego;
 - 7) zatrudnia i zwalnia pracowników parku narodowego;
 - 8) ustala wielkość środków na wynagrodzenia, w ramach swoich możliwości finansowych i obowiązujących przepisów o wynagrodzeniach albo przepisów o zakładowych układach zbiorowych pracy;
 - 9) ma prawo składania wniosku o ukaranie i uczestniczenia w postępowaniu w sprawach o wykroczenia oraz udziału w rozprawach przed sądami powszechnymi w charakterze oskarżyciela publicznego i wnoszenia odwołań od postanowień i orzeczeń tych sądów w sprawach o wykroczenia z zakresu ochrony przyrody;
 - 10) może, do wykonywania czynności, o których mowa w pkt. 9, upoważnić funkcjonariusza Straży Parku;
 - 11) współpracuje z Szefem Krajowego Centrum Informacji Kryminalnej w zakresie niezbędnym do realizacji jego zadań ustawowych.

Art. 100g.

1. Jednostki organizacyjne Polskiej Organizacji Parków Narodowych prowadzą samodzielną gospodarkę finansową, pokrywając koszty działalności z przydzielanych im środków budżetowych oraz ze środków pozabudżetowych.
2. Jednostki organizacyjne Polskiej Organizacji Parków Narodowych mogą uzyskiwać na swoją działalność i gromadzić na odrębnym rachunku bankowym środki spoza budżetu państwa, pochodzące w szczególności z działalności zarobkowej, darowizn, zapisów oraz ze sprzedaży, użytkowania rzeczy i praw majątkowych, a także środki pochodzenia zagranicznego.
3. Środki, o których mowa w ust. 2, jednostki organizacyjne Polskiej Organizacji Parków Narodowych przeznaczają na zadania z zakresu ochrony przyrody, w tym badania naukowe oraz z zakresu edukacji przyrodniczej. Środki te, niewydatkowane w danym roku, przechodzą na rok następny.
4. Podstawą gospodarowania środkami finansowymi Polskiej Organizacji Parków Narodowych jest plan finansowy sporządzany przez Dyrektora Biura i zatwierdzany przez ministra właściwego do spraw środowiska.

Art. 100h.

1. W Polskiej Organizacji Parków Narodowych tworzy się fundusz parków narodowych stanowiący formę gospodarowania środkami na cele wskazane w ustawie.
2. Środkami funduszu parków narodowych dysponuje Dyrektor Biura.

Art. 100i.

1. Środki funduszu parków narodowych stanowią:
 - 1) odpis podstawowy w wysokości 30% od przychodów parków z tytułu wstępu i udostępniania parku narodowego;
 - 2) całkowite zyski ze sprzedaży dóbr przyrodniczych pozyskiwanych na terenie parków narodowych;
 - 3) dotacja Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej;
 - 4) środki pochodzące z innych źródeł.
2. Dyrektor Biura występuje corocznie do Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej o dotację na fundusz parków narodowych w wysokości odpowiadającej potrzebom ochrony przyrody w parkach narodowych, nie wyższej niż trzykrotność odpisu podstawowego od przychodów z tytułu wstępu i udostępniania parków narodowych.

Art. 100j.

1. Fundusz parków narodowych przeznaczają się na wyrównanie niedoborów powstających przy realizacji zadań związanych z ochroną przyrody w poszczególnych parkach narodowych.
2. Środki funduszu parków narodowych mogą także być przeznaczone na:
 - 1) wspólne przedsięwzięcia jednostek organizacyjnych Polskiej Organizacji Parków Narodowych, w szczególności w zakresie promocji parków narodowych i rozwoju turystyki;
 - 2) edukację ekologiczną i propagowanie zasad zrównoważonego rozwoju;
 - 3) szkolenie zawodowe pracowników parków narodowych;
 - 4) badania naukowe i monitoring przyrodniczy.

Art. 100k

Minister właściwy do spraw środowiska, w drodze zarządzenia, nadaje statut jednostkom organizacyjnym Polskiej Organizacji Parków Narodowych, określając w nim zakres i tryb działania tych jednostek, mając na uwadze stworzenie optymalnych warunków organizacyjnych do prawidłowej realizacji celów ochrony przyrody.

Art. 100l.

Rada Ministrów określi w drodze rozporządzenia szczegółowe zasady gospodarki finansowej w Polskiej Organizacji Parków Narodowych, w tym zasady podziału środków budżetowych pomiędzy poszczególne jednostki organizacyjne Polskiej Organizacji Parków Narodowych, uwzględniając w części dotyczącej parków narodowych w szczególności następujące kryteria:

- 1) powierzchnię parku narodowego,
- 2) cele i zadania parku narodowego.

14) uchyla się art. 101.

15) uchyla się art. 102.

16) w art. 103:

- a) ust. 2 pkt. 2 otrzymuje brzmienie:

„2) informowanie, edukacja i promocja w zakresie ochrony przyrody, w tym prowadzenie muzeum przyrodniczego, ośrodków informacji i edukacji oraz publikowanie materiałów informacyjnych, edukacyjnych i promocyjnych;”
- b) dodaje się ust. 5:

„5. Wojewoda może powierzyć, w drodze porozumienia, dyrektorowi parku narodowego prowadzenie w jego imieniu spraw z zakresu nadzoru nad

gospodarką leśną w lasach stanowiących własność Skarbu Państwa, w tym wydawanie decyzji administracyjnych w pierwszej instancji.”

c) dodaje się ust. 6:

„6. Starosta może powierzyć, w drodze porozumienia, dyrektorowi parku narodowego prowadzenie w jego imieniu spraw z zakresu nadzoru nad gospodarką leśną w lasach niestanowiących własności Skarbu Państwa, w tym wydawanie decyzji administracyjnych w pierwszej instancji.”

d) dodaje się ust. 7:

„7. Dyrektor parku narodowego prowadzi powierzone przez wojewodę lub starostę sprawy, o których mowa w ust. 2 i 3, po zapewnieniu przez powierzającego środków finansowych na te cele.”

Art. 2.

1. Parki narodowe istniejące w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy działają na dotychczasowych zasadach do czasu ich ponownego utworzenia w trybie przewidzianym w art. 10 ust. 1 ustawy o ochronie przyrody w brzmieniu ustalonym niniejszą ustawą, z zastrzeżeniem przepisów art. 5.
2. Dla przygotowania projektu ustawy o utworzeniu parku narodowego, dla każdego istniejącego w dniu wejścia w życie ustawy parku narodowego, minister właściwy do spraw środowiska powołuje, nie później niż w ciągu dziesięciu lat od dnia wejścia w życie ustawy, zespół ekspertów do spraw przygotowania projektu ustawy tworzącej park narodowy, w składzie:
 - 1) dwóch przedstawicieli wybranych ze swego grona przez radę naukową parku narodowego;
 - 2) przedstawiciel Polskiej Organizacji Parków Narodowych wyznaczony przez Dyrektora Biura POPN;
 - 3) dwóch przedstawicieli wybranych ze swego grona przez Państwową Radę Ochrony Przyrody;
 - 4) przedstawiciel organizacji pozarządowych, wybrany przez te organizacje wśród zgłoszonych kandydatów.
3. W przypadku niezgodności pomiędzy projektem ustawy, a obowiązującym planem ochrony parku lub w przypadku braku planu ochrony, zespół ekspertów przygotowuje również wytyczne do planu ochrony.
4. Minister właściwy do spraw środowiska zapewnia obsługę techniczno-organizacyjną dla prac powołanych zespołów.
5. Do parków narodowych tworzonych zgodnie z ust. 1 nie stosuje się art. 7 ust. 2 ustawy o ochronie przyrody w brzmieniu ustalonym niniejszą ustawą.
6. W parkach narodowych tworzonych zgodnie z ust. 1 nie można określić granic parku narodowego mniejszych niż dotychczas istniejące.

Art. 3.

1. Na obszarach parków narodowych istniejących w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy, do czasu ich ponownego utworzenia w trybie przewidzianym w art.10 ust.1 ustawy o ochronie przyrody w brzmieniu ustalonym niniejszą ustawą, zabrania się:
 - 1) budowy lub rozbudowy obiektów budowlanych i urządzeń technicznych, z wyjątkiem obiektów i urządzeń służących celom parku narodowego;
 - 2) rybactwa, z wyjątkiem obszarów ustalonych w planie ochrony albo w zadaniach ochronnych;
 - 3) chwytania lub zabijania dziko występujących zwierząt, zbierania lub niszczenia jaj, postaci młodocianych i form rozwojowych zwierząt, umyślnego płoszenia zwierząt kręgowych, zbierania poroży, niszczenia nor, gniazd, legowisk i innych schronień zwierząt oraz ich miejsc rozrodu;
 - 4) polowania;
 - 5) pozyskiwania, niszczenia lub umyślnego uszkodzania roślin oraz grzybów;
 - 6) użytkowania, niszczenia, umyślnego uszkodzania, zanieczyszczania i dokonywania zmian obiektów przyrodniczych, obszarów oraz zasobów, tworów i składników przyrody;
 - 7) zmiany stosunków wodnych, regulacji rzek i potoków, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody;
 - 8) pozyskiwania skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, minerałów i bursztynu;
 - 9) niszczenia gleby lub zmiany przeznaczenia i użytkowania gruntów;
 - 10) palenia ognisk i wyrobów tytoniowych oraz używania źródeł światła o otwartym płomieniu, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego;
 - 11) prowadzenia działalności wytwórczej, handlowej i rolniczej, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony;
 - 12) stosowania chemicznych i biologicznych środków ochrony roślin i nawozów;
 - 13) zbioru dziko występujących roślin i grzybów oraz ich części, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego;
 - 14) amatorskiego połowu ryb, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych;
 - 15) ruchu pieszego, rowerowego, narciarskiego i jazdy konnej wierzchem, z wyjątkiem szlaków i tras narciarskich wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego;
 - 16) wprowadzania psów na obszary objęte ochroną ścisłą i czynną, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych w planie ochrony oraz psów pasterskich wprowadzanych na obszary objęte ochroną czynną, na których plan ochrony albo zadania ochronne dopuszczają wypas;
 - 17) wspinaczki, eksploracji jaskiń lub zbiorników wodnych, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego;

- 18) ruchu pojazdów poza drogami publicznymi oraz poza drogami położonymi na nieruchomościach będących w trwałym zarządzie parku narodowego, wskazanymi przez dyrektora parku narodowego;
 - 19) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną przyrody, udostępnianiem parku albo rezerwatu przyrody, edukacją ekologiczną, z wyjątkiem znaków drogowych i innych znaków związanych z ochroną bezpieczeństwa i porządku powszechnego;
 - 20) zakłócania ciszy;
 - 21) używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego, uprawiania sportów wodnych i motorowych, pływania i żeglowania, z wyjątkiem akwenów lub szlaków wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego;
 - 22) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu;
 - 23) biwakowania, z wyjątkiem miejsc wyznaczonych przez dyrektora parku narodowego;
 - 24) prowadzenia badań naukowych - w parku narodowym bez zgody dyrektora parku;
 - 25) wprowadzania gatunków roślin, zwierząt lub grzybów, bez zgody ministra właściwego do spraw środowiska;
 - 26) wprowadzania organizmów genetycznie zmodyfikowanych;
 - 27) organizacji imprez rekreacyjno-sportowych bez zgody dyrektora parku narodowego.
2. Zakazy, o których mowa w ust. 1, nie dotyczą:
- 1) wykonywania zadań wynikających z planu ochrony lub zadań ochronnych;
 - 2) likwidacji nagłych zagrożeń oraz wykonywania czynności nieujętych w planie ochrony lub zadaniach ochronnych, za zgodą organu ustanawiającego plan ochrony lub zadania ochronne;
 - 3) prowadzenia akcji ratowniczej oraz działań związanych z bezpieczeństwem powszechnym;
 - 4) wykonywania zadań z zakresu obronności kraju w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa państwa;
 - 5) obszarów objętych ochroną krajobrazową w trakcie ich gospodarczego wykorzystywania przez jednostki organizacyjne, osoby prawne lub fizyczne oraz wykonywania prawa własności, zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego.
3. Minister właściwy do spraw środowiska może zezwolić na odstępstwa od zakazów, o których mowa w ust. 1, jeżeli jest to uzasadnione potrzebą ochrony przyrody, wykonywaniem badań naukowych, celami edukacyjnymi, kulturowymi, turystycznymi, rekreacyjnymi i sportowymi, celami kultu religijnego lub realizacją inwestycji liniowych celu publicznego w przypadku braku rozwiązań alternatywnych, pod warunkiem przeprowadzenia przez inwestora działań kompensujących utratę wartości przyrodniczych danego obszaru.

Art. 4.

1. Minister właściwy do spraw środowiska powoła, nie później niż w ciągu dwóch miesięcy od dnia wejścia w życie ustawy, pełnomocnika do spraw utworzenia Polskiej Organizacji Parków Narodowych.
2. Polska Organizacja Parków Narodowych rozpocznie działalność z dniem ... (*1 stycznia 2008 r.*)
3. Koszty działań związanych z utworzeniem Polskiej Organizacji Parków Narodowych pokrywane są z budżetu państwa w części będącej w dyspozycji ministra właściwego do spraw środowiska.

Art. 5.

1. Z dniem utworzenia Polskiej Organizacji Parków Narodowych przejmuje ona zarządzanie parkami narodowymi na zasadach określonych przepisami ustawy o ochronie przyrody wprowadzonymi niniejszą ustawą.
2. Z dniem utworzenia Polskiej Organizacji Parków Narodowych dotychczasowi dyrektorzy parków narodowych stają się dyrektorami parków narodowych w rozumieniu przepisów ustawy o ochronie przyrody w brzmieniu ustalonym niniejszą ustawą.

Art. 6.

Organy opiniodawczo-doradcze w zakresie ochrony przyrody, działające w dniu wejścia w życie ustawy, działają w składzie dotychczasowym do czasu dokonania zmian w ich składzie według zasad wprowadzonych niniejszą ustawą, nie dłużej jednak niż do dnia ... (*1 stycznia 2009 r.*).

Art. 7.

W ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2001 r. Nr 62 poz. 627 z późn. zm.) w art.410 ust. 1 dodaje się pkt. 4a w brzmieniu:

„4a) udzielaną corocznie dotację do funduszu parków narodowych, o którym mowa w art. 100h ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2004 r. Nr 92 poz. 880 z późn. zm.).

Art. 8.

W ustawie z dnia 30 października 2002 r. o podatku leśnym (Dz. U. z 2002 r. Nr 200, poz. 1682, z późn. zm.) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 4 ust. 3 otrzymuje brzmienie:
„3. Dla lasów ochronnych oraz lasów wchodzących w skład rezerwatów przyrody stawka podatku leśnego, o której mowa w ust. 1, ulega obniżeniu o 50%.”

2) w art. 7:

a) w ust. 1 dodaje się pkt 4 w brzmieniu:

„4) lasy położone na gruntach należących do skarbu państwa objętych ochroną w ramach parkach narodowych.”

b) ust. 4 otrzymuje brzmienie:

„4. Z tytułu zwolnienia z podatku leśnego, o którym mowa w ust. 1 pkt. 4 oraz w ust. 2 pkt 6, jednostkom samorządu terytorialnego przysługuje z budżetu państwa zwrot utraconych dochodów.”

Art. 9.

W ustawie z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 1991 r. Nr 9, poz. 31, z późn. zm.) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 7 punkt 8 otrzymuje brzmienie:

„8) grunty położone na obszarach objętych ochroną ścisłą, zintegrowaną, czynną, użytkową lub krajobrazową, a także budynki i budowle trwale związane z gruntem, służące bezpośrednio osiągnięciu celów z zakresu ochrony przyrody – w parkach narodowych oraz w rezerwach przyrody;”.

Art. 10.

Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia, z wyjątkiem art. 1 pkt. 4, 11 i 13, które wchodzi w życie z dniem ... (1 stycznia 2008 r.)

UZASADNIENIE

do ustawy o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw

Ustawa o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw jest odpowiedzią na problemy pojawiające się w parkach narodowych w związku z ich funkcjonowaniem i realizowaniem ich ustawowych funkcji.

W dobie szybko postępującej utraty bioróżnorodności, rosnącego zainteresowania społeczeństw Europy wartościami przyrodniczymi i szybkiego rozwoju edukacji i nauki, które stają się głównym motorem rozwoju gospodarczego i społecznego Unii Europejskiej (ekonomia oparta na wiedzy i społeczeństwa zdolne do absorpcji wiedzy), fakt zachowania w Polsce niezwykłych zasobów przyrodniczych chronionych przez parki narodowe czyni z nich istotny element pozytywnego wizerunku naszego kraju i jego wizytówkę na świecie. Jest to równocześnie wymierny element promocji naszego kraju, który powinien przekładać się na dochody z turystyki oraz zrównoważony rozwój regionów, w których znajdują się parki narodowe.

Jednocześnie jednak łączna powierzchnia parków narodowych jest i zawsze pozostanie zbyt mała, aby skutecznie chronić przyrodę kraju (w 2006 r. jest to 1,0% powierzchni Polski). Dysponują one natomiast ogromnym potencjałem edukacyjnym i naukowym w zakresie ochrony przyrody, jakiego nie ma żadna inna jednostka organizacyjna w kraju. Misją parków narodowych powinna być zatem przede wszystkim ochrona najcenniejszych fragmentów przyrody, ale także szerzenie wiedzy przyrodniczej oraz kształtowanie proekologicznej świadomości obywatelskiej, które będą sprzyjały ochronie bioróżnorodności i zrównoważonemu rozwojowi na obszarze całego kraju. W społeczeństwie polskim, jak i społeczeństwie europejskim, rośnie poczucie wartości pierwotnej przyrody, co wyraża się gotowością ponoszenia nakładów finansowych na ochronę miejsc i gatunków przyrodniczo cennych.

Parki narodowe stają również przed koniecznością uwzględnienia w swoich działaniach nowych zagrożeń, jakie wiążą się z rozwojem cywilizacyjnym, takich jak: globalne zmiany klimatu, wielkoskalowe zmiany środowiska i nasilona presja różnych czynników antropogennych. Zagrożenia te wymagają stałego doskonalenia strategii ochronnych oraz sposobów zarządzania ochroną przyrody, w kierunku ich większej elastyczności i skuteczności.

Problemy związane z funkcjonowaniem parków narodowych w Polsce, choć obecne od wielu lat, w ostatnim czasie stały się szczególnie widoczne i dotkliwe do tego stopnia, że mogą w nieodległym horyzoncie czasowym poważnie zagrozić wypełnianiu przez polskie parki narodowe ich zadań ustawowych. Wady obecnej konstrukcji ustawowej powodują, iż potencjał parków narodowych był dotychczas wykorzystany w bardzo niewielkim stopniu. Wśród przyczyn takiego stanu rzeczy należy wymienić przede wszystkim następujące problemy:

dualna forma organizacyjno-prawna parków narodowych w postaci jednostek budżetowych i gospodarstw pomocniczych utrudniająca właściwe funkcjonowanie parków;

utrudnione pozyskiwanie środków zewnętrznych (zwłaszcza środków z Unii Europejskiej);

brak jednolitej, ogólnopolskiej struktury reprezentującej i promującej parki narodowe w kraju i zagranicą oraz wspierającej realizację przez parki celów ochrony przyrody i edukacji przyrodniczej;

brak stabilnych źródeł finansowania parków narodowych, w tym konieczność corocznych aplikacji do Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz brak jasnych kryteriów podziału środków budżetowych pomiędzy parki narodowe;

zbyt mała samodzielność dyrektorów parków narodowych w zakresie kształtowania struktury organizacyjnej parku oraz pozyskiwania i gospodarowania funduszami;

zbyt mała elastyczność prawa uniemożliwiająca uwzględniania oczekiwań i potrzeb lokalnych społeczności przy rozszerzaniu granic, powoływaniu nowych parków narodowych (szczególnie o dużej powierzchni) i wyznaczaniu różnych kategorii obszarów ochronnych;

brak przejrzystych reguł turystycznego udostępniania parków narodowych i jasno sformułowanych możliwości korzystania z ich walorów przez lokalne społeczności znanych już na etapie powstawania parku, w tym brak przejrzystej zależności pomiędzy istniejącymi w parku obszarami ochrony, a obowiązującymi w nich zakazami;

procedura powoływania parków narodowych i rozszerzania ich granic w praktyce uniemożliwiająca realizację tego typu przedsięwzięć.

Dotkliwym przykładem tych problemów są wysiłki na rzecz poszerzenia Białowieskiego Parku Narodowego (istniejącego do 1921 r.) na cały obszar polskiej części Puszczy Białowieskiej. Ta chroniona od 600 lat puszcza, wraz z uratowanym od zagłady żubrem, jest znanym na całym świecie symbolem najcenniejszych wartości przyrodniczych Polski. Jednak pomimo kilkunastu lat starań społeczeństwa polskiego, wspieranego przez międzynarodową opinię publiczną, park narodowy obejmujący całą polską część Puszczy Białowieskiej nie mógł dotychczas powstać, głównie z powodu braku akceptacji lokalnych społeczności oraz skutecznej blokady tej inicjatywy ze strony PGL „Lasy Państwowe”, które gospodaruje na znacznym obszarze puszczy od 1921 roku.

Odpowiadając na te problemy, zaproponowano szereg zmian, które w pozytywny sposób wpłyną na:

efektywność działania parków narodowych i skuteczność w dziedzinie ochrony (zwłaszcza w odpowiedzi na nowe zagrożenia: globalne zmiany klimatu, wielkoskalowe zmiany środowiska wskutek przemian ekonomicznych w kraju i nasilonej presji różnych czynników antropogennych),

efektywność i zakres edukacji przyrodniczej społeczeństwa,

lepszego odbioru parków ze strony społeczności lokalnych,
wzmocnienie rangi i prestiżu parków narodowych w społeczeństwie oraz ich efektywną promocję w Polsce i za granicą,
poprawienie kondycji finansowej parków i sprawności zarządzania nimi.

W pierwszym rządzie dokonano modyfikacji celów parku narodowego w kierunku uwzględnienia, obok ochrony walorów przyrodniczych obszarów chronionych, ochrony wartości kulturowych oraz podkreślenia znaczenia parków w rozwoju wiedzy naukowej, kształtowaniu świadomości ekologicznej społeczeństwa i promowaniu idei zrównoważonego rozwoju.

Kolejna zmiana wiąże się z podstawowym problemem organizacyjnym dotyczącym obecnie parki narodowe w Polsce, to jest koniecznością funkcjonowania jednocześnie jako jednostka budżetowa i gospodarstwo pomocnicze, która to konieczność wynika z podporządkowania parków narodowych regulacjom ustawy o finansach publicznych (Dz. U. z 2005 r. Nr 249, poz. 2104 z późn. zm). Taki stan rzeczy stwarza szereg trudności organizacyjnych i zmusza dyrektorów do działań, których zgodność z prawem jest często wątpliwa. Parki nie starają się przez to w dostateczny sposób o pozyskiwanie funduszy zewnętrznych, zwłaszcza w zakresie zadań turystyczno-edukacyjnych. Planowana likwidacja gospodarstw pomocniczych spowoduje jeszcze większe problemy w sprawnym funkcjonowaniu parków. Konieczne są rozwiązania stabilne i długotrwałe. W związku z tym proponuje się zmianę prawnej formuły parków narodowych w kierunku utworzenia ogólnopolskiej organizacji parków narodowych o nazwie Polska Organizacja Parków Narodowych (POPAN), która będzie funkcjonowała jako państwowa jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej. W jej skład, w charakterze jednostek organizacyjnych, wejdą Biuro POPAN oraz poszczególne parki narodowe. Jednostki organizacyjne będą mogły prowadzić samodzielną gospodarkę finansową oraz pozyskiwać środki spoza budżetu państwa, przechodzące na następny rok w przypadku ich niewykorzystania. Rozporządzenie Rady Ministrów określać będzie szczegółowe zasady gospodarki finansowej w POPAN, w tym oparte na obiektywnych kryteriach zasady podziału środków budżetowych pomiędzy poszczególne jednostki organizacyjne.

Biuro POPAN będzie reprezentowało parki narodowe na poziomie ogólnokrajowym i europejskim, koordynowało ich działania, wspomagało współpracę międzynarodową, aktywność naukową i edukacyjną oraz pozyskiwanie środków finansowych. Będzie ono dysponowało środkami z nowo utworzonego funduszu parków narodowych, na który składać się będą: dochody parków z pozyskania zasobów naturalnych, część dochodów z turystyki oraz coroczna dotacja Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW), a także ewentualne środki z innych źródeł. Należy podkreślić, iż dotacja NFOŚiGW będzie miała stały charakter, a jej wysokość będzie uzależniona od potrzeb związanych z ochroną przyrody w parkach narodowych. Nie będzie ona jednak mogła być wyższa niż trzykrotność odpisu podstawowego od przychodów z tytułu wstępu i udostępniania parków narodowych.

Uprawnienia dyrektora Biura zostały ukształtowane w taki sposób, aby miał on wpływ na parki narodowe i dysponował częścią przypadających na nie środków finansowych, ale jednocześnie, aby dyrektorzy parków zachowali znaczną niezależność i swobodę działania (m.in. swobodę kształtowania struktury organizacyjnej parków oraz liczby etatów i wysokości wynagrodzeń, a także znaczną swobodę działań w zakresie ochrony przyrody na obszarze parku). W ten sposób parki narodowe zyskają z jednej strony szersze pole do działania, a z drugiej strukturę, która pozwoli na skoordynowanie wspólnych działań, promocję i reprezentację na szczeblu krajowym i międzynarodowym.

Istotne zmiany zostały wprowadzone do procedury wyboru dyrektora parku narodowego:

- uzupełnienie składu komisji konkursowej o przedstawiciela Biura POPN i przedstawiciela organizacji pozarządowych;
- wymóg powołania na dyrektora kandydata, który w postępowaniu konkursowym osiągnął największą liczbę punktów;
- jawność procedury konkursowej, w tym możliwość udziału publiczności w przesłuchaniach kandydatów.

Powyższe zmiany zwiększą udział społeczeństwa w procedurze wyboru dyrektorów parków narodowych oraz pozwolą na podniesienie znaczenia kryteriów merytorycznych przy wyborze.

Ważnym kierunkiem zmian przewidzianych w ustawie jest bardziej elastyczne kształtowanie reżimów ochronnych parków narodowych, przy większej – niż to miało miejsce dotychczas – przejrzystości stosowanych reguł i jasnym podziale obszaru parku na obszary ochronne o różnym stopniu dostępności. Chodzi o to, aby już na etapie tworzenia parku można było ustalić, jakie obszary ochronne będą występowały w danym parku i jakie zakazy będą w tych obszarach obowiązywały. Jest to bardzo istotny element w kontekście znacznego oporu społecznego przeciwko powoływaniu i powiększaniu parków narodowych. Zgodnie z dotychczasową regulacją, w całym parku narodowym obowiązywał stały katalog zakazów, który mógł być modyfikowany przez plan ochrony lub zezwolenie ministra właściwego do spraw środowiska. Na etapie powoływania parku żaden z tych instrumentów nie mógł jednak być użyty, a więc lokalne społeczności otrzymywały do wiadomości wyłącznie ustawowy katalog zakazów, bez konkretyzacji obszarów ochronnych i zróżnicowania zakazów w nich obowiązujących. Napotykało to zrozumiały opór, dlatego jest kluczową kwestią, aby już na początkowym etapie jasno sprecyzować, gdzie i jakie zakazy będą obowiązywały. Za nową konstrukcją przemawia także fakt, iż pomimo istniejących dotąd możliwości prawnych, strefowanie w parkach narodowych wykorzystywane było w ograniczonym stopniu i z punktu widzenia osób odwiedzających wiązało się najczęściej z wyodrębnieniem obszarów, gdzie wstęp był zabroniony. Dodatkowym problemem w dotychczasowym systemie było nadużywanie kategorii ochrony czynnej: często była to eksploatacja zasobów (zwłaszcza drewna) w celu zdobywania środków finansowych na działalność parków.

Aby osiągnąć zakładane cele, niezbędny jest wyczerpujący katalog rodzajów ochrony jasno precyzujący, na czym dana ochrona polega, a w rezultacie, jakie zakazy się z nią wiążą.

Istniejące definicje z art. 5 ustawy tj. ochrona ścisła, czynna i krajobrazowa zostały w związku z tym uzupełnione o dwie dodatkowe kategorie – ochronę zintegrowaną i użytkową.

Ochrona zintegrowana integruje cele ochrony przyrody z celami turystyczno-rekreacyjnymi i edukacyjnymi, tzn. podobnie jak w obszarach ochrony ścisłej nie można prowadzić tu zabiegów ochronnych, natomiast nie ogranicza się wstępu do lasu i zbioru płodów runa leśnego.

Ochrona użytkowa zbliżona jest do ochrony czynnej, ale realizuje również dodatkowe funkcje społeczne. Przewiduje przede wszystkim możliwość sprzedaży surowców pozyskanych w wyniku zabiegów ochronnych oraz dopuszcza ograniczone pozyskanie odnawialnych zasobów naturalnych. Dodając ją uwzględniono sugestie przedstawicieli lokalnych społeczności, iż konieczne jest dopuszczenie wykorzystania obszarów przyrodniczych dla celów społecznych niezwiązanych bezpośrednio z ochroną przyrody oraz niestojących z nią w sprzeczności (np. ograniczone pozyskanie drewna na potrzeby opałowe). Jest to szczególnie uzasadnione na obszarach, które przed objęciem parkiem narodowym były w ten sposób wykorzystywane i gdzie takie działanie może być kontynuowane bez zagrożenia dla celów parku narodowego. Przed niebezpieczeństwem nadużyć kategorii ochrony użytkowej do celów komercyjnych chronić będą: (a) możliwość ograniczenia pozyskania wskazana w akcie powołującym dany park, (b) konieczność odprowadzania 100% zysków z tego tytułu na fundusz parków narodowych.

W ten sposób uzyskano następujące stopniowanie reżimów ochronnych:

- (1) w obszarze ochrony ścisłej obowiązuje zakaz wszelkich działań w środowisku, zbioru runa leśnego i poruszania się poza wyznaczonymi miejscami,
- (2) w obszarze ochrony zintegrowanej obowiązuje zakaz działań w środowisku przy dopuszczeniu wolnego wstępu i zbioru płodów runa leśnego,
- (3) w obszarze ochrony czynnej można prowadzić aktywne działania ochronne, lecz bez wywozu i sprzedaży biomasy pozyskanej w ich wyniku; dopuszczony jest wstęp i zbiór owoców runa leśnego,
- (4) w obszarze ochrony użytkowej dopuszczone jest, obok zabiegów ochronnych, wywóz i sprzedaż surowców pozyskanych w wyniku tych zabiegów, ograniczone pozyskanie odnawialnych zasobów naturalnych oraz wstęp i zbiór płodów runa leśnego,
- (5) w strefie ochrony krajobrazowej obowiązują tylko takie zakazy, które pozwolą na zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu.

Powyższy podział jest czytelny, zrozumiały w odbiorze społecznym i uzasadniony ze względów przyrodniczych. Dokładną lokalizację obszarów ochrony i przypisane im dopuszczalne działania oraz zakazy sprecyzują akty tworzące parki narodowe oraz plany ochrony.

Kolejną istotną zmianą jest modyfikacja procedury powoływania parków narodowych i zmiany ich granic. Dotychczasowa formuła wykorzystująca rozporządzenie Rady Ministrów oraz wymagająca zgody samorządów lokalnych w praktyce nie pozwalała na skuteczną ochronę wartości przyrodniczych o skali ogólnonarodowej. Ze względu na znaczenie parków narodowych, o ich powoływaniu lub zmianie granic powinien decydować Parlament oraz

Prezydent w drodze procedury ustawodawczej. Ustawa pozwoli na odpowiednie dopasowanie reżimów ochronnych do potrzeb konkretnego parku oraz wskaże maksymalne granice obszarów ochrony ścisłej i użytkowej, które to obszary mogą wywoływać najwięcej kontrowersji, ze względu odpowiednio na wysoki reżim ochronny i dopuszczalność pozyskania zasobów naturalnych. Procedura konsultacyjna pozwoli na uwzględnienie również głosu lokalnych społeczności i zainteresowanych organizacji pozarządowych.

Realizacja zmian przewidzianych w ustawie musi być połączona ze zniesieniem niedoborów finansowych w parkach narodowych, których obecna sytuacja finansowa jest w większości przypadków dramatyczna. Powinno to być połączone z podniesieniem średniego wynagrodzenia pracowników parków narodowych do poziomu ok. 80% średniego wynagrodzenia pracowników PGL „Lasy Państwowe”. Istniejąca dysproporcja wynagrodzeń pomiędzy tymi dwoma grupami pracowników państwowych nie ma uzasadnienia merytorycznego i powoduje trudności z zatrudnianiem w parkach narodowych osób o odpowiednich kwalifikacjach. Pracownicy parków, jako administratorzy najcenniejszych terenów przyrodniczych naszego kraju (w tym najcenniejszych terenów leśnych), powinni otrzymywać wynagrodzenie porównywalne do wynagrodzenia na analogicznych stanowiskach w Lasach Państwowych. Zapewni to nabór do parków narodowych kadr o wyższych kwalifikacjach, co bezpośrednio przełoży się na lepszą ochronę tych obszarów, wyższy poziom usług edukacyjnych i turystycznych świadczonych przez parki narodowe, a pośrednio także na skuteczniejsze zdobywanie zewnętrznych środków finansowania zadań parków. Sam fakt ochrony lub eksploatacji mienia narodowego, jakim są lasy i inne obszary przyrodnicze, nie może zasadniczo różnicować poziomu wynagrodzeń pracowników podległych temu samemu ministerstwu.

Inne zmiany o mniejszej wadze wprowadzane przez ustawę to:

- odejście od bardzo szczegółowej i kosztownej konstrukcji planów ochrony parków narodowych na rzecz rozwiązania nakierowanego na realizację konkretnych celów i zadań ochrony przyrody, edukacji przyrodniczej i nauki, przy jednoczesnym skróceniu ich obowiązywania z 20 do 10 lat (obowiązujący obecnie 20-letni okres jest nieadekwatny do współczesnego tempa zmian w środowisku);
- nadanie dyrektorowi parku narodowego statusu organu ochrony przyrody na obszarze parku;
- wprowadzenie przejrzystej procedury wyboru członków rady naukowej parku narodowego;
- poszerzenie kompetencji rady naukowej w zakresie działalności naukowej i edukacji przyrodniczej parku narodowego.

Ustawa przewiduje ponadto zmiany w ustawie z dnia 30 października 2002 r. o podatku leśnym (Dz. U. z 2002 r. Nr 200, poz. 1682 z późn. zm.) w punkcie ustanawiającym 50% obniżenie stawki podatku przewidzianego dla lasów wchodzących w skład parków narodowych (art. 4 ust. 3). Zmiany mają za zadanie wyrównanie podatku, a tym samym uszczerbku finansowego, jaka z punktu widzenia dochodów samorządów lokalnych wiąże

się z posiadaniem na swoim terenie parku narodowego. Uszczerbek ten wynika z faktu, iż w momencie utworzenia parku narodowego wpływy z tytułu podatku leśnego mogą spaść nawet o połowę, bez możliwości uzyskania z tego tytułu rekompensaty. W przypadku wielu gmin stanowi to znaczne uszczuplenie ich budżetu. Wyrównanie powstałych różnic wpłynie pozytywnie na odbiór społeczny tej formy ochrony i ułatwi tworzenie nowych parków narodowych (w tym Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej) przy stosunkowo niewielkim wzroście wydatków ze strony Skarbu Państwa.

Ocena skutków regulacji

1. Cel wprowadzenia ustawy

Celem regulacji jest poprawa funkcjonowania systemu parków narodowych w Polsce w kierunku zwiększenia:

- skuteczności działań ochronnych,
- prestiżu parków narodowych w odbiorze społeczeństwa Polski i Europy,
- akceptacji społecznej dla tworzenia parków narodowych i poszerzania ich granic,
- możliwości pozyskiwania przez parki środków zagranicznych,
- oddziaływania parków na edukację i świadomość przyrodniczą społeczeństwa.

2. Podmioty, na które będzie oddziaływać akt prawny

Realizacja ustawy wpłynie istotnie na warunki działania parków narodowych. Zakresem podmiotowym oddziaływania regulacji zostaną objęte również samorządy lokalne i regionalne oraz mieszkańcy obszarów, na których istnieją parki narodowe. Pośrednio ustawa będzie oddziaływać na całe społeczeństwo polskie.

3. Konsultacje społeczne

W ramach konsultacji społecznych projekt ustawy był przekazany do zaopiniowania organizacjom zawodowym reprezentatywnym w myśl ustawy o Trójstronnej Komisji do Spraw Społeczno-Gospodarczych i wojewódzkich komisjach dialogu społecznego, tj.:

- ,
- ,
- ,

a także następującym organizacjom społecznym
Powyższe organizacje wyraziły
a wniesione przez nie propozycje dotyczyły:

- 1)
- 2)
- 3)

4. Wpływ regulacji na dochody i wydatki sektora publicznego

Realizacja ustawy wpłynie na wzrost wydatków sektora publicznego w związku ze zmianami w ustawie o podatku leśnym oraz wzrostem wynagrodzeń pracowników parków narodowych. Szacowany roczny wzrost wydatków z tego tytułu wynosi około 24 940 tys. zł. Skutki finansowe związane z wejściem ustawy w życie zostaną pokryte z budżetu państwa. Tabela 1 zawiera analizę rocznych wydatków budżetu w związku z realizacją ustawy.

Tabela 1. Analiza rocznych wydatków budżetu państwa w związku z realizacją Ustawy o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw.

Lp.	Kategoria kosztów	Koszty (w tys. PLN/rok)
1	Wzrost obciążenia budżetu państwa związanego z planowanymi zmianami w podatku leśnym (w skali kraju) ¹	4 480
2	Wzrost obciążenia budżetu państwa związany z regulacją płac pracowników parków narodowych w skali całego kraju	20 460
3	Calkowity wzrost obciążenia budżetu państwa rocznie (1+2)	24 940

Szacunki sumarycznych kosztów i przychodów generowanych w latach 2008-2013 przez pakiet 3 ustaw: ustawę o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw, ustawę o utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej i ustawę o ustanowieniu „Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013” (Tabela 2) pokazują, iż nakłady ze Skarbu Państwa pozwolą na pozyskanie funduszy z innych źródeł i wygenerowanie dochodów, które łącznie będą bilansować a nawet przekraczać wydatki Skarbu Państwa.

¹ Ujednoczenie podatku leśnego we wszystkich parkach narodowych przyniesie konieczność refundacji samorządom podatku leśnego w wysokości 7 840 tysięcy złotych rocznie w skali całego kraju. Oszacowanie tego kosztu zostało oparte o dane z Puszczy Białowieskiej, gdzie średnio podatek leśny wyniósł w 2005 roku 21,4 zł/ha (całkowita powierzchnia leśna i nieleśna) pomnożone przez powierzchnię wszystkich polskich parków narodowych: 313 833 ha (6 713 tys. zł) + koszty wynikające z planowanego wzrostu powierzchni parku narodowego w Puszczy Białowieskiej (1 126 tys. zł). Obecnie, licząc podatek leśny płacony przez parki narodowe w wysokości 50% podatku leśnego, budżet państwa wykląda na zapłacenie tego podatku około 3 360 tys. zł. Z przedstawionych obliczeń wynika, że obciążenie budżetu państwa z tytułu płacenia podatku leśnego przez parki narodowe w skali roku wzrosło o 4 480 tys. zł.

Przewidywana liczba pracowników zatrudnionych w parkach narodowych w 2008 roku: 1740 osób (1590 osób obecnie + 150 nowych pracowników Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej), wzrost średniej płacy miesięcznej brutto średnio o 980 zł na osobę.

Tabela 2. Szacunki sumarycznych kosztów i przychodów generowanych w latach 2008-2013 przez pakiet 3 ustaw: ustawę o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw, ustawę o utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej i ustawę o ustanowieniu „Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”.

Grupa kosztów	Rok						Suma
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	
Koszty Skarbu Państwa (mln PLN)							
Utworzenie Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej (na podstawie: <i>Ustawy o utworzeniu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej</i>)	4,0	6,0	6,0	4,0	-	-	20,0
Dotacja do budżetu PNPB (wzrost w stosunku do dotychczasowego poziomu finansowania BPN; na podstawie: <i>Ustawy o utworzeniu PNPB</i>)	11,7	11,7	11,7	11,7	11,7	11,7	70,2
Program ekonomicznego wsparcia regionu PNPB (na podstawie: <i>Ustawy o ustanowieniu „Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”</i>)	4,5	7,0	8,5	7,0	4,5	4,5	36,0
Refundacja gminom utraconego podatku leśnego (na podstawie: <i>Ustawy o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw</i>)	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	27,0
Regulacja płac pracowników parków narodowych w całej Polsce (na podstawie: <i>Ustawy o zmianie ustawy o ochronie przyrody i innych ustaw</i>)	20,5	20,5	20,5	20,5	20,5	20,5	123,0
Razem koszty Skarbu Państwa	45,2	49,7	51,2	47,7	41,2	41,2	276,2
Fundusze pozyskane z innych źródeł (umożliwione przez dotację budżetową) (mln PLN)							
Program ekonomicznego wsparcia regionu PNPB (na podstawie: <i>Ustawy o ustanowieniu „Programu zrównoważonego rozwoju regionu Parku Narodowego Puszczy Białowieskiej w latach 2008-2013”</i>)	24,8	36,5	43,4	36,5	24,9	24,9	191,0
Spodziewane dochody z tytułu wzrostu ruchu turystycznego (mln PLN)							
Dochody w skali kraju	15,0	20,0	30,0	40,0	50,0	50,0	205,0
Dochody PNPB	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6	27,6
Razem spodziewane korzyści	44,4	61,1	78,0	81,1	79,5	79,5	423,6

5. Wpływ regulacji na rynek pracy, konkurencyjność gospodarki i przedsiębiorczość, w tym na funkcjonowanie przedsiębiorstw

Realizacja ustawy wpłynie w pozytywny sposób na rynki pracy na obszarach graniczących z parkami narodowymi. Większa elastyczność parków narodowych oraz nacisk na promocję i rozwijanie działalności edukacyjnej parków pozwoli na szersze rozwijanie usług z zakresu turystyki przyrodniczej. Jak pokazują dotychczasowe doświadczenia polskie oraz przykłady z państw zachodnich, turystyka tego typu może stać się szansą na aktywizację zawodową mieszkańców regionów, w których funkcjonują parki narodowe. Obszary cenne przyrodniczo są zazwyczaj słabo rozwinięte gospodarczo i nie stwarzają wielu szans na pozarolniczą aktywność gospodarczą, tak więc parki narodowe mogą w większym niż dotychczas stopniu stać się czynnikiem stymulującym lokalną przedsiębiorczość (kwatery agroturystyczne, hotelarstwo, przewodnictwo turystyczne itp.). Znaczenie dla lokalnego rynku pracy będzie miał również fakt, że samorządy lokalne i regionalne oraz same parki narodowe będą mogły skuteczniej starać się o środki Unii Europejskiej i dzięki temu rozwijać nowe pola aktywności oraz tworzyć nowe stanowiska pracy.

Obecnie parki narodowe pokrywają 1,0% powierzchni kraju i przyjmują rocznie średnio 11 milionów turystów. Nie wprowadzenie przedmiotowej ustawy spowodowałoby w dłuższej perspektywie czasowej konieczność redukcji obecnej kadry parków narodowych, co odbiłoby się na atrakcyjności ich oferty turystyczno-edukacyjnej, a co za tym idzie na ich oddziaływaniu na lokalny przemysł turystyczny oraz ogólnokrajowy poziom wiedzy i świadomości ekologicznej.

6. Wpływ regulacji na sytuację i rozwój regionów

Regulacja będzie miała bezpośredni wpływ na sytuację i rozwój regionów. Po wprowadzeniu zmian parki narodowe w coraz większym stopniu będą stawały się lokalnymi i regionalnymi katalizatorami ekonomicznymi, poprzez pozyskiwanie środków zewnętrznych, rozwijanie działalności edukacyjnej, skoordynowaną promocję w skali ogólnokrajowej i ogólnoeuropejskiej. Istotnie wzrośnie kulturotwórcza rola parków poprzez silne zintensyfikowanie ich aktywności edukacyjnej i naukowej oraz podkreślenie roli parków w ochronie dziedzictwa kulturowego regionów. Wszystko to zaowocuje większą liczbą osób odwiedzających polskie parki narodowe, zwłaszcza te mniej do tej pory znane. Dzięki temu rozwijać się będzie regionalny przemysł turystyczny. Przyczyni się to do zrównoważonego rozwoju regionów, w których znajdują się parki narodowe, a przez to do zmniejszenia regionalnych dysproporcji w zakresie poziomu ekonomicznego i cywilizacyjnego (znaczna liczba parków narodowych znajduje się w najsłabiej rozwiniętych regionach Polski). Jak pokazują liczne przykłady, ma to szczególnie istotne znaczenie dla sytuacji demograficznej obszarów przyrodniczo cennych. Tylko rozwój usług turystycznych, edukacyjnych i związanych z nimi miejsc pracy pozwala na zatrzymanie migracji młodych ludzi do miast.

7. Ocena pod względem zgodności z prawem Unii Europejskiej

Materia ustawy jest w pełni zgodna z prawem Unii Europejskiej. Wyróżnić tu należy przede wszystkim „Dyrektywę 79/409/EWG w sprawie ochrony dzikich ptaków” oraz „Dyrektywę 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk naturalnych oraz dzikiej fauny i flory”. Wszystkie parki narodowe są objęte Europejską Siecią Ekologiczną „Natura 2000” a realizacja niniejszej ustawy pozwoli na poprawę warunków ich funkcjonowania. Co więcej, dzięki lepszej, społecznie akceptowalnej formule parku narodowego istnieje duże prawdopodobieństwo tworzenia nowych parków narodowych na obszarach, gdzie funkcjonuje już „Natura 2000”, a co za tym idzie ich skuteczniejszą ochronę.

Jednym z elementów wspomagających finansowanie ochrony obszarów „Natura 2000” jest program LIFE, który do tej pory był jednak niemal zupełnie niewykorzystywany przez polskie parki narodowe. Zmiany w strukturze finansowania i organizacji parków umożliwią skuteczniejsze ubieganie się o środki dostępne w jego ramach i przeznaczanie ich na ochronę przyrody w Polsce.